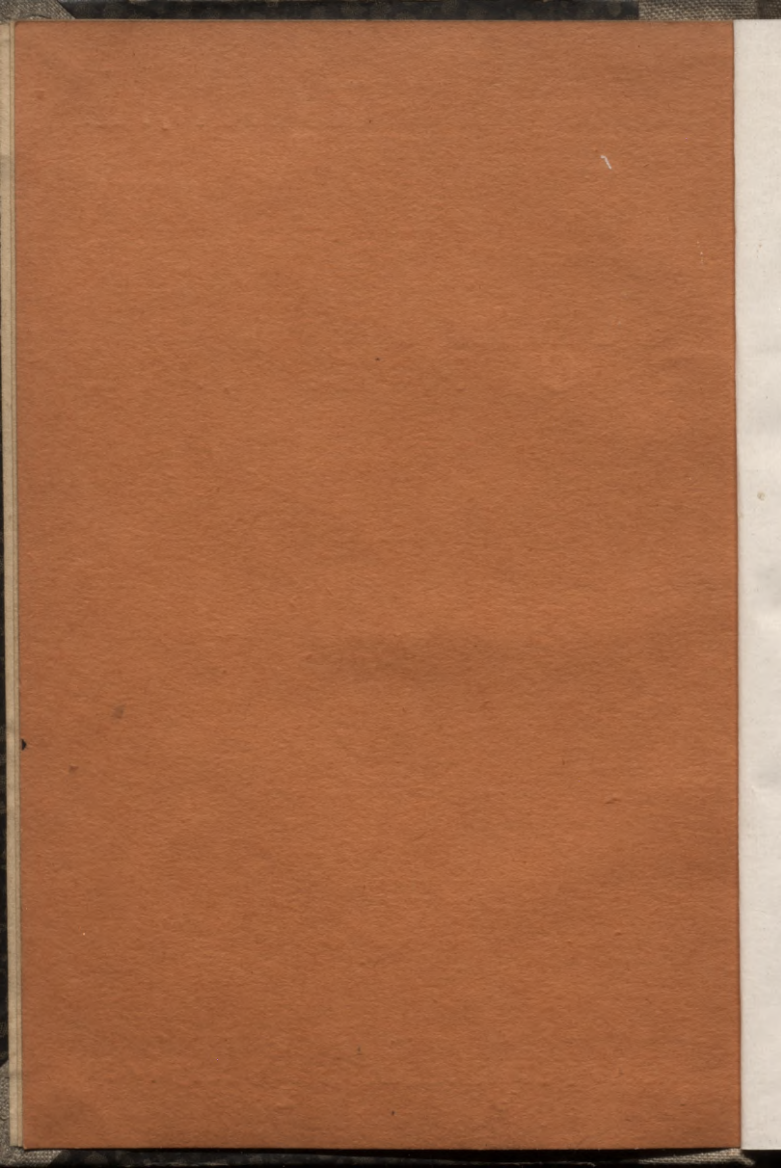

KĀRLIS ZARIŅŠ
DZĪVĪBA UN
TRĪS NĀVES
R O M A N S

IZDEVNIECĪBA «GRĀMATU DRAUGS»
RĪGĀ / PĒTERBAZNĪCAS LAUKUMĀ / 37
1 9 2 8

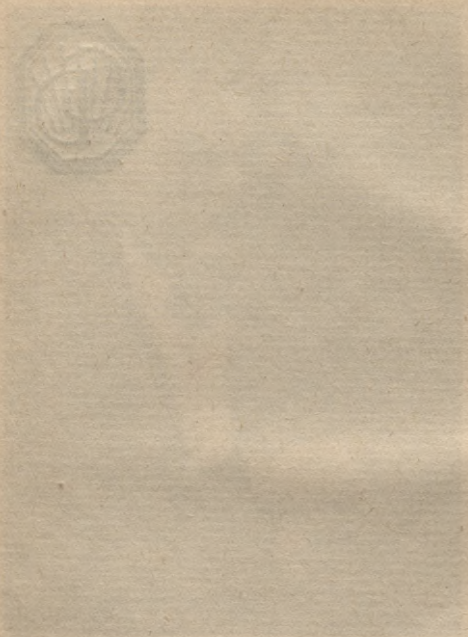

R Zaroff

8
8100

Latv. Nod.

VĒRTĪGU GRĀMATU VIRKNE
XXXII sējums

Kārlis Zariņš

Dzīvība un trīs nāves

ROMANS

Otrs pārveidots izdevums

IZDEVNIECĪBA „GRĀMATU DRAUGS“
RĪGĀ, PĒTERBAŽNĪCAS LAUKUMĀ 37
1 9 2 8

Sf-13883. k

Р

П

А

L. V. B. In. R 222489.

LA 2796

Давис на тис
Давис

Iespiests
„GRĀMATU DRAUGS“
spiestuvē
Pēterbaznīcas laukumā
25-27

I.

Bija sestdienas vakars 1906. gada ziemā. Pie „Tautas teātra“ ieejas stāvēja divi jaunekļi un, kā likās, gaidīja kaut ko. Iela bija neparasti tumša un klusa, tikai pie teātra ieejas dega liela kvēllampa, apgaismodama sarkanu afišu ar tāļu saredzamiem burtiem. Lampa vienmuļīgi sīca, padarīdama klu-sumu vēl dziļāku un drūmāku.

„Tas laikam Kazimirs,“ viens no jaunekļiem ieminējās, paliekdamies tumsā uz priekšu.

„Jā, un atkal ar meitieti,“ otrs neapmierināts noņūca.

No tumsas iznira divi stāvi: kāds students ar jaunkundzi, kuŗa ātri ņirba savām siltās ziemas kulošās ieautām kājām, lai tiktu līdz studenta garajiem soļiem.

„Labvakar!“ jaunkundze, turēdamās studentam zem rokas, par gabalu sveicināja jaunekļus. Viņai, acīmredzot, bija ļoti jautrs gara stāvoklis un viņa tikko valdīja smieklus, kas tai bez sevišķa iemesla gribēja sprukt pār lūpām.

Abi jaunekļi pagāja nācējiem pretī un sniedza rokas, cepures pie tam nenonemdami. Jautrās jaunkundzes pavadonis atsvabinājās no viņas elkoņa, paveda vienu no jaunekļiem — garāko — sāpus un sāka klusi ar to sarunāties. Tas, kuŗš bija ņūcis, ka atkal ar meitieti, palika stāvot jaunkundzes priekšā

un drūmi, caur pieri, noraudzījās uz to. Jaunkundze mazliet apjuka zem viņa drūmā skatienu un nezināja, kur savas degošās acis likt. Bet noslēpumainā saruna starp drūmā jaunekļa biedri un studentu nevilcās ilgi: tie pēc minūtes atgriezās atpakaļ un izglāba jaunkundzi no nepatīkamā stāvokļa, aicinādami viņu teatrī.

„Mēs ar Valdi nopirksim biļetes,“ students piebilda, zīmēdamies uz jaunekli, ar ķuru bija sarunājis; „visiem četriem; bet tagad iepazīstaties —“ un viņš iepazīstināja:

„Asja — Valdis — Maksis.“

„Ļoti patīkami,“ Asja smiedamās noteica un draudzīgi sniedza jaunekļiem savu mazo, silto roku.

„Ejam, ejam,“ students nepacietīgi vedināja.

Asais, dzelīgais Maksis, kurš šodien likās neapmierināts un drūms, gribēja no sākuma pretoties, bet kad pārējie jaunekļi pagāja uz teatra pusi, arī viņš piekāpās — un viņi iegāja iekšā.

Teatris atradās dārzā, aiz ko no ieejas uz teatra ēku vajadzēja iet dažus soļus pa šauru koka trotuāru. Šur tur dārzā vizēja sniega plankumi, rēgojās daži kaili koki un starp tiem tukšas, dēļiem aizsistas lapenes. Aiz teatra ēkas pacēlās tumšs kalns ar pilsētas apdēstījumiem, — kalns, kurā kādreiz bija notikusi liela mistērija, lieli, brīnišķīgi tautas svētki, bet kurš tagad izskatījās baigs un noslēpumains kā atstāts kara lauks.

Pie teatra durvīm dega otra, mazāka kvēllampa, apgaismodama tādu pat afišu, kā pie dārza ieejas. Nelielās teatra priekšelpas bija gaiši apgaismotas, siltas un piepīpotas. Pie kases, ķura atradās starp

ieeju un foajē, stāvēja daži aktieri, studenti, skolēni un strādnieki vai amatnieki; starp viņiem arī dažas jaunavas: skolnieces un koristes. Dziļāki telpās stāvēja vai staigāja mazos pulciņos parējie teātra apmeklētāji, gaidīdami uz izrādes sākumu. No foajē pa labi veda durvis uz zāli, paraleli ar zāli gāja zems, alai līdzīgs koridors uz bufeti un kabinetiem. Teātra telpas bija no koka, drapētas sarkanā tonī. Daži spoguļi un elektriskā gaisma drusku mīkstināja tautas teātra kailo nabadzību.

Ļaužu bija diezgan daudz, visi sarunājās vairāk vai mazāk intīmi, bet valodas tomēr nebija skaļas. Notikumi pilsētā arī te atstāja zināmu iespaidu.

Ienākušie sasveicinājās ar paziņām, kādi tiem izrādījās starp aktieriem, studentiem un skolēniem, izmainīdami dažas vispārējas frazas. Students veikli palīdzēja jaunkundzei novilkt virsjaku un nodeva to garderobē. No jaunkundzes uzvalka un izskata varēja redzēt, ka tā bija ģimnaziste. Viņai varēja būt gadu astoņpadsmit. Būdama sangviniskas dabas, jaunkundze bezrūpīgi smaidīja un savām degošajām, samtbrūnajām acīm silti aplūkoja klātesošos. Sakārtojusi pie spoguļa matus un dekoltēto apģērbu, kāds toreiz pie vecakajām ģimnazistēm bija modē, viņa ātri apsitās apkārt, reizē ar spējo kustību atsviezdama pār plecu kuplu matu pīni. Tai pašā mirklī viņai piesteidzās kāda jauna, gaišmataina koriste un noskūpstīja to.

„Asja, māsiņ!“ koriste iesaucās, ņemdama ģimnazisti aiz rokas; „tu vēl te? Bet es domāju, ka tu būsi aizbraukusi uz Peterburgu; Kazimirs, zini, man stāstīja.“

Ģimnaziste piedraudēja studentam ar pirkstu par aprunāšanu, un draudzenes, sarunādamās, iegāja zālē.

Jaunekļi, kas tikko bija ienākuši, nostājās pie sienas, lai uzpīpotu. Kazimirs izņēma portcigaru ar zelta monogramu un piedāvāja papirosus. Atspiekušies pret sarkano sienas drapējumu, viņi aplūkoja teatŗa priekštelpu publiku, no kuŗas ap viņiem pamazām salasījās daŗi paziņas. Pienāca arī viens otrs aktieris un, kā tas pie viņiem bija parasts, ātri un viegli iztīrija Kazimira portcigaru. Intimais pulciņš brīdi sacentās asprātībās, tanīs asprātībās, kas daŗkārt bija ļoti dzēligas, bet tomēr ne ļaunas. Pa starpām paziņas īsos, aprautos teikumos nokārtoja savas personīgās lietas, ievāca ziņas, kuŗas tos interesēja, paziņoja par notikumiem pilsētā un deva daŗādus, nezinātājam savādus paskaidrojumus — kā birzā. Noklausoties no sāniem, palika iespaids, ka viņi piederētu pie kādas labi saskaņotas un ļoti noslēpumainas organizācijas, kuŗai gar citiem nav nekāda daļa. Bet ja patiesībā tā nemaz nebija, ja nekāda organizācija nepastāvēja, tad vismaz paši viņi uzskatīja sevi par izraudzītu sabiedrību, kuŗai ar lielo pūli nav nekā kopēja. To varēja redzēt no viņu lielās atturības, kādu tie izrādīja, kad sarunās iemaisījās viens otrs tālāk stāvošs paziņa, jautādams, ko neizprotamie vārdi nozīmē. „Tu jau neko nezini,“ šķiet, atbildēja viņu acis. Valdis un viņa drūmais biedrs bija klusāki. Tautas teatŗa atmosfera tiem vēl bija puslīdz sveša: izņemot Kazimiru un vēl daŗus jaunekļus, viņi pārējos tuvāk nepazīna. Maksis izrādīja nervozitāti un strupi ko Valdim pārmeta;

— Valdis smaidīja, ar smaidu mierinādams koleģi. Beidzot atskanēja muzika, aicinādama publiku zālē.

„Jā, bet ko tad mēs te stāvam!“ Kazimirs piepēži iesaucās, kad orķestris sāka rīkt stiprāki un daži no pulciņa atgāja nost. „Iesim uz bufeti!“ viņš uzrunāja Valdi un kādu no aktieriem, ņemdams tos sev katrā pusē zem rokas; Maksis, kājas pa grīdu vilkdams, sekoja viņiem.

Students izraudzīja galdiņu labākajā bufetes kaktā, „aizvējā“, kā viņš teica, no kuņģenes varēja pārrēzēt visas priekštelpas, kamēr galdiņa publika aiz resnājiem, griestus balstošiem stabiem palika citiem neredzama. Apsēdinājis biedrus ar sevišķu ceremoniju: papriekšu Valdi, tad aktieri un pēdīgi Maksi, students pasauca sulaini un sāka apspriesties ar to par vakariņām. Pie tam viņš neaizmirsā arī koleģu garšu un prasīja viņu padomu.

Kazimirs runāja visai ātri un saraustīti, jaukdams latvju un krievu valodas, kā tas pie toreizējās Rīgas jaunatnes bija parasts. Teatŗa bufetes personāls un daudzi aktieri viņu pazina, kaut gan citādi nezināja — tikai nojauta, — kas tas īsti par putnu. Bet neraugoties uz bailīgajiem laikiem, viņu nekas netraucēja; jeb arī traucēja — tikai viņš nevarēja un nedomāja atteikties no teatŗa sabiedrības, kuŗa tam, varbūt, patiesībā bija viss dzīves mērķis: pārdot dvēseli kaut velnam, bet atrast līdzekļus, kā pavadīt laiku starp mīļiem biedriem, interesantiem tiņiem un sievietēm. Tas viņam bija tikpat kā augstākā ideja, kā esamības attaisnojums. Un visi viņu tamdēļ mīlēja un ieredzēja, neprasīdami nekā vairāk.

sodien Kazimirs bija sevišķi kustīgs un spār-

nots. Kad vajadzēja sākt vakariņas, viņam ienāca prātā jaunkundzes. Spēcīgi iesitis sev pa pieri, viņš iesaucās:

„Bet kur tad koleģes? Nevar tā bez meitām!“

Un viņš aizsteidzās saviem gaņajiem soļiem uz zāli, teikdamies tūlīt būt atpakaļ.

„Šovakar laikam paredzama liela baložu ķeršana,“ aktieris noteica skatuves žargonā, komiski piemiegdams vienu aci.

„Kas tas ir — baložu ķeršana?“ Maksis nikni noprasīja, baidīdamies no vārda „ķeršana“.

„Šitā . . .“ aktieris paskaidroja, piesizdams sev ar pirkstiem pie apkaklītes. „Vai nē?“

„Mulķības!“ Maksis atteica un, pagriezies pret Valdi, pārmeta pēdējam: „Ko mums vajadzēja te nākt, var vēl iekrist!“

„Nepiedzeries, tad nekas nenotiks,“ Valdis pamācīja.

Bet Maksim piemita veca vājība, ar kuŗu tas slepenībā veda karstu moralisku cīņu. Viņš, neraugoties uz divdesmit gadiem, bija alkoholiķis. Ticis pie degvīna, tas dzēra tik ilgi, līdz zaudēja samaņu. Tad ar viņu varēja darīt, ko gribēja, viņš iekrita tikpat kā letargijā un atmodās tikai pēc divdesmit četrām stundām. Pirms revolūcijas tas bija atslēdznieka mācekļis, pašu puika, nažu varonis, ārpilsētas dabas bērns; bet revolūcija divos mēnešos pārgrozīja viņu no galvas līdz kājām — kā daudzus. Būt revolucionāram, pēc viņa domām, nozīmēja zvērēt ne tikai idejai, bet arī izkopt pašam sevi, savu raksturu u. t. t. Tamdēļ vajadzēja atkratīties no biljarda plēnciem, nažu tiesas un iedzeršanām sestdie-

nas vakaros stūra krodziņā. Un viņš to ar apbrīnojamu gribas spēku izveda, atdzimdams sevī kā cilvēks ar augstākām prasībām: radās interese pret avizēm, pret grāmatām, pat pret teatri un muziku. Bet vecais raugs jau kaut kur vēl bija aizķēries, ja ne sirdī, tad aknās. Un bieži uzrūga kā alus vāte. Revolūcijas ideāliem pret ziemu sašķoboties, idejiski askezei atslābstot, bezgala skumjas, ak, kā gribējās noskalot degvīnā! Un kad sākās skalošana, viņš, kā ilgi badojies jakuts vaj čeremiss, piesūcās līdz baltajam ārprātam. Reiz, dzērumā, uzdurdamies kādam pazīstamam draņķim — spiegam, zēns tikko nezaudēja dzīvību; tikai policijas tūlības dēļ biedriem izdevās vēl laikā pa krogus pakaļdurvīm iznest viņu aiz kājām un galvas laukā, ievelt ormanī un tādā kārtā aizgādāt uz kādu no ārpilsētas konspiratīvajiem dzīvokļiem. No tās dienas Maksim bija divi iemesli cīnīties pret dzeršanu: revolūcijas principi un bailes no nāves. Un viņš sev nosolījās nekad vairs neņemt degvīnu mutē.

„Nekas, nekas,“ aktieris nomierinoši teica, zīmēdamies uz Makša vājību: „kad mērs būs pilns, noguldīsim viņu aiz skatuves uz rekvizītēm, — man tur zināma laba ala.“

„Dzejnieki ir tikai Roberts Skarga un Fallijs.“

„Un kur tad vēl paliek dekadentu karalis“, Kazimirs sarkastiski noteica, kuŗam patika zoboties par literaturu.

„Kas tas tāds?“ naivi ievaicājās koriste.

„Viktors Eglīts,“ paskaidroja aktieris, kuŗam Kazimira zobgalības bija labi zināmas.

„Jā, un bez tam mums ir vēl jaunāka dzejnieku paaudze,“ Asja sāka karsti polemizēt, izrādīdama savas literariskās zināšanas un pazišanos. „Es pazīstu vēl Antonu Austriņu, Strālu, Vulfu, Zemgaliešu Birutu un citus; ja gribiet, es jūs iepazīstināšu —“

„Pie lietas, pie lietas, kungi!“ Kazimirs iesaucās, rīkodams vakariņu ceremoniju, un aktieŗa palīdzību lēja glāzēs vīnu. „Jūs dzeŗat madeiru vai ungaru vīnu?“ viņš pagriezās pret koristi, ar patiku to aplūkodams.

„Vienalga, leĳiet tik iekšā!“ Lilija mazliet bezkaunīgi noteica, kas nezinātajam likās pavisam nepieskanīgi viņas bērnišķīgajai sejai.

„Pareizi! aktieŗi dzeŗ visu, izņemot degutu un petroleju,“ aktieris drastiski nosmējās, izdzerdams pats pirmais savu glāzi.

„Zināms! abi labi — bāz maisā!“ Lilija turpināja uzņemtā tonī, pielikdama vīnu pie lūpām.

Maksis pacēla glāzi līdz sejai un nezināja, ko tālāk iesākt: dzert vai nedzert? Bez tam viņam bija jāapbrīno neparastā sabiedrība un jaklausās, kas no ciniskajām aktieŗu sarunām iznāks.

„Ko skaties, kā bende uz kaklu,“ Kazimirs mudināja dzert, apžilbinādams viņu ar savu pārspīlēto

vaļību, kas Maksim dāmu sabiedrībā likās ārkārtīgi nepieklājīgi.

Kā ko pārdomādams, Valdis raudzījās vakariņu galdā. Iedomājās, par kādu naudu viss tas iegūts, gribēja uzlēkt, apgāzt solus un atstāt šo laupītāju mielastu. Gribēja un zināja, ka var to izdarīt — jo tas bija viņa dabā, — bet tūdaļ sevi atrunāja no pārsteidzīgā soļa: tā būtu tikai neprātīga izgāšanās, kad viņš pats perināja slepenus plānus par kaut ko šausmīgu, ko nedrīkstēja ne iedomāties, ne vārdos izteikt, ne pats sev uzticēt.

„Kas jums abiem noticis!“ Asja paraustīja Valdi un Maksi aiz rokas. „Neparasti?“

„Jā, neparasti!“ aktieris nosmīnēja, redzēdams, ka Maksis ātri izdzer glāzi.

„Dzeriet taču, nebrīnāties!“ Asja piesita Valdim. „Neesam jau tik briesmīgi.“

„Es nebrīnos ne par ko, izņemot jūs,“ Valdis piepēži noteica, nolikdams reizē ar Asju izdzertās glāzes.

Asja neizrādīja par piezīmi nekādu ziņkārību, neprasiņa, kamdēļ taisni par viņu jabrīnas, bet paskatījās Valdim smaidoši acīs. Un bija tik pārāka par visu, ko tā runāja un darīja, ka ļoti daudz, ļoti daudz tai varēja piedot: pat visbanalāko sarunu un koķetēšanu.

Valdis pats nesaprata, kamdēļ bija teicis, ka brīnas par viņu, tikai juta, ka Asjas iekšējais takts to sāk iespaidot un, saņemdamas viņas roku, noskūpstīja tai pirkstus.

Pārējie, kas to redzēja, netaisījās viņu pantomimē. Kazimirs bija pārāk aizņemts no divām sva-

rīgām lietām: vai sabiedrībai netrūkst omulības, un vaj Līlijai Gailīt jaunkundzei netrūkst kas uz šķīvja.

Aktieris izlikās vienkārši truls. Viņš ēda un dzēra, priedādamies par katru kumosu un malku, ko norija. Un savu rijību pastrīpoja tik acīskrītoši un ciniski, ka patiesībā tik rijīgs, varbūt, nemaz nebija. Bet viņa marka jau bija tāda, ka tam vājadzēja kaut ko rādīt, spēlēt.

Arī Maksis salaba ar apkārtni. Jau pēc pirmās vīna glāzes viņam atslāba nervu uztraukums un gribejās runāt. Neviens gan neilgojās pēc viņa runām, bet neviens arī nejutās sevišķi traucēts, kad viņš, cenzdamies piemēroties galdiņa sabiedrībai, sāka runāt savā ārpilsētas pašpuikas žargonā. Bet ja kāds, varbūt, noklausījās no sāniem, tas redzēja, ka liela starpība izteiksmē nebija.

Liela starpība izteiksmē nebija — un tomēr, mazs pārpratums ar Maksi iznāca.

„Goliat“, viņš savā nemākslotībā uzbruka aktierim, protams, tikai joka pēc, „tu nerij tik ātri, citādi pārplīsīs rumpis.“

Kas tur bija nepieklājīgs, salīdzinot ar citu apkārtsēdošo cinismu! Mazā aktrise taču pirmā bija runājusi par bāšanu maisā un tamlīdzīgām lietām! Bet Kazimirs viņu pamācīja:

„Tā pie dāmām nerunā.“

„Nu, un tu?“ Maksis no sirds pabrīnējās, juzdams savā pusē taisnību. „Vai tad tu esi labāks?“

„Kad Džonim kaklu nocirta,

Tad rumpis palika . . .“

viņš spītīgi uzvilka visnegēlīgāko ārpilsētas krogus dziesmiņu.

„Fui, fui!“ Asja un Lilija protestēja, ausis aizbāzdamas.

„Cik savādi, ka es nekā nedrīkstu, bet jūs drīkstat?“ Maksis, apluzdamas, vientiesīgi noteica.

„Jā, jā, Maksīt,“ Kazimirs viņam izskaidroja, „mēs visi esam komedianti un vismodernākā etiķete mums atļauj daudz ko, izņemot vienu: mēs nedrīkstam noņemt maskas. Vai tu šo gudrību saproti?“

Bet Maksis nesaprata un, atmetis ar roku, izdzēra konjaku, kuŗu Goliats, mieru piedāvādams, pasteidzās viņam ieliet.

Sirds dziļumos Maksis starp šiem aktieriem, studentiem un ģimnazistiem jutās vientulis. Viņa īstie biedri, ar kuŗiem tas izdzīvoja revolūciju, viens pēc otra bija aizbēguši vai krituši strazņiku vai policistu nagos. Tie visi bija tādi pat, kā viņš: fabriku strādnieki, atslēdznieku vai kalēju mācekļi, jūŗnieki, krogus sulaiņi, dēļu nesēji, enkurnieku puikas, krāsotāji, kurpnieki, mūrnieceku palīgi, no laukiem iebraukuši darba meklētāji, nabadzīgo pilsētas nomasaimnieku dēli un caurkrituši skolēni, kā piemēram seminarists Uplaksts, kuŗš tam pirmais izskaidroja revolūcijas nozīmi viņam saprotamā valodā un domu gājienā, ievēzdamas to arī kādā partijas pulciņā, kur viņš atrada priekšā daudz viņam tuvu, radniecīgu jaunekļu un skuķu. Tie nelietoja maskas un runāja tā, kā no savas vienkāršās, nemākslotās un rupjās apkārtnes bija mācījušies. Bet revolūcijas sajūsmā viņi visi gribēja kļūt par citiem cilvēkiem, lasīja diezgan grūti saprotamas brošuras un avizes, skrēja

uz teatŗiem, apmeklēja masu sapulces, izmētāja proklamācijas, uzturēja uz ielām kārtību, ķēra spieģus, palīdzēja policistu atbruņošanā, gāja meklēt melno sotŗu un izpildīja dažādus citus partijas uzdevumus. Bet kad decembrī uznāca reakcija, tie, nevarēdami iedomāties, ka viss atkal paliks pa vecam, mēģināja pretoties nenovēršamajam un izmisuma pilnā cīņā aizraidīja uz viņpasauli ne vienu vien pristavu, melnsvārci, fabŗikas meistaru vai zilgannodzērušos draņķi. Bet reakcija palika arvien stiprāka, Makša biedrus vienu pēc otra izķēra un nošāva, vai arī daudzi no tiem, kā Uplaksts, aizbēga uz ārzemēm. Tā Maksis palika viens pats, rūpīgi sargādams ieročus, kurus vistuvākie draugi tam bija atstājuši glabāšanā — līdz kāmēr viņi atgriezīsies. Un ar īstu auna stūrgalvību Maksis nolēma palikt viens pats un pretoties pārspēkam tik ilgi, līdz kāmēr pats kritīs. To viņš savās strupi domājošās smadzenēs tā bija iekalis, ka nekāda pārliecināšana nevarēja viņu izkustināt no uzņemtās līnijas. Viens vienīgs klīzdams pa pilsētas nomalēm, kur dzīvoja viņa nozudušo biedru vecāki un piederīgie, viņš vilka dzīvību kā īsts revolūcijas stoiķis. Ne mātes, ne tēva, ne brāļu viņam nekad nebija bijis — un tagad nebija arī draugu. Tā vecā šuvēja, kas viņu uzaudzinaja, tagad nevarēja tam vairs līdzēt. Būdam bez dzīvokļa un pajumtes, policistu vajāts — kaut gan viņš daudzus no tiem noknieba, — Maksis brīžiem pārgulēja kaut kur Biķerniekos uz kūts augšas, Enkurnieku stacijas patrepē vai arī pie kādas no ārpilsētas Venerām, kurai nereti vajadzēja to slēpt zem gultas, kad pie viņas ielauzās iereibuši zēlbrāņi,

meklēdami mīlas baudu. Bet kādā pievakarē viņš nejauši satika mazā ārpilsētas krodziņā bijušo partijas propagandistu, Valdemāru Saliņu, kuŗš tur bija iekūlies ar kādu studentu, sauktu Kazimiru. lakstu — un tā kā Maksis ilgi nebija dabūjis iztriek- Valdis apjautājās par bijušiem biedriem, sevišķi Up- ties par sirds lietām, tad viņš izstāstīja Valdim un viņa biedrim visu, ko zināja, arī par mauzeriem. Gludi sasukātais un smaržojošais Kazimirs, kuŗš uz Maksi atstāja mazliet atbaidošu iespaidu, lika viņam priekšā, mauzerus pārdot. Bet kad Maksis noteikti atraidīja šo priekšlikumu, Kazimirs lūdza, lai vismaz aizdod kādus divus, trīs. To Maksis apsolījās un jau otrā dienā aiznesa nepazīstamajam studentam trīs pistoles. Kazimirs dzīvoja netāļ no Pāvila baznīcas un Maksim maksāja diezgan daudz pūļu, lai viņš, ar pistolēm apspraudies, varētu netraucēti iziet pilsētai cauri. Kazimira dzīvoklis patiesībā nebija nekas cits, ka maza mebelēta istabiņa ar atsevišķu ieeju. Maksim te varen iepatika — un viņš diezgan bieži sāka apciemot savu jauno paziņu. Te salasījās dažādi jauni cilvēki, galvenā kārtā studenti, ieredņi, skolēni un tādi kā aktieri, kuŗi pārsprieda visādus jautājumus, sakarā ar tā saukto tekošo momentu. No jaunekļu sarunām Maksis diezgan maz ko saprata, bet tik daudz viņš nojauta, ka tie ir kautkas līdzīgs viņa nesenājiem revolūcijas biedriem, — tikai šie, tagadējie, bija inteligētāki, savā ziņā smalkāki un runāja par savādiem plāniem, apcelšanās un ekspropriācijām. Visi viņi bija arī ļoti jauni, omulīgi un koleģiāli, izgatavoja Maksim fiktīvu pasi un aizdeva tam pat naudu. Kad viņš, satikdams kādreiz pie Kazi-

mira Valdi, apjautājās par šiem jaunekļiem, Valdis tikai pasmaidīja. Bet Maksis nebija no ziņkārīgiem, viņam galu galā pietika ar to, ka briesmas no jaunajiem biedriem nedraudēja. Tā tas gāja jau kādu mēnesi. Maksis, par spīti draņķiem un spieļiem, vēl elpoja. No visiem paziņām vistuvākais viņam izlikās Valdis, kaut gan pēdējais bija stipri pārvērties un nerunāja vairs tik nopietni, kā oktobrī, kad tas apmeklēja viņu pulciņu. No dažām aprautām atbildēm Maksis izzināja tikai to, ka Valdis izstājies no partijas un pašlaik nenodarbojoties ne ar ko. Bet arī tas Maksim bija pilnīgi vienaldzīgi, — nevienaldzīga viņam bija vienīgi cerība, ka varbūt kādreiz atgriezīsies aizbēgušie draugi. Visskaistākais sapnis taču bija un palika neaizmirstamā oktobra revolūcija.?

Sēdēdams starp garīgi svešiem cilvēkiem, kuņi par viņu nelikās zinām, Maksis palika arvien klusāks un sāka stiprāki dzert. Viņš jau te nebija gribējis nākt — paši vien uzbāzās, pierunāja. Lai tad nepārmet, ka notiek cūcības.

Asja, laipnā, līgsmā un atsaucīgā, līdzīgi algei, nevarēja nosēdēt mierīgi un viegli pieskārās Maksim pie kamieša:

„Draudziņ, nedzerat tik daudz, citādi jums paliks nelabi.“

Kas tas bija? Maksis nosarka un uztraucās: cik sveša un tāla arī nelikās viņam šī ģimnaziste — tāpat kā viņas kavalieri, — taču sievietes līdzjūtība un pieskāršanās viņu uzbudināja līdz apmulsumam. Līdzīgi uz ielas atstātam, no visiem spārdītam kucēnam, šis aizmirstais oktobra dienu „bojeviks“ gan-

drīz vai apraudājās, kad Asja tam uzlika roku uz kamieša. Bet līdzīgi neuzticīgam lāčukam, kuŗu mežsargs, lūpas čākstinādams, aicina sev klāt, viņš ātri apslēpa savu silto jūtu saviļņojumu un sāka dzert vēl ātrāki — par spīti visam, visam, visam.

Asja, varbūt, nesaprata, kādu iespaidu bija atstājusi uz impulsīvo Maksī. Ienāca prātā, parunāt ar drūmo tipu — un tūlīt pietika. Atgriezta viņam muguru un klausījās tālāk anekdotēs, kuŗas bija ciniskas un piparotas, bet patīkamas.

III.

Izrāde jau sen kamēr bija sākusies. Bufetes telpas palika tukšas, izņemot kādu vecu skatuves invalidu, kuŗš stāvēja pie letes un dzēra alu. Pagriežies pret bufetnieku, tas noņūca labsirdīgā tonī:

„Tā ir mūsu zelta jaunība, viņa prot dzīvot.“

Viņš teica savu piezīmi ar nolūku stipri, lai kompanija dzirdētu.

Un Kazimirs viņu tūlīt aicināja:

„Kungs Bundzeniek, nākat pie mums!“

„Nāc, Bundziņ, te tev būs divi krēsliņi“, Goliats atkārtoja, paceldams alus pietūkušajam aktierim divus soļus.

Blēdīgi pametis bufetniekam ar aci, Bundzenieks piegāja un apsēdās. Vienmēr devīgais Kazimirs piedāvāja viņam konjaku.

Vecais aktieris izdzēra, nolaizījās un drebošiem pirkstiem atlika glāzīti atpakaļ. Bet ilgāk palikt starp aizdomīgajiem jaunekļiem viņam nepatika, — izdzēris vēl otru konjaku, tas pateicās un laipni klanīdamies, atgriezās pie bufetes: savu tiesu bija dabūjis, un pietika.

Caur bufeti drāzās režisors Lamberts.

„Nu, ko jūs sakiet!“ viņš iesaucās, ieraudzīdams jautro sabiedrību, piegāja pie galdiņa, pats sev ielēja glāzi, izdēra un aiskrēja tālāk.

„Nu, ko jūs sakiet!“ kāds nosauca viņam pakal, un ilgi, mēnešiem ilgi atkārtojās teatŗa aprindās nejaušā bezsatura fraza, kuŗu bija izmetis kāds režisors.

„Nu, ko jūs sakiet!“ Asja apgāza Goliatam, Kazimiram un Valdim glāzes, uzbēra Lilijai sāli uz šķīvjja,

bet pēc tam, baidīdamās no uzbrukuma, paslēpās aiz Valda, kuŗš tai patika. Un viņai bija tik patīkami smieties par kompanijas liekuļotām dūsmām.

„Nu, ko jūs sakiet!“ Kazimirs tīrija savu zilgano studenta svārku, bet Lilija parādīja Asjai mēles galiņu — kā septiņpadsmitgadējs bērns.

Nezin kuŗš no kompanijas saderēja, ka pudeli konjaka pa salmiņu var ātrāk izdzert, nekā apēst kūku. Tie, kam šis joks nebija zināms, derēja pretī. Kazimirs lika atnest pudeli konjaka, kūkas un salmu. Nosprieda, ka Maksim un Asjai jāpierāda — viņi bija karstākie pretinieki. Goliats noskaitīja viens divi trīs un sacensība sākās. Maksis laikam zināja noslēpumu, viņš ieņēma salmu mutē un gaidīja, kad ģimnaziste sāks kost. Asja nokoda lielu kumosu un pūlējās to dabūt tālāk. Viss tas sacēla lielu jautrību, bet arī izbrīnēšanos, kad Maksis, acis nemirkšķinādams, kā kauko saldu baudīdams, bez atņemšanās tukšoja pudeli. Gala iznākums bija tas, ka Maksis izsūca ugunīgo šķidrumu ātrāki, pirms Asja vēl nebija apēdusi ne pus cepuma. Bet pēc tam Maksim, kā jau tas bija sagaidāms, palika nelabi. Viņš gribēja piecelties, bet nevarēja un aiz dūsmām nogāza traukus. Mati tam vienā acumirkļī nekārtīgi sagula uz pieres, acīs iedegās naidīgas dzirkstelītes, bet kokaīni smaidošo lūpu kaktiņos parādījās putas.

„Nu redzat, nu jums paliks nelabi,“ ierunājās Asja.

Maksis paskatījās uz viņu lielā nesaprašanās, bet tad uzreiz sāka histeriski smieties:

„Ko? Hahaha! Jaunkundz, man jūsu laipnība nav vajadzīga. Es esmu pašpuika, jā, un tas, ka jūs

mīli runājat, tas tikai pataisa bēdīgu dūšu. Bez jokiem, man taču neviens nav vēl teicis mīļu vārdu... Bet es jums neticu. Vot!"

„Ej, ej, vai tu neesi iemīlējies,“ noteica Goliats.

„Neklausaties uz viņiem,“ Asja pārtrauca aktieri, satverdama Maksī aiz rokas. „Sēžaties man blakus. Es gribu ar jums parunāt.“

Maksī tomēr izlikās, ka nedzird Asjas aicinājumu. Viņš runāja kaut ko neskaidru par „Felzera“ mašīnmājas patrepi, kur esot silta gulēšana, par zudušajiem draugiem un gaļlaicību „Tautas teatrī“

„Kur mans mauzeris“, viņš beidzot iesaucās un sāka meklēt azotē. „Man jāiet, man jāiet, kur mans mauzeris.“

Lilija piecēlās un bailīgi atkāpās: Maksī izskatījās pārāk briesmīgs, atbaidošs un riebīgs. Nevarēja galvot, ko viņš darīs. Bet Valdis un Kazimīrs ātri saķēra to aiz pleciem, pie kam ārkārtīgi stiprais Kazimīrs, pārvarēdams mazā, izbadējušā Makša pretošanos, aizveda to pa koridoru uz skatuves pusi. Goliats izpalīdzīgi atvēra mazās sānu durvīņas, kuŗas veda skatuves pagrīdē. Te bija sakrāutas dažādas vecas, pie skatuves piederīgas mebeles. Maksī noguldīja uz divana un apsedza ar paša svārkiem.

„Man liekas, ka viņš no šāda stāvokļa kādreiz neatmodīsies,“ Valdis noteica, „viņu nedzīvu pakārs vai nošaus.“

„Jo labāki, nebūs pašam jāredz sava nāve“, Kazimīrs atbildēja.

Kad jaunekļi atgriezās no skatuves pagrīdes, izrāde jau bija beigusies un bufetē saplūda publika. Pa zāli grūstīja krēslus un gatavojās uz deju.

Notika pārgrupēšanās — kā teica Kazimirs. Lilija, Asja un Goliats aizgāja uz zāli. Kazimirs pasauca sulaini, lika tam pārnest galdiņa saturu uz kādu no kabinetiem un, palicis vienatnē ar Valdi, turpināja dzert.

„Dzersim, Saliņ, kamēr jaunība līgsmo“, viņš mākslīgi nopūtās un, nometis kamzoļus, ierīkojās omulīgāki pie bagātā galda, kuņam ar patiku pārļaidā acis.

Bufete pa to starpu palika arvien trokšņaināka, tā kā tiem, kas gribēja sarunāties, vajadzēja kliegt visā kaklā. Šīs latviešu bufetes! Viņās, bez šaubām, ir daudz kas no vācu gara, bet netrūkst arī nacionālu savādību. Viņas ir tik vilinošas, ka pat zvērināti atturībnieki padodas kārdināšanai un, spiezdamiem caur visiem šiem pie bufetes stāvošiem mūrniekiem, drēbniekiem, pārtikas preču veikalniekiem, krājkasu direktoriem, kurpniekiem, avižniekiem, studentiem, zem sievas tupeles trīcošiem, bet tik varonīgiem mājsaimniekiem, galdniekiem, namdariem, nodilušiem vēstuļu iznēsātājiem, pasta un dzelzsceļa ierēdņiem, brīvprātīgiem ugunsdzēsējiem, fabriku meistariem, strādniekiem, naktssargiem u.t.t.u.t.t. — ka spiezdamiem caur visu šo dūcošo, pie dažādām šķirām un kārtām piederošo, bet puslīdz vienādi gērbušos pūli, popularie atturības darbinieki beidzot iekaro sev pozīcijas pašā redzamākā vietā un tad pasūta karafīti ar uzkožamiem, dzerdami pie tam ar neizsakāmi laimīgām sejām un runīgām mēlēm. Pat nelaiķis Leimaņu Jānis te daudzreiz pozējis, bez kā viņš būtu jūtis sirdsapziņas pārmetumu un bez kā tam sabiedrība būtu ko pārmetuši: — proti: uz to, ka cilvēks dzer,

aizvien mēdz raudzīties caur pirkstiem. Turklāt pēc revolūcijas sabrukuma sabiedrībā valdīja tik drausmīgs gara stāvoklis, ka gribot negribot bija jāmeklē dvēseles apmierinājums alkoholā.

„Dzersim,“ Kazimirs atkārhoja „tagad tā lieta ir atkal legalizēta.“

Un viņš pielēja sev un Valdim.

Kazimirs bija divdesmit četri gadi vecs. Viņš skaitījās par Rīgas politehniskā instituta studentu, bet lekcijas jau sen kamēr neapmeklēja. Tas bija viens no tiem romantiskajiem tipiem, kuŗi, kā sēnes, izauga 1905. gadā. Veikls, asprātīgs, uzņēmīgs un fiziski ārkārtīgi stiprs cilvēks, viņš savu enerģiju un spējas izšķieda savādos revolucionaros uzņēmumos. Tas ir, viņš nedomāja ne par revolūciju, ne par viņas ideāliem, bet tā kā revolūcija bija modes lieta, tad tam katrā ziņā vajadzēja spēlēt notikumos kādu ievērojamu lomu. Bet visas priekšrocības uz lomām bija piesavinājušās socialistiskās partijas, kuŗas prasīja no saviem aģentiem zināmu disciplīnu un padošanos reglamentiem. Pats par sevi saprotams, ka Kazimirs nevarēja padoties ne partiju dogmai, ne arī viņas reglamentiem un vēl mazāk šīs dogmas un šo reglamentu nastu nesējiem ēzeļiem. Tādēļ viņš visu laiku palika separats, izdarīdams partiju vārdā, bet citādi pats uz savu roku, dažādas brīnišķas lietas. Tā, piemēram, viņš bija nošāvis kādu toreiz pazīstamu policijas ierēdni, aplaupījis degvīna pārdotavu, sarīkojis romantisku kara gājienu pret melno sotņu, pa ceļam mielojoties ar Ķekavas zemnieku sviestu, karupeļiem un šķiņķi, un, vispār, gribēja kaut ko darīt

revolucijas labā, — bet tikai ļoti ievērojamu, bīstamu un slavenu.

Pēc dabas Kazimirs bija visai simpatisks, saticīgs ar cilvēkiem un atsaucīgs uz visādām ekstrāvagancēm. Viņš bija arī godīgs, uzticams un džentlmenis, izņemot „revolucijas melno darbu“ kas pēc viņa domām, nepiederēja pie sirdsapziņas lietām. Būdams kāda Latgales baznīckunga dēls, viņš savu genealogiju tomēr slēpa, tā kā daudzi to noturēja par poli. Šī nacionālā neskaidrība viņam acīmredzot patika, viņš to pat mistificēja. Mistificēšana, vispār, viņam bija sirdslieta, kaut gan, jāsaka taisnību, katru savu iedomāto, izperināto savādību viņš arī centās pierādīt tiešamībā — centās, tā sakot, realizēt.

Kad uznāca reakcija un daudzi no viņa draugiem — tāpat kā Maksis, — izklīda kur kuņais, Kazimirs tomēr nenoskuma un nenobijās. Tikai pārmainīja pasi un apgādājās ar zolidām, viņam vienam pieejamām rekomendacijām, vizitkartēm u.t.t. Un ciešāk savilka ap sevi to jaunību, kas vēl arvien slāpa pēc romantiski-revolucionariem piedzīvojumiem. Viņš patiesībā tagad jutās gandrīz apmierinātāks, nekā revolucijas varas dienās, kad tam nebija kur pagriesties. Tagad revolucijas vienmuļība pārvērtās par romantisku dažādību, riskantu varbūtību. Viņa spartaniskajās istabiņās, kuņas tas līdz ar vārdu bieži mainīja, sapulcējās pa desmit un vairāk skolnieču, studentu un tamlīdzīgu jaunekļu, kuņus tas pievilka ar savu skopi rādīto noslēpumainību.

Kas īsti notiks un kas jādara, Kazimirs, protams, nevarēja pateikt. Viņa uzskati un domas, ja kāds tās vēlējās dzirdēt, bija diezgan nesakarīgi. „Galvenais

revolucijas ierocis ir nauda — jo vairāk, jo labāk.“ „Tad atveras visādas perspektīvas.“ „Bet naudas Rīgā ir daudz, tikai vajaga mācēt tai piekļūt.“ „Zem katra ielas akmeņa guļ pa zelta desmitniekam.“ Tādi apmēram bija viņa principiēlie izteicieni. Varēja redzēt, ka viņš kaut ko slēpa — un slēpa, varbūt, tāpēc, ka sēkla tādejādi dīga ātrāki. Ko īsti viņš gribēja darīt, neviens skaidri nezināja, tikai nojauta. Un nojauta galvenā kārtā aiz tam, ka neatkarīgi no Kazimira, paši jau tuvojās viņa miglā tītām idejām. Tāds bija laikmets, tāda atmosfera.

Kazimirs, glaudīdams ūsas, smaidoši raudzījās Valdī. Viņš bija dzēris jau neizsakāmi daudz — daudz vairāk, nekā Maksis, — bet no viņa sejas un kustībām nevarēja spriest, ka tas būtu piedzēris. Tikai mēle tam palika gausāka un viņš vairs tik steidzīgi nerunāja, kā no sākuma.

Valdis sapņoja par Asju, nepacietīgi gaidīdams, kad viņa atgriezīsies no zāles. Rokā tam bija viņas kabatas lakatiņš, kuŗu tā atstāja viņam par ķīlu, ka atgriezīsies. Viss jau tas bija mazliet sentimentāli — tie sapņi, kabatas lakatiņi, acu valoda un kutinošās jūtas, bet, sevi mierinādams, Valdis iedomājās fizioloģijas likumus. Būtu vēl smieklīgāki — tā viņš domāja — ja mēs pret šiem likumiem gribētu cīnīties. Bez tam — kamdēļ tad citas ne mazāk skaistas sievietes tā uzreiz nepatika...

Kazimirs spoguļi redzēja, kas Valdim rokā un kā atbalss piepēži ievaicājās:

„Kā tev viņa patīk?“

Valdis sarāvās, vismaz tāda negaidīta atbalss

viņu pārsteidza. Bet Kazimirs turpināja, Valda jūtu darbības novērošanā atrazdamas nesavtīgu baudu:

„O, draugs, tu viņu vēl tuvāk nepazīsti, bet kad pazīsi — iemīlēsies!“

„Un tu? Vai tad tu vēl neesi iemīlējies?“ Valdis uzprasīja ar mākslotu zobgalību.

„Kā lai to saka! Es mīlu visas, bet pa vienai nevienu,“ Kazimirs nopietni atbildēja. „Tu, draugs, mani vēl necik nepazīsti,“ viņš piebilda, redzēdams, ka Valdis arvien vēl smaida, pūzdams papirosa dūmus zemajos kabineta griestos. „Es esmu ļoti daudz piedzīvojis un arī mīlējis, bet man jāsaka, ka mīlēt var tikai neilgi. Tas, zināms, nav nekas jauns. Bet ja es tev teikšu, ka man patīk viss, viss, viss, visa mūsu apžīlbinoši mainīgā dzīve; ka es mīlu daudz ko, kas skaists, oriģinels, svaigs, ass un bīstams, tad tu, varbūt, daudz maz mani sapratīsi; tad tu, varbūt, piekriktīsi, ka tā atsevišķi es patiesi nevaru mīlēt un nemīlu.“

„Tu smeijies, tev nepatīk, ka es filozofēju,“ Kazimirs turpināja, aizmirzdamas pavisam, par ko bija sācis. „Bet man šodien ir varen omulīgi. Man patīk šis krogus troksnis, šīs telpas, šī dejas muzika, glītās meitenes, kuŗām katrai krūtīs pukst pa karstai sirsniņai, šis pilnais galds — viss, viss, ko es gribu un vēlos! Bet es gribu dzīvot, kā man patīk — lūk, jā!“

Valdis nekad nebija dzirdējis Kazimiru intimi runājam un iedomājās, ka tās, laikam, sekas no kāda apslēpta nervu uztraukuma.

„Nebīsties, draudziņ!“ Kazimirs turpināja uz-

ņemtā tonī. „Viss ir labi, jā,jā! Viss būs labi un vēl labāki! Nebīsties neko! Es zinu, ko es daru...”

Sulainis ienesi kādu ārzemju marku, ielēja Kazimiram un Valdim.

„Lūk, kā viņš dzirkst, kā dzīvo!” Kazimirs iesaucās, paceldams glāzi. „Šai produktā ir tik daudz dzīvības, tik daudz prieka un laimes, kaut gan viss nolemts tikai iznīcībai. Tāpat arī mēs... Pie velna, es redzu nākotni: viņa iet pa apskurbinoši smaržojošu rožu lauku un nobeidzas savādā, necaurredzamā tumsā. Ak, kāda tumsa, kāda halucinācija! Sak, draugs, vai tiešām visam jāiznīkst? Tu esi dzejnieks, tev jāzin... Jā, jā,iznīkt nekas. To apgalvo reliģija, to mēģina pierādīt pat zinātne. Bet kapēc cilvēkam, par spīti visām neiznīcībām, tik ļoti bail no nāves? Nekas neiznīkst, bet es tomēr zinu, velns lai parauj! — visiem desmit prātiem es zinu, ka iznīkšu. Ko tas nozīmē?”

„Nupat es lasīju kāda anonīma filozofa grāmatu,“ Valdis atbildēja, „un viņš izsakas apmēram tā: „Dodat man spoguļi, lai kaut reiz es varētu aplūkot sevi pašu — man apnikušas jūsu smīnīgās sejas. Jūs nodrebat — kā? — spoguļi neatspoguļojas nekāds „es“? Vai tiešām es esmu tikai manu domu, tikai manu domu, tikai manu sapņu attēls, ne vairāk?... Ak, cik bezgala vientuļi šai „esībā“! Kad es nevēlos slēpties vairs maskā, kad gribu redzēt sevi kailu, bez apsegas, jā, kas tad tur parādas? Tas taču ir tukšums, ko es redzu...”

„Nu, un tad?“ Kazimirs izbrīnā paskatījās uz biedri. „Ko tu ar šiem vārdiem gribi teikt?... Ak, jā, pareizi! Tās jau ir manas paša domas...”

No zāles atgriezās Asja, Lilija, Goliats un vēl daži jaunekļi.

Pieliecies Kazimiram pie auss, Goliats tam iečukstēja:

„Zini, teatrī ir uzkrītoši daudz policijas.“

IV.

Lai gan Goliats teica pavisam čukstoši, pārējie tomēr dzirdēja. Bez tam viņi jau arī zināja, kas par lietu, un vaicājoši saskatījās.

Līdz šim policija „Tautas teatri“ lika pilnīgi mierā. Spiegus te nekad neredzēja — varbūt, viņiem bija vienkārši bail, iet tik tālu uz pilsētas nomali, kur vēl valdīja Maksis un Kazimirs.

Kazimirs mierīgi pārprasīja:

„Cik?“

„Nezinu, varbūt, pieci — seši.“

„Būs vēl vairāk,“ kāds no ienākušajiem jaunekļiem piebilda. Arī citi domāja, ka vairāk.

„Un ko viņi dara?“ Kazimirs pēc brītiņa ievaicājās.

„Stāv garderobē; skatās, kā dejo.“

„Un taisni kā mērkaķi,“ Asja nicinoši pieminēja.

„Nu, lai tad skatās ar', kas mums par daļu,“ Kazimirs noteica, pieliedams glāzes. „Dzersim!“

Bet dzert nevienam vairs negribējās. Jaunekļi izgāja atpakaļ zālē; Lilija un Asja, redzami uzbudinātas, sekoja viņiem.

Kabinetā palika trīs jauni cilvēki, kuņus saistīja kaut kādas neredzamas draudzības saites. Valdis košļāja papirosu, vērodams Kazimiru. Bija nenoliedzama bauda, aplūkot šo mierīgo, cieti-skaisto seju, kuņā neraustījās neviens muskulītis, neviena cīpsliņa. Pats par sevi saprotams, ka akmeņainais sejas miers bija tikai ārējs, tikai maska, — bet taisni tamdēļ jau Kazimirs bija interesants un pievilcīgs. Par sevi

Valdis zināja, ka viņš nekad nevarētu tik mierīgs izlikties — tur vajadzēja tiešām ārkārtīgu gribas spēku.

Kazimirs, paceldams acis un sadurdamies ar Valda novērojošo skatienu, kā parasts, pasmaidīja. Un smaids pie tam izlikās tik pašapmierinošs, ka Valdim ienāca prātā, vai maz iemesls uztraukties. Varbūt, ka policija bija ieradusēs tikai formas pēc, jeb aiz pārskatīšanās. Kamdēļ tad taisni viņa meklēs pēc Kazimira vai cita kāda no kompanijas dalībniekiem! Un ko viņa galu galā varēja tiem izdarīt? Valdis pats par sevi jutās pilnīgi drošs. Viņam pagaidām vēl bija ne tikai tīra sirdsapziņa, bet arī tīri papīri. Tāpat arī Kazimiram, jādomā, viss bija kārtībā, jo citādi jau tas nevarētu klejot pa pilsētu. Par Goliatu nebija pat ko runāt — pilnīgi nevainojams cilvēks. Vienīgi Maksim varēja būt riskanti. Neraugoties uz Kazimira izrakstīto pasi, Maksis tomēr bija vienam otram spiegam pazīstams pēc izskata. Turklāt, ja notiktu kratīšana, pie viņa atrastu mauzeri. Kutelīgi bija tomēr...

To pašu domāja arī Goliats. Izdzēris viņam priekšā nolikto glāzi, viņš uzprasīja Kazimiram:

„Bet kā tad būs?“

Kazimirs īsi iesmējās:

„Tev bail? Vai tad nav bijuši vēl nopietnāki gadījumi! Ziniet, kā man reiz izgāja,“ viņš sāka stāstīt mazliet klusāki. „Torņkalnā mani arestēja pie biedrības nama. Paguvu gan nomest brauniņu, bet draņķi, pagāni, atrada un gribēja uztiept, ka tas mans. Tādas muļķības iestāstīt viņiem, zināms, neizdevās, bet brauniņš tomēr bija pagalam. Nu, bet

tas nekas. Vaļā mani nelaiž un vedīs uz policiju. Lai ved, es domāju. Sadzen mūs uz ielas stūra — bija vēl daži man pilnīgi sveši zepeņi, laikam pašpuikas, — apčamda, sak', vai nav kāda bumba kabatā — un ved. Tik nezin, kas būtu iznācis, ja tiešām atrastos kāda bumba!... Nakts ir diezgan tumša — bija rudens, īsi pirms revolūcijas. Paved mūs gabaļiņu, bet es kā dodu vienam pa pakausi, tā tas gar zemi. Citi — arī tie zepeņi — sajūk, min viens otram uz papēžiem, bet es pār aptiekas žogu, caur dārzu, atkal pār nezin kādu žogu un prom. Pat ne šāviena netiku dzirdējis — laikam tik gudri bija, ka nakts laikā negribēja velti cilvēkus traucēt.“

„Zinu, zinu, tu jau neesi cimdiem ņemams,“ Goliats godbijīgi uzlielīja Kazimiru. „Bet ja nu tevi šoreiz arestētu — vai tad arī tik viegli izdotos?“

„Līdz tam lieta nemaz nenonāks,“ Kazimirs viebdamies noteica.

Bet omulība tomēr bija iztraucēta. Pēc britiņa ienāca Lilija. Viņas bērnišķīgā sejiņa izskatījās pavisam nopietna. Varēja redzēt, ka viņa jūta „puišiem“ no visas sirds līdz. Pastāstīja, ka policija stāvot pie izejas un visus bez izņēmuma kratot, kas ejot ārā. Esot arī tādi spiegi, raugoties visiem tik nekaunīgi acīs.

Vēl pēc pāris minūtēm ieradās Asja un atkārtoja to pašu, ko Lilija. Viņa bija tik uzbudināta, ka turēja roku uz krūtīm. Jūta „puišiem“ līdz tāpat kā Lilija. Tiešām kratot. Zālē liels uztraukums, cilvēki nemaz nedrīkstot iet ārā. Pašlaik pristava palīgs runājot ar teatras pārvaldnieku, laikam meklē pēc kāda.

„Nu, tad man jāiet,“ Kazimirs piepēži noteica, piecēlās un apvilka svārku. Samaksājis rēķinu, viņš lika atnest sulainim garderobi, bet, nenogaidījis, kad sulainis atgriezīsies, atvadījās no kompānijas.

„Pavadiet tikai jaunkundzes,“ viņš vēl piekodināja Goliatam un Valdim, spiezdami caur bufetes publiku uz durvīņām, kuņas veda uz skatuves pagrodi. „Valdis var panākt man drusku līdz, bet Goliats lai uzgaida sulaini ar mēteli.“

Skatuves pagrīdē viņi uzdūrās guļošajam Maksim. Tas bija tik cieti aizmidzis, ka ne ar kādiem līdzekļiem viņu nevarēja uzmodināt. Kazimirs, kā zvērs, saskaitās. No visa spēka sagraibis piedzērušo aiz pleciem, viņš purināja to tik stipri, ka tam atsprāga vaļā visas pogas. Bet Maksis nemodās.

„Velns!“ Kazimirs šņāca. „Mosties taču, plēguri!“

Arī Valdis mēģināja Maksi uzmodināt, bet bez panākumiem.

„Neko darīt,“ Kazimirs beidzot nīgri noteica, saņemdam no Goliata mēteli. „Bet mauzeri gan es paņēmu līdz — jūs vēlāk viņam pastāstiet,“ viņš piemetināja, iebāzdam Makša pistoli kabatā. „Viņam jau tā kā tā šodien nevajadzēs.“

Uzvilcis mēteli, Kazimirs vēlreiz atvadījās no Goliata un Valda, un aizlīda gar skatuves prospektu teatrim otrā pusē. Valdis viņu pavadīja līdz pēdējam sliegsnim. Skatuves labajā pusē bija mazas izejdurvis uz dārzu. Tās lietoja vienīgi skatuves strādnieki un aktiepi. Tūlīt aiz durvīm pacēlās kalns ar pilsētas apstādījumiem.

Kazimirs atvēra durvis. Nakts bija melna, bez

gala melna. Neviena gaismas atspīduma, nevienas skaņas.

„Sveiks,“ Kazimirs īsi noteica un divos lēcienos bija kalnā augšā.

Valdis klausījās, elpu aizturēdams, bet viss palika klusu. No Kazimira vairs nebija ne vēsts. Kā ūdenī iekrita.

Atgriezdamies zālē, Valdis uzmeklēja Asju. Viņa sēdēja, saķērusies roku rokā ar Liliju. Abas bija bālas un uztrauktas.

„Nu, kā izgāja?“ Lilija, noliekdamās pie Valda, čukstoši noprasīja. Baiļu pilnām acīm viņa minēja iznākumu.

Valdis izstāstīja.

„Kad tik Maksis nenoķer!“ Asja baidījās, sekodama policistu kustībām.

„Muļķības,“ Valdis viņu mierināja, pats tomēr juzdams, ka briesmas nav pāri. Vai tiešām viņa pareģojums piepildīsies, ka Maksis no šī stāvokļa kādreiz neuzmodīsies?

Publika staigāja pa zāli maziem, izbiedētiem pulciņiem. Neviena vairs nedejoja, muzikanti bija izklīduši. Likās, itkā vilki būtu avīs. Vienīgi bufetē vēl trokšņoja mīļā saderībā tuvākās un tālākās teātra apkārtnes pīlari, stutes, stibas un vienkāršie mieti. Bet pēc brītiņa arī tur iestājās klusums: policija laikam parādījās.

Asja, dreboša, nervoza, pieglaudās Valdim, kā siltumu, kā patvērumu meklējama.

Dzīves vērtības un niecības pretstati uz mirkli sakrustojās Valda apziņā.

„Cik skaisti, cik bezgala skaisti ir dzīvot!“ viņš

patetiski nodomāja, mulzdamš no Asjas tuvuma. Bet arī nezināmais Makša liktenis viņu mulsināja.

„Par ko jūs domājat?“ Asja ievaicājās.

„Par dzīvību un nāvi,“ Valdis atbildēja.

„It kā dzīvībai būtu kāda vērtība,“ Asja noteica, vilusies Valda atbildē.

Pienāca Goliats.

„Iesim prom,“ viņš aicināja; „pārāk nepatīkami būt kopā ar šiem draņķiem.“

„Iesim,“ Asja piekrita.

Viņi piecēlās un izgāja garderobē.

Policisti viņus apturēja, izkratīja, apskatīja dokumentus.

Nodzēries iecirkņa uzraugs, bakurētains krievs, nogrozīja galvu:

„Arī, jādomā, no tiem.“

Bet palaida tomēr gaŗām.

Visgrūtākais nu bija pāri. Bet piepēži Asja pieķērās Valdim, kā kaut ko pārdabisku ieraudzīdama. Valdis negribot atskatījās atpakaļ koridora perspektīvē. Tur divi ziloņiem līdzīgi policisti, sarainām ūsām, pelēkos filca zābakos, vilka aiz rokām kādu saknupušu cilvēku. Pristava palīgs un spiegs uzlocītā apkaklē ar kāju spērieniem dzina nedzīvo uz priekšu. Nepārspējami krievu lamu vārdi sekoja piedevām.

Policistu spārdītais nevarīgi, kā samaņu zaudējis, grīļojās uz priekšu un atpakaļ. Galva tam vaļīgi nokarājās uz sāniem; acis raudzījās stiklaini, kā slīkonim, bet lūpas bija sastingušas neglītā, kokainā smaidā.

Asja slīga pie zemes. Valdim vajadzēja saņemt

visus spēkus, lai noturētu to un lai pats nepakristu. Goliats viņus gandrīz grūšus izgrūda pa durvīm. Kā vajāti viņi devās uz pilsētu.

„Kamdēļ jūs viņu tur aizvedāt?“ Asja čūkstoši pārmeta.

„Bet dzīvībai taču nav nekāda vērtība,“ Valdis klusi iesmējās.

Asja nezināja, ko atbildēt.

„Uz Maksi tas nezīmējas,“ viņa pēdīgi apķērās, būdama priecīga, ka atradusi izeju no pretrunas: — „Maksis nedrīkst mirt.“

V.

Valdis pamodās, kad viņa vienīgajā logā laistījās saulainas ledus puķes. Baznīcās zvanīja, kas nozīmēja, ka svētdienas rīts. Kabatas pulkstens, kuŗš karājās pie sienas, rādīja deviņi.

Valdim ļoti patika zvanīšana baznīcās. Viņš zināja, ka tas nav moderni, ka baznīcas zvanos patiesībā nav nekā smalka un ievērojama, bet vienaldzīgs palikt pret šīm skaņām viņš nevarēja. Nekad nekāda muzika neizsauca viņā tās jūtas, ko augstie, pār pilsētu izkārtie zvani, kad no tiem izplūda uz visām pusēm tāļas, vienmuļīgas skaņas. Nekā kristianiska viņa jūtās, protams nebija, jo šai ziņā tas bija pilnīgi normāls sava laika cilvēks; bet skaņas pastāvīgi ierosināja viņā kaut kāda bezgalīga plašuma nojautu — un šī nojauta bija tik kairinoša, ka viss cits dzīvē likās mazisks un neievērojams. Tamdēļ viņš arī savu vājību pret baznīcu zvaniem galu galā cieta kā neizbēgamu dvēseles anormālību, kuŗa gan bija rūpīgi jāslēpj no ār pasaules.

Valdis Saliņš bija dzejnieks un šad un tad uzrakstīja pa pantam. Viņam piemita visas dzejnieka iesācēja vājības, bet viņš tās ļoti labi zināja un, zinādamas, kaunējās. Kauns par tām silti-sentimentālajām jūtām, kuŗas pārņēma, kad viens otrs neapmierinošs dzejolis parādījās plānajos avižu feļetonos, bija tik liels, ka līdz turpmākai reizei netika ne spalvu rokā ņemt. Kā beidzot izlīdzināt dzejot kāri ar dzejošanas kaunu, Valdis labi vēl nezināja, bet gluži dabiski nonāca pie tādas manieres, kā kāds viņa dievinātā Puškina varonis, kuŗš sabiedrībā rūpīgi slēpa

savu talantu: šī maniere jauno dzejnieku daudz maz samierināja ar viņu pašu.

Citādi Valdis ne caur ko neatšķīrās no savas apkārtnes. Būdams kādas provinces piesētiņas ierēdņa dēls, viņš ieradās Rīgā gadu pirms revolūcijas, lai gatavotos uz abituriju. Bija deviņpadsmit gadus vecs, ņēma stundas latīņu valodā, apmeklēja teātrus un priekšlasījumus, flirtēja, kaut gan atturīgi, ar meitenēm, un knapinājās savā mazajā istabiņā, Tērbatas ielā. Viņam, lietojot tā laika latviešu romanu stilu, bija glīts izskats, domīgas acis, tikko dīgstošas ūsiņas un patīkamas manieres. Viņš ar īstu provinces sīkpiļsoņa akurātību rūpējās par savu ārieni, bija pieklājīgs un kautrs, bet reizē arī pašapzinīgs un vērojošs. Revolūcijai sākoties, tas pārtrauca valodu stundas un sāka lasīt politiskas brošūras; sajūsmojās īsu brīdi par zocialismu, iestājās kādā organizācijā, kuŗas nosaukumu nemaz labi nezināja, un apstaigāja kopā ar dažiem kompatriotiem, kā, piemēram, Uplakstu, strādnieku pulciņus, kur lasīja mazas improvizētas lekcijas pēc Karejeva, Platonova un citām skolas grāmatām. Bet kad revolūcija izjuka, pats no sevis notika, ka viņš — neko ļaunu nedomādam — aizmirsa savus propagandista pienākumus un piegriezās tai bezrūpīgai jaunatnei, ar kuŗu revolūcijas dienās bija iepazinies. Daudzi gan, revolūcijai sabrūkot, izklīda, bet citi pienāca klāt, un viņš, kā legals, nevainīgs revolūcijas statist, palika Rīgā, maisīdamies, kaut gan atturīgi, starp dažādiem Kazimiriem, Makšiem un Goliatiem. Nekā pievilcīga šai apkārtņē, protams, nebija, bet viņa, šī apkārtne, likās svaiga, neparasta. Līdz ar to viņš, kaut arī ne-

tieši un caur savādu romantisku prisms, dabūja iepazīties ar valdošo latvju sabiedrību un inteliģenci. Starp citu, bija kādreiz redzējis un pat runājis ar Rūdolfu Blaumani, kuŗš tam paraustīja viņa zilo krievu kreklu un noprasīja, kamdēļ tas, latvietis būdams, nebāž kreklu biksēs?

Kad zvanīšana baznīcās apklusā, Valdis sāka celties. Neraugoties uz to, ka vakar bija daudz kas piedzīvots, viņš jutās pašapmierināts. Ienāca prātā pagājušā nakts, Asja, Maksis, Kazimirs, Tautas teātris un, nezin kāpēc, arī bakurētainais policijas uzraugs. Pavadīdams Asju līdz viņas namdurvīm, bija dabūjis zināt, ka to patiesībā sauc Anna Šķipsna, ka viņa pagājušā pavasarī beigusi Maldoņa ģimnāziju, ka turpmāk viņa domājot apmeklēt Pēterpils augstākos sieviešu kursus un ka nams, kuŗā viņa dzīvojot, pieder viņas krustmātei. Tad vēl, iedami, viņi bija safantazējuši par Makša atsvabināšanu — un te Valdis sajuta tā kā neveiklību dēļ savas vakarējās jūsmošanas, jo tagad visi atsvabināšanas plāni likās neīsti un bērnišķīgi. Asjas pārmetums, kamdēļ viņš bija aizvedis Maksi uz teātri, to mazliet sāpināja, bet sirds dziļumos Makša liktenis — tas taču bija jāatzīst — viņam bija diezgan vienaldzīgs. Turklāt viņš drīz vien pārliecinājās, ka Asjas uztraukums par Maksi, varbūt, nemaz nebija tik ilgstošs, jo kad tie bija laimīgi tikuši garām policijai, viņa smaidīja tikpat bezrūpīgi, kā vakara sākumā un izzoboja viņu kopīgo jūsmošanu asiem, skeptiskiem vārdiņiem, lietodama pie tam komiskus, uz viņu pašu zīmējošos izteicienus, kā piemēram: „Nu, ko tāda pigameika zin!“ Un pie tam viņas fosforiskās acis tumsā runāja pavisam ko

citū, kas domas atrāva vārdiem un notikumu Tautas teatrī pārvērta par romantisku pasaku bez realas nozīmes. Kas par to, ka „viens ciņas biedris bija kritis!“ Tamdēļ jau bija tādi laiki, — šodien tu un rītu es! Tiešamība pati gādāja, lai viņu pārprot, jo tā visvieglāki to varēja paciest. Purgatorijs zemes virsū — lūk, kā vajadzēja just un domāt. Skaisti žesti, staigāšana gar bezdibeņa malu un pārdrošs lidojums nezināmā dziļumā. — Kaut ko tamlīdzīgu Valdis fantazēja, kad Asja tam spēji pieķērās pie rokas, lai nepakristu uz slidenā trotuara. Šķīroties viņa uzaicināja Valdi svētdienas vakarā pie sevis, un kad viņš izrādīja šaubas, vai drīkstēs to apmeklēt, Asja, drošinādama, piemetināja: „Pie manis jau nāk daudz puisi!“ Šis arguments varēja izlikties nepieklājīgs un aizdomīgs, bet Valdis jau tiktāl bija iepazinies ar toreizējās Rīgas jaunatnes tradīcijām un valodu, ka uzņēma izteicienu tā, kā tas bija jāsaprot: bez aizdomu, bez ļaunprātības un ciniska smīna. Viņš arī apsoliņās kādreiz aiziet, bet Asja lūdza to katrā ziņā ierasties svētdienas vakarā, kad būšot meitas un koncertēšot; ja gribot, varot ņemt puisus ar' līdz, bet viņa patiesībā gaidīšot tikai viņu vienu. Un pacēla roku, lai Valdis to noskūpstītu.

Apģērbies un nomazgājies, Valdis sāka soļot pa istabu, izsapņodams vēlreiz pagājušās nakts piedziņojumus. Saule jau sen bija atgriezusies un kad piegāja pie loga, varēja sajust viņas staru siltumu. Lāstekas lūza un krita uz skārda palodzes; ledus puķes, kā dzīvas, veidojās un spīguļoja sudraba un zelta toņos.

Valdis sajuta tīksmainu prieku, gribēja kaut ko

darīt, piesēdās pie galda un sāka bungot nemierīgi ar pirkstiem pa sniegbalto galdautu, uz kuŗa simetriski bija saliktas dažas grāmatas, burtnīcas un zīmuļi. Pašā galda vidū rēgojās vāze ar zaļām, sveķainām priežu skuļām.

„Gluži kā pie kādas jaunkundzes,“ Valdis nodomāja, pārļaidams acis par savu mazo, balto istabiņu, kuŗa tam patika, bet kuŗu viņas gaišuma un akurātības pēc tas kaunējās citiem rādīt.

Paņēmis papīra lapu, viņš uzrakstīja „Zonete“, gribēdams izteikt savas jaunās jūtas. Pirmais pants, kā aizvien, uzrakstījās viegli un likās apmierinošs, bet tālāk nekas neiznāca, vārdi pieņēma pārāk konkrētu veidu — viss tiecās uz Asju. Un te nu, kā par brīnumu, pietrūka spēka: acīmredzot dzeja bija kas cits, bet mīla atkal kas cits. Jeb vai viņš maz bija dzejnieks un vai tas varēja milēt, kā gribēja?

Noglabājis iesākto zoneti galda atvilktnē, Valdis piecēlās un sāka atkal soļot. Kratīdamies vaļā no neizšķirtā jautājuma, aprēķināja, cik vēl atliek laika līdz vakaram un kur dienā aiziet. Ienāca prātā, ka pie Kazimira. Kazimirs gan neko sevišķi neinteresēja, bet aizvien, kad nebija kur laiku likt, kaut kas vilka uz „komunu“, kur pastāvīgi sēdēja pa trīs, pa četri un vēl vairāk „puišu“. Te varēja uzspēlēt kartis, izrunāties, arī izsmieties un, vispār, izklaidēties. Bet citu jau neko dažreiz nevajadzēja. Pēdējo reiz Valdis bija apmeklējis Kazimiru pārs dienu pirms notikuma „Tautas teatrī“ un nosēdēja pie tā visu pēcpusdienu. Bija sanākuši dažādi divdesmitgadēji tipi — inteliģenti un neinteliģenti, kuŗus visus apvienoja kaut kas kopējs. Spēlēja stukulku, lika ienest tēju,

aizsūtīja pēc ūdens kringeļiem, „Zefīriem“ un konjaka (Kazimiram bija nauda); Goliats strimšķināja uz balalaikas, turēdams kājas uz galda; Kazimirs, kā arvien, daudz runāja, bet, kā likās, bija izklaidīgāks, nekā parasti, un kaut ko slēpa. Bet no pusvārdiem, kurus papildināja pārāk runājošas acis, Valdis noprata, ka noticis kas svarīgs. Kas īsti, to Valdim neviens neteica, bet viņš, pateicoties zināmai domu asociacijai, nojauta visu tik pilnīgi, ka ne drusku nešaubījās par savu aizdomu dibinātību. Tikai to viņš nevarēja galvot, vai visi klātesošie bija noslēpuma līdzdalībnieki, jeb tas piederēja vienīgi Kazimiram, kurš, nevarēdams nociesties, ne bez pašlepnuma lika manīt, ka viņš izdarījis kaut ko pārdrošu, t. i. pārdrošu ne viņa paša, bet tikai citu acīs. Un Valdi pārņēma savāds greizsirdības īgnums pret šo avanturistu — kā viņš domās Kazimiru nosauca. Viņa greizsirdīgais īgnums tiešām bija savādas dabas — un viņš to ļoti labi zināja. Īgnums viņu pārņēma tāpēc, ka ikviena aventura tam bija pretīga; bet greizsirdība viņu mocīja aiz tam, ka tas bija gatavs pats izdarīt vislielāko noziegumu — tikai savādāki, nekā citi: slepeni, intīmi, bez līdzdalībniekiem. O, ja vien viņš sāka fantazēt — un Valdis fantazēja, — tad nekādiem „plāniem“, nekādām avantūrām un arī nekādiem noziegumiem nebija robežu! Viņš pats pabrīnējās, kur tam radās tik daudz neticamu, pārspīlētu, sarežģītu un tomēr iespējamu ideju. Dažreiz viņš aizfantazēja tiktāl, ka tam mati cēlās stāvu. Pats par sevi saprotams, ka visas neticamās, velnišķīgi konkrētās un iespējamās fantazijas vajadzēja rūpīgi slēpt, — citādi to varēja noturēt vai nu par ārprā-

tīgu, jeb arī par cilpas kandidatu. Par laimi, Valdis neslimoja ar halucinācijām un prata savas fantazijas ne tik vien apslēpt, bet arī savaldīt un izgaisināt.

Šodien vismazāk viņš piedomāja pie savām fantazijām un arī greizsirdīgais ģignums pret Kazimiru nebija vairs tik liels, kā agrāk.

Pulkstens aiz sienas nosita desmit. Kā aizvien, vecā, pakurlā saimniece ap šo stundu ienesa tēju un bez tam — vēstuli.

Vēstule bija no mājām. Rakstīja tēvs, ka māte arvien vēl esot slima un naudas nepietiekot. Desmit rubļu izsūtīts, bet vairāk nevarot. Turpmāk nespēšot ne tik daudz, jo viss paliekot dārgs. Cik labi būtu, ja dēls atrastu kādu nodarbošanās.

Vēstule aplēja kā ar aukstu ūdeni. Ka māte bija slima, to Valdis zināja jau no agrākā, un tas viņu nepārsteidza. Bet nepatīkami bija, ka līdzšinējo divdesmit piecu rubļu vietā tagad bija izsūtīti tikai desmit. Bet vēl nepatīkamāks bija atgādinājums par nodarbošanos.

Valdim uzreiz viss palika vienaldzīgs. Pat ledus puķes logā, šķiet, aptumšojās un lāstekas apstājās lūzt. Apsēzdamies pie tējas, viņš sāka bungot ar pirkstiem pa galda malu vēl nemierīgāki, nekā pie zonates. „Lūk, draudziņ, proza!“ viņš domās atkārtotja daudzkārt dzirdētu frāzi, un piepēži izjuta pret sevi pašu neizsakāmas riebuma un nicināšanas jūtas. Riebumu un nicināšanu pavairoja sevišķi vēl tas sentimentālais žēlums, kuŗu acumirkli vēlāk viņš izjuta pret pagājušās nakts piedzīvojumiem. Nezin kāpēc palika kauns arī pret Asju, itkā tas būtu pret viņu ko noziedzies. Un, ātri izdzēris tēju, viņš apvilka mēte-

li, paķēra cepuri un aizgāja pie Kazimira. „Lūk, draudziņ, proza!“ viņš vēlreiz nodomāja, iedams uz Pāvila baznīcas pusi.

Kazimirs pēdējā laikā dzīvoja strādnieku kvar-tālā, koka namā, pārs soļu no policijas iecirkņa. Valdis ne bez šausmām pagāja gaŗām iecirkņa vārtiem, pie kuŗiem stāvēja apbruņots policists. Viņš neva-rēja nobrīnēties, kas gan Kazimiram par prieku, dzī-vot tik ciešos kaimiņos ar policiju. Bet Kazimirs, kad tam par to dažreiz uzprasīja, gudri pasmaidīja: sīkumus un tuvus priekšmetus jau nekad neievē-rojot.

Tūlīt aiz stūŗa bija nams Nr. 4. Valdis uzkāpa pa stipri piesmakušām koka trepēm, uz kuŗām sēdē-ja, maizi ēzdami, ne visai tīri bērni. Piegājis pie Ka-zimira istabiņas, kuŗa atradās savrūp no kāda lielāka dzīvokļa, viņš piekļauvēja. Bet neviens neatbildēja un durvis galā izrādījās aizslēgtas.

Tas bija savādi, jo parasti Kazimirs savu istabu nekad neslēdza, un ja arī viņš pats nebija mājās, tad tur arvien sēdēja kāds no viņa daudzajiem paziņām. Bet šodien viss bija kluss un no dobļās skaņas, kāda atbalsojās aiz durvīm, kad kļauvēja, Valdis nojauta, ka istaba ir pilnīgi tukša.

Izkļauvējies, viņš aizgāja, nezinādams, kur un kā pavadīt laiku līdz vakaram.

VI.

Valda pareģojums bija piepildījies, bet tikai pa daļai. Maksī noveda uz tuvāko policijas iecirkni — to, kas atradās netāl no Kazimira dzīvokļa — un ievietoja mazā, tumšā, ārkārtīgi netīrā un mitrā kamerā, kur tas, arvien vēl nesaprazdams, kas ar viņu notiek, smagi nokrita uz šauras koka lāviņas.

Bija pāri pusnaktij, bet iecirknī valdīja īstais bordeļa troksnis, nāca un gāja visdažādākie policistu tipi: uzraugi, kārtībnieki, rakstveži, spiegi, viņu palīgi un palīgu palīgi. Visi viņi bija ļoti aizņemti, bet līdz ar to ārkārtīgi daudz runāja, strīdējās, smējās, dziedāja, svilpoja un par visām lietām lamājās. Divi nožēlojama izskata rakstveži, iekritušām krūtīm un nodzertām sejām, viens brillēs un ar zilu papīra apkaklīti, otrs līdz kaklam aizpogātos kamzoļos, kuŗi tam bija neparasti mazi un šauri, filozofēja par Tolstoja humanitārajām idejām. Pēc būtības viņi abi atzina Tolstoja mācību par nepretošanos ļaunumam, bet izšķīrās dažos formelas dabas jautājumos. Laiķu pa laikiem viņiem iznesa no pristava kabineta dažādus papīrus, jeb arī viņi paši tādus nēsāja iekšā un ārā — un tad sarunas bija jāpārtrauc; bet kad papīri bija izpildīti, viņi atkal atgriezās pie sava Tolstoja.

Aiz letes, uz sola, kas bija pārvilkts ar melnu vaska drēbi, gulēja, kājas vienu pār otru pārlicis, deģurējošais uzraugs. Starp ieeju un leti sēdēja vairāki ar flintēm apbruņoti kārtībnieki. Pa kanceļu skraidīja dažādi aizdomīgi tipi, gan formā, gan civildrēbēs, bet vienkāršie, flegmatiskie kārtībnieki, cīnī-

damies ar miegu, vienaldzīgi raudzījās savā priekšā un necēla ne ausu par savu pekli līdzīgo apkārtni. Ik pārdesmit minutes ienāca lielākas policistu patruļas, atgriezdamās no kratīšanām, un nostājās kaktā, pie durvīm, pacietīgi gaidīdamas uz tāļākiem rīkojumiem — kurp iet un ko darīt. Uzraugi ieradās ar raportiem, vai arī aizgāja ar ordeņiem, bāzdami tos portfeļos, vai arī, ja portfeļa nebija, — aiz piedurkņu aplokiem. Spiegi slidēja kā ēnas un, salīdzinot ar citiem policistiem, bija diezgan klusi. Bet toties pelēkmēteļainie uzraugi lamājās un kļiedza tik briesmīgi, ka pietika par visu kanceļu.

Kad apmēram desmit vīru liela policistu nodaļa ieveda Maksī, troksnis sasniedza visaugstāko pakāpi. Dežurējošais uzraugs žāvādamies piecēlās un pieņēma arestēto. Troksnis un burzma bija tik liela, ka dežurantam vajadzēja vairākkārt apsaukt kļiedzējus, lai dzirdētu, ko viņam saka par Maksī.

„Kā tevi sauc!“ viņš, paņemdam arestēto grāmatu, jautāja Maksim.

Bet Maksis atbildes vietā stipri un neglīti žagoja, mocīdamies ar atraugām; par viņu atbildēja spiegi.

„Эхъ, тоже революционеръ!“ uzraugs nicīgi noteica un lika aizvest Maksī uz kameru. Pēc tam viņš apātiski nokrita atpakaļ uz sola un palika rokas zem galvas.

Pristava palīgs Michejevs, kas bija vadījis kratīšanas „Tautas teatri“, rokas berzēdams iegāja pristava kabinetā. Toreiz par pristavu minētā iecirknī nebija nekas cits, kā vēlākais, tāļu daudzīnātais slepenpolicijas priekšnieks, Greguss. Tamdēļ arī šai

polīcijas iestādē notika lietas, kādas bija iespējamās vienīgi pie Gregusa un Michejeva.

Kad policistu nodaļa atgriezās no „Tautas teātra“, Greguss gulēja kabinetā uz divana un smēķēja cigāru, — cigārus viņš ļoti mīlēja. Tas bija gadus trīsdesmit pieci vai četrdesmit vecs kungs, tērpies civiluzvalkā, gaišām, labi koptām ūsām a la Vilhelm, diezgan korpulents un prezentabls, bet citādi kodīgs, nežēlīgs un atriebīgs leitis. Cigārs jau gāja uz beigām, kad ieradās palīgs.

„Vai ziniet, mēs noķērām Maksī,“ Michejevs stārojošām acīm steidzās pastāstīt Gregusam kratīšanas iznākumu.

Greguss pasmaidīja — cik vien omulīgi policists var smaidīt, kas nozīmēja, ka viņš ar kratīšanu pilnīgi apmierināts.

Maksi — un tāpat visus citus Rīgas „bojevikus“ — tie pazina tikpat labi, kā savus aģentus un palīgus, tamdēļ viņi runāja par Maksī savādā, intīmā tonī, kā par tuvu cilvēku.

„Kur tad viņš ir, parādiet,“ Greguss beidzot uzprasīja.

„Nabadziņš atkal pilnā, iesēdinājām, lai izguļas; jūs jau zināt — no viņa tagad tikpat neviena vārda nevar izdabūt: neredz un nedzird,“ palīgs atbildēja.

„Hehehe!“ smējās Greguss, izņemdam no šaura divvietu portcigāra jaunu cigāru. „Nu, labi, tad pasauciet vēlāk — es gribu ar viņu parunāt. Bet tagad ejat, izdaraties ar to vakarējo jaunkungu.“

Michejevs izgāja savā kabinetā, kurš reizē izpildīja Gregusa priekšistabu, un lika ievest kādu Lazdiņu. Policisti iestūma kabinetā bālu, izkāmējušu

jaunekli, kas bija tērpies vienās skrandās un lupatās, bez mēteļa un pat bez cepures.

Jauneklis drebēja un, vispār, izskatījās ļoti nožēlojams; acis tam nemierīgi šaudījās uz visām pusēm, bet ja viņš skatījās uz cilvēku, tad tikai caur pieri, kā vilka bērns.

„Nu, Lazdiņ, kā tad tas bija?“ pristava palīgs noprasīja, sataisīdams mefistofelisku ģīmi. Varēja redzēt, ka tādu jautājumu viņš bija uzdevis jauneklīm jau agrāk.

Jauneklis neatbildēja un nokāra galvu.

„Ak, tad tu neteiksi, suņa bērns!“ policists paugstināja toni.

Jauneklis stāvēja kā stāvējis, pat acis vairs neblisināja; tikai noliecās arvien zemāk un zemāk.

„Nu, tad mēs tev parādīsim, kas ir Marija Ivanovna!“ Michejevs negaidot uzkliedza tik stipri, ka pat klātesošie kārtībnieki sarāvās.

Jauneklis drusku pacēla galvu, pie kam viņa izkāmejušā sejā atspoguļojās savāds miers un padevība.

Pristava palīga lamāšanās palika neizturāma; nezin no kurienes izlēca kumpains vecis sarkaniem, nodilušiem matiem un iebrēcās kā āzis, piesizdams sev ar delnas malu pie rīkles; pēc tam viņš atvēzējās un no visa spēka iezvēla jauneklīm ar dūri pa galvu. Jauneklis saņēma sitienu kā statuja. Pristava palīgs, nolaizdams uz acumirkļi balsi, lika kaut ko ienest, bet pēc tam turpināja lamāties. Kā likās, tad lamāšanās process, neskatoties uz diezgan lielo enerģijas patēriņu, sagādāja viņam zināmu baudu. Tas, varbūt, bija kaut kas līdzīgs suņa riešanas priekam, jo arī suns rej, nezinādams, kamdēļ īsti.

Jauneklis stāvēja kā stabs, šad tad uzmezdams caur pieri Michejevam nenozīmīgu skatienu; bet citādi viņa mierīgi padevīgajā sejā neatspoguļojās neviena doma.

Pēc nedaudz mirkļiem atgriezās kārtībnieks — tas pats zilonim līdzīgais milzis, kuņš bija vilcis Maksī pa teātra koridoru, — un nesa rokā divus pusass gaŗus kārķļu buntus. Uz pristava palīga mājienu pārējie kārtībnieki veikli nogāza jaunekli pie zemes un, tā kā viņš ne tik daudz aiz stūrgalvības, kā apjukuma negribēja pats sev novilkt bikses, tad tie izdarīja šo ceremoniju viņa vietā. Pēc tam iesākās eksekucija. Visi aplūsa, arī pristava palīgs. Milzis norāva mēteli, izlocīja savās neticami gaŗajās rokās kārķļus un tad īsi un negaidot nolaida tos pār jaunekļa miesu. Palika sarkana švītra, kas tomēr ātri nozuda, kad citas tai pievienojās. Cirtieni sāka krist viens pēc otra, ritmiski, ne visai steidzīgi. Milža darbība atgādināja kaut ko līdzīgu siena pļaušanai: tā pati švīkoņa, tie paši īsie elpas grūdieni. Bet kļusumu piepēži iztraucēja griezīgs kļiedziens. No sākuma kļiedziens bija skarbi, aizsmakuši, bet turpmāk tie palika tīrāki un pārgāja vokalos izsaucienos.

„Mamma!“ negaidot atskanēja no apakšas, pēc kam kļiedzējs, itkā nokaunēdamies par savu bērnišķību, uz brīdi aplūsa un palaida dažus cirtienus gaŗām bez nevienas skaņas. Bet tad atkal viņš turpināja kļiegt, konvulsijās raustīdamies starp smirdošajiem kārtībnieku zābakiem.

„Tu neteiksi?“ mazais, melnais Michejevs ik pēc cirtiena noprasīja, noliekdamies mazliet uz zemi — uz to pusi, kur vajadzēja atrasties jaunekļa galvai.

„Tu neteiksi?“ kumpainais vecis āža balsī atkārtoja, lēkādams jauneklī apkārt.

Bet Lazdiņš, itkā viņam nebūtu laika atbildēt, kļiedza arvien stīprāki un steidzīgāki.

„Velns!“ pristava palīgs iespēra tam ar zābaka purnu pa pieri. „Nolādēts velns, vai tad es nezinu, kā tas viss notika! Tavi čomi jau čokā!“

Pēršanai ievēkoties, jauneklī sāka nogurt, balss tam palika vājāka, kļiedzieni pārvērtās vaidos. Arī milzis, laikam, pagura un, sizdams, smagi elpoja.

„Pietiks!“ Michejevs gurdi noteica un apsēdās. „Kā nu zēnu spīdzināt gan jau iztiksim ar labu, — citreiz tā vairs nedarīs,“ viņš piedodoši-tēvišķā tonī piemētināja.

Kārtībnieks uzcēla jaunekli un aizpogāja tam bikses. Jauneklī klusi vaidēja, turēdams ar abām rokām vēderu: tur viņam, laikam, bija ieķērušās skabargas.

„Ejat ārā,“ pristava palīgs pamāja klātesošiem ar galvu un nosēdanāja jaunekli sev iepretī uz ādas krēsla. „Ak tā, ienesiet viņam glāzi ūdens,“ tas vēl piebilda un pacietīgi gaidīja, kamēr jauneklī dzēra. „Tā, nu mēs varam turpināt,“ viņš iesāka neparasti maigi, kad kabinetā vairs nebija neviena no policistiem. „Saki, taču, Lazdiņ, kas tevi pierunāja uz tādu briesmīgu padarīšanu? Tu taču esi diezgan kluss zēns — kā tas varēja notikt, ka tu gāji līdz?“

Jauneklī klusēja.

„Nu, še, uzpīpo,“ Michejevs piedāvāja viņam papirosu. „Zini, to es tev saku, ja tu vaļširdīgi atzīsies, sods būs daudz mazāks. Cik tev gadu?“

Jauneklis paņēma papirosu un čukstoši atbildēja:
„Astoppadsmīt.“

„Nu, lūk, astoppadsmīt. Tu vēl esi nepilngadīgs. Ja tu atzītos, tevi katrā ziņā apžēlotu. Tos, kas nav vēl divdesmit vienu gadu veci, pastāvīgi apžēlo, vajaga tikai atzīties. Zināms, pavisam bez soda tu neizspruksi, nu, bet tas jau nieks, taču vieglāki, nekā cilpa! Kā to domā?“

Jauneklis pirmo reiz pēc eksekūcijas pacēla acis uz pristava palīgu. Viņa skatienā atspoguļojās šausmas par cilpu un cerības, ka tas, kā nepilngadīgs, tiešām var tikt apžēlots.

„Es nemaz negribēju to veci nosist,“ viņš sāka stāstīt, uz priekšu saliecies. „Mēs ar Frici atbraucām no Liepājas darbu meklēt, un ar tiem citiem iepazīnāties „Melnā Gaiļa“ iebraucamā vietā.“

„Nu, bet kā tos citus sauc?“

Jauneklis paraustīja kamiešus, vienu vairāk, otru mazāk, — kā to parasti dara pašpuikas.

„Brīnums,“ pristava palīgs savukārt paraustīja kamiešus, „kā tad tu nezini! Visi kopā atbraucāt un tomēr nezini? Nu, bet kur viņi tagad varētu būt?“

Jauneklis vilcinājās atbildēt, bet no viņa acīm policists nolasīja, ka tas kaut ko grib teikt un nedrīkst, baidās.

„Saki vien droši, neviens jau nedabūs zināt,“ Michejevs draudzīgā tonī viņu mudināja. „To es tev svēti apsolu.“

Jauneklis arvien vēl vilcinājās.

„To es tev apsolu,“ atkārtoja policists, „bet ja tu man tagad neteiksi,“ un viņš draudoši pacēla bal-

si, „tad zini — cilpa un beigas! Es pats tevi likšu pakārt.“

„Mēs vakar norunājām tikties ļaužu ķēķī,“ jauneklis beidzot izdvesa.

„Nu, vot, tā ir pavisam cita lieta,“ policists atviegloti iesmējās, „vairāk jau man nekā nevajaga. Norunājāt tikties ļaužu ķēķī? Ļoti labi. Vakarā tu mums atnāksi līdz — mēs tevi, zināms, pārgērbsim, — un kuŗi būs, tos tu slepeni uzrādīsi. Tā lieta iet, vai nē? Bet tagad vienu čarku, ko?“

Jauneklis nolieca galvu tik zemu, ka žods tam atspiedās krūtīs. Čarka viņam bija pilnīgi vienaldzīga, jā, pat dzīvība viņam tagad bija pilnīgi vienaldzīga, un viņš lēni, bet atraidoši papurināja galvu.

„Nu, tad desu ar sviestmaizi un tēju? Es likšu tev ienest kamerā. Bet tagad ej izgulies, lai vakarā varam braukt uz ļaužu ķēķi.“

Jauneklis lēni piecēlās, aiz sāpēm tikko dzirdāmi vaidēdams.

„Noved viņu uz kameru,“ pristava palīgs sausi uzdeva kārtībniekam un sāka rakņāties pa papīriem, kas tam gulēja uz rakstāmgalda.

VII.

Glūži negaidot Maksis pamodās. Vēl gan nebija pagājušas divdesmit četras stundas, bet no kļiedzieniem, kādi varēja atskanēt tikai policijas moku kambaros, viņš neskaidri nojauta kaut ko svarīgu, un pēc veca paraduma ķēra aiz bikšu jostas, kur tam pastāvīgi glabājās mauzeris. Bet pistoles nebija. Kur ierocis bija palicis, Maksis lāgā nevarēja saprast, bet bez tā viņš uzreiz sajutās mazs un nevarīgs. Līdzīgi visiem saviem agrākajiem kara biedriem, viņš bija iemīlējis ieročus tik fanatiski, ka izturējās pret tiem kā pret amuletiem. Ja ieroča nebija, tad arī laimes nebija, un līdz ar to vienīgā taktika, ko viņš pazina un pēc kuras viņš bija mācījies rīkoties, izrādījās lieka un neiespējama.

Te piepēži atskanēja griezīgi skaļš un satricinošs kļiedziens:

„Mamma!“

Maksis, un tāpat arī policisti, kas sēdēja lielajā kancelejas istabā, sāka klausīties. Sāpju pilnais, kaut arī nejdzīgais un naivais sauciens atbalsojās vienkāršajās klausītāju dvēselēs tūkstošām atbalstītājiem, izsaukdams tālas, neskaidras, primitīvi-spēcīgas atmiņas. Maksim pārgāja skurbums. Lēni uzausa atziņa, kas noticis un kas sagaidāms.

Bet Maksis nenodrebēja, nesastinga un, vispār, neizrādīja nekādu uztraukumu. Viņa dvēsele priekš tam bija pārāk vienkārša un stūraina, lai paplašinātu šausmas ar to neizturāmo pašiedomu, kura mums sastindzina visus prātus un locekļus lielākos nelaimes gadījumos.

„Sūdīgi!“ viņš nodomāja vienā vārdā pēc tam, kad bija apsvēris apstākļus. Viens vienīgs, lakonisks vārdiņš ārkārtīgi raksturīgi izteica visu viņa domu saturu un dzīves filozofiju. Tālāk domāt un dziļāk rakņāties apstākļu būtībā viņš negribēja un pie vislabākās gribas arī nevarēja. Dažas dziļas, taisnas linijas — tā bija visa viņa dvēseles šema. Pa labi, vai kreisi, jā jā, nē nē — to viņš zināja, bet vairāk nekā.

Velti izmeklējies pa kabatām papirosus, viņš vairākkārt nospļāvās un, tā ka alkohols vēl nebija galīgi izgulēts, tad apgriezās uz otriem sāniem, lai aizmigtu par jaunu. Klīdzējs ar' beidzot aplūsa, policijas iecirknī iestājās kaut kas līdzīgs nakts mieram. Laizdamies miegā, Maksis iedomājās Asjas līdzjūtīgo pieskārienu — un viņam palika neparasti silti.

Bet viņš vēl nebija izsapņojis savu pusmoda sapni par Asju, kad atvērās kameras durvis un ienāca daži policisti. Nosēdinājuši sasisto jaunekli uz lāvas, tie sāka modināt Maksi.

„Celies, barin,“ slēdzējs viņu purināja aiz kamieša, „diezgan gulēts, nav nekāda viesnīca. Priestavs sauc!“

Maksis gribēja izlikties aizmidzis, bet pārdomāja, ka labāk visu pie vienas reizes — jo ātrāk, jo labāk — un piecēlās. Sapogājies, viņš sekoja policistiem, kuŗi to veda pie Gregusa. Pie kabineta durvīm viņam bija drusku jāgaida, kamēr policisti apmēram tā kā pieteica. Divainais vecis, kuŗš, līdzīgi sunim, sēdēja uz zema soliņa durvju priekšā, uzšāvēs kājās, piesita sev ar delnas malu pie rīkles un at-

kārtoja savu āža brēcienu. Maksis pret neparastām un fantastiskām lietām vispār bija vienaldzīgs, bet veča izskats un āža brēcieni tam izlikās tik nesaprotāmi, ka viņš sataisīja diezgan pārsteigtu seju.

„Nebrīnies, muļķi,“ kāds viņu pagrūda no muguras un iestūma Gregusa kabinetā.

Greguss to sagaidīja savā parastajā nakts pozā, uz dīvana gulēdams, un ilgi aplūkoja. Viņa kritiskajās, peleksaltajās acīs atspoguļojās nopietna ziņkārība.

Maksis ne mazāk ziņkārīgi paskatījās uz Gregusu. Šo vīru viņš pazina tikai pēc nostāstiem un mutiskiem aprakstiem, un nezin kamdēļ bija iedomājies, ka tam ir sarkans deguns, ārprātīgi pārgriestas acis un platas kazaku biksas. Bet patiesībā nekā tamlīdzīga nebija.

„Gluži kā Felzera direktors,“ viņš domās salīdzināja Gregusu ar saviem kādreizējiem principāliem.

Gregusam, jādomā, no pirmā acu uzmetiena iepatika Maksis. Viņš par to bija dzirdējis tikpat daudz, kā Maksis par viņu, bet redzēt redzēja pirmo reiz. Cik vienaldzīgs viņam arī nebija Makša liktenis, viņš tomēr, kā īsts profesionāls, apbrīnoja šī ātrā izdarītāja aukstasinību, jo pēdējais, lūk, bija nošāvis vismaz trīs policistus, tikpat daudz spiegu un nezin cik dažādu vācu plikadīdu, par kuriem trūka pat ziņu. Nekāda naida viņam pret to nebija — gluži otrādi, pats būdams slepkava, tas zināmā mērā uzskatīja Maksi kā sev līdzīgu.

Viņiem, vienam otru apbrīnojot, pagāja vairāk acumirkļu.

„Vai labi uzdzīvojāt pagājušu nakti?“ Greguss beidzot ieprasījās, nobirdinādams no cigara pelnus. „Apsēsties, tu jau būsi noguris.“

Bet Maksis palika stāvot, negribēdams laikam ielaisties tuvākās sarunās.

„Es dzirdēju, ka jums gājis varen zaļi,“ Greguss, ar breloku spēlēdamies, turpināja. Laikam Kazimirs ar' bija, vai nē? Tikai žēl, ka šis zutis mums izspruka, — jādāmā nebija tik piedzēris kā tu!“

Maksis negribot ieklēta muti. Tagad viņš skaidri atcerējās nakts piedzīvojumus un no Gregusa vārdiem noprata, ka Kazimirs izbēdzis. Un piepēži viņu pārņēma savāda romantiska jūsma par Kazimira pasakaino izveicību un apķērību.

„Kā tu domā, vai tev bez viņa nebūs garlaicīgi?“ Greguss turpināja, kā viņš pats jūta, mazliet banalā tonī. „Vai nevajadzētu viņu aicināt šurp? Tu jau zini, kur šis vīrs atrodas?“

„Zināms, ka zinu,“ Maksis atbildēja, juzdamies lepns uz to, ka ir tik tuvos sakaros ar leģendāro — kā viņam likās — Kazimiru. „Zinu, bet jūs nezināt,“ viņš bezkaunīgi steidzās piezīmēt.

Patiesībā viņš vairāk neko nezināja, kā Kazimira dzīvokļa adresi; bet Greguss nezināja ne tik daudz.

„Nu, to mēs varam dabūt zināt,“ Greguss, redzami neapmierināts ar saviem vārdiem, noteica; un, it kā vēl padomājis, piebilda:

„Varbūt, ka tu pats man pastāstīsi. Būs mums abiem vieglāki.“

Maksis smīnēja, atcerēdamies kādreiz dzirdēto mācību par kverkšķināšanu. To viņam izskaidroja

Ļoti sen, kad tas vēl strādāja kā atslēdznieku māceklis fabrikā. Kverkšķināšanas loģika viņam izlikās pārāk smieklīga un daudzējādā ziņā viņš tai neticēja; bet, kā par brīnumu, vecāko biedru piekodinājumi un aizrādījumi viņam bija sīki uzglabājušies atmiņā un līdz ar to — kā jau tam jābūt — iespiedušies apziņā, tā ka tagad, dzirdēdams visus šos šabloniskos kverkšķināšanas paņēmienus, par kuriem tas bija brīdināts, viņš pašapzinīgi nosmīnēja.

„Vaļsirdība zināmā mērā var tevi glābt,“ Greguss turpināja, ne drusku neticēdams savai metodei. Un lai Maksis to, varbūt, nenoturētu par tik lielu vientiesi, viņš nosmīnēja pēdējam līdz: „Kā tu pats atrodi par labāku.“

„Velns lai jūs visus parauj, ņirgas tādi! Ko jūs no manis domājat? Vai es nezinu, kas ar mani notiks!“ Maksis, pārprazdams Gregusa smaidu, ļāva uzreiz savam temperamentam vaļu. Viņam uznāca dusmas, ka to nesaprot un, laikām, domā, ka viņš vēl grib glābt savu dzīvību, no kuņas tas pēc revolūcijas sabrukuma bija atteicies galīgi, bez mazākās cerības uz glābšanu un arī bez sevišķa žēluma. Viss jau bija tik negrozāmi nolemts, bet nu viņu vēl gribēs pārbaudīt! Tas Maksi dziļi apvainoja.

Un, lūk, neraugoties uz viņa nepiedodamo atbildi, Greguss palika mierīgs un nejutās pat aizskārts savā varenībā. Viņam ārkārtīgi patika stingri un noteikti cilvēki, jo tikai tādi, pēc viņa domām, drīkstēja būt īsti revolucionāri.

„Man vienalga, dziesma tik un tā cieti,“ Maksis pārlicinoši piebilda, saviebdams lūpas nervozitīcīgā smaidā; „bet cūcības es nerunāšu.“

„Neko teikt, tu esi stingrs puika,“ Greguss beidzot atbildēja un ar runča labpatiku noskatījās Maksī. Viņam nebija ne histerisku dusmu, ne naida, ne nicināšanas, bet vienkārši omulīgi. Tādi zēni, kā Maksis, negadījās katru dienu un viņš, jādomā, priecājās, ka bija to pareizi novērtējis.

„Tu man patīci. Daudz es par tevi biju dzirdējis — un tagad redzu, ka tu esi uz mata tāds, kādu es tevi iedomājos. Mēs abi esam vienādi, vai nē? Tāpēc runāsim kā draugi. Saki, vai tu mani ienīsti? Vai tad es izskatos tik briesmīgs? ... Tu negribi runāt? Nu, kā zini: ar varu es tevi nepiespiežu.“

Ienāca palīgs un jautājoši paskatījās vispirms uz Gregusu un tad uz Maksī. Greguss īsi iesmējās;

„Malacis Maksis! Parunājāt jūs ar' ar viņu — nav vakarējais.“

Palīgs ar galvas mājienu izaicināja Maksī ārā, pie sevis. Viņam bija tikai divi paņēmieni, ar kuriem tas strādāja: valšķība un lamāšanās, kas savukārt bija savienota ar piekaušanu. Pa lielākai daļai viņš iesāka ar lamāšanos.

„Nu, šmerļa prezident, parunāsim tagad drusku citādāki,“ viņš sarkastiski iesmējās, nostādamies Maksim priekšā.

Maksis viebās un, līdzīgi āpsim, rādīja zobus. Viņam pēc sarunas ar Gregusu netika vairs runāt, tas labprāt būtu gājis gulēt. Bet Míchejevs uzņēma viņa vienaldzību kā bailes un nolēma tūlīt ķerties pie savas pārbaudītās metodes.

„Kur Kazimirs?“ palīgs noprasīja, iesprauzdams rokas sānos un mērodams Maksī no galvas līdz kājām. Vakar jūs abi bijāt kopā.“

„Liekat mani mierā, es neko nezinu,“ Maksis miegaini atbildēja, raudamies apkaklē. Viņam pēc sarunas ar Gregusu vairs nebija ne ziņkārīgi, ne uztraucoši.

„Ak tu man nezināsi,“ Michejevs sāka kliegt, uzsizdams ar dūri Maksim žodu uz augšu. „Ak tu man nezināsi, suņa dēls!“

„Liecies mierā, gnīda!“ Maksis piepēži atcirta, kāpdamies atpakaļ pie sienas.

Aprobežotais, kaut arī daudz piedzīvojušais prištava palīgs to nebija sagaidījis. Aiz brīnumiem tam acis gribēja izsprāgt no pieres un seja palika tik zila, kā viņa diagonalbikses. Sikiem, nervoziem solīšiem tas minās Maksim virsū:

„Tu, piena puika, utu bunga, karātavu diegs!“ viņš meklēja pēc visuspilgtākiem lamu vārdiem un dusmojās, ka nevar atrast pietiekoši spēcīgu izteicienu, kāds tagad, pēc viņa pārliecības, bija ārkārtīgi nepieciešams. „Es tev izraušu žaunas kā silķei, smurguli! Es tevi cepināšu, līdz tu paliksi mīksts kā kartupelis. Ak tu nolādēts latvietis! Vot ķēms! Vot numurs! Es esot gnīda? Vot mute! Es nemaz nezinu, ko lai vairs saka. Kur tu tāds īsti esi cēlies? Kāda mačka tevi izperinājusi? Vot interpunkcija!“

Maksis vairīdamies no policista dūrēm, aizlika acīm rokas priekšā. Viņš bija nogājis līdz sienai un tālāk vairs nevarēja atkāpties.

„Mek, mek, mek!“ iebrēcās kumpainais vecis, kniebdams Maksim sānos. „Mek, mek, Maksi, balodīt, cukurpuisīt! Še tev konfete, še tev bumbieris!“

Palīgs sasauca policistus. Ienāca tie paši, kas

bija piedalījušies pie izkāmējušā jaunekļa sišanas; milzīm bija atkal rokā kārkli; kumpainais vecis ienesa glāzi ar rupju gaļas sāli. „Ar to mēs tev salāpīsim dibenu,“ viņš kairināja sāls glāzi Maksim acu priekšā.

Un atkārtojās tas pats eksekucijas process, kas ik naktis, ik stundas notika tai šausmu un slepkavību laikmetā.

„Vai patīk, draudziņ?“ Michejevs saldi uzprasiņa, noliekdamies pie Makša. „Nu saki, vai patīk?“

Sāpes bija neizturāmas. Neraugoties uz spītu un naidu, Maksis pēc nedaudz pirmajiem sitieniem sāka kliegt līdzīgi viņa priekšgājējam. Balss viņam skanēja ārkārtīgi griezīgi, neīsti un mežonīgi, un ar savu griezīgumu sakaitināja policistus vēl vairāk.

„Sakapāt viņu gabalos, kā lai smaka nepaliek pāri!“ pristava palīgs kiedza.

Kumpainais vecis pa sitienu starpām birdināja Maksim uz muguras sāli, kas pavairoja sāpes tūkstoškārtīgi.

„Tā, tā, iesāli,“ Michejevs mudināja veci; „nežēlo sāli: nopirksim vēl.“

„Tikai kapeiku mārciņā,“ vecis dudināja.

Bet kad Maksis iesāka kliegt, kabineta durvīs parādījās Greguss. Brīdi noskatījies eksekucijā, kuŗa tam, jādomā, atgādināja kaut ko līdzīgu akrobatu repetīcijai, viņš beidzot izņēma cigaru no mutēs un smiedamies noteica:

„Nu, nu, vedat viņu labāk kamerā! Šodien pietiks.“

Eksekuciju pārtrauca un Maksi ātri saģērba. Greguss atgriezās savā istabā, bet palīgs vēl ilgi la-

mājās, nebūdams apmierināts ar eksekucijas iznākumu.

„Spītīgs. Ļoti spītīgs,“ viņš ņurdēja.

„Zināt, tā ir tomēr mežonība,“ Greguss noteica, kad Michejevs vēlāk iegāja pie viņa. „Ū, kā es esmu apnicis šo darbu!“ viņš gaži nopūtās, ņemdams no portcigara jaunu cigaru: „katru dienu sist un dauzīt! Galu galā var sabojāt nervus...“

Bet palīgs tikai nosmīnēja: to jau viņš bija dzirdējis agrāk.

VIII.

Kad Maksis ievēda atpakaļ kamerā, viņš pēc paraduma garī, caur zobiem, nosplāvās, tādejādi izteikdams savu sašutumu un sāpes. Uz lāvas kāds tupēja un klusi vaidēja. Tas bija tas pats nožēlojamais jauneklis, kurū sauca par Lazdiņu. Maksis, būdams vispār neiecietīgs pret vaidiem un nopūtām, rupji apsauca vaidētāju un pēdējais uz brīdi apklusā. Bet neiecietība pret vaidiem Maksim šoreiz bija sevišķi liela tāpēc, ka viņam pašam sāpēja visi kauli.

Dzērums pēc klasiskās ekzekucijas viņam, protams, bija pilnīgi izgājis. Mēģinādams izlikties vienalzīgs pret stāvokli, kurā tas bija iekļuvis, viņš sāka aplūkot savu apkārtni. Kamera bija kā visas policijas kameras, bet Maksis šādā telpā atradās pirmo reizi. Viņš nemīlēja fantazēt un nebija arī spējīgs uz to, bet uz acumirkli tam ienāca prātā bēgšana. Viņš bija dzirdējis, ka citi izcēlušī akmeņus no pamatiem, pārvīlējuši logu restes un izlīduši pat pa skursteņiem. Par kādu studentu, sauktu Muzikantu, viņš zināja, ka tas Jelgavā bija izbēdzis no policijas iecirkņa, izlauzdams kameras logu ar visu rāmi. Bet te nekas, laikam, nelīdzēja: mūri bija tik biezi, ka vajadzēja, varbūt, veselu nedēļu kalt ar dzelzs stieni, lai tos izkustinātu; logu nebija nemaz, tāpat arī nekāda skursteņa. Maksis izlamājās par savu tukšo iedomu.

Kanclejā kāds no rakstvežiem pieminēja viņa vārdu, nožēlodams, ka viņš tik muļķīgi iekritis.

„Cik viņi visi galu galā ir naivi un vieglprātīgi,“ tā pati balss noteica.

„Tāds jau viņu liktenis,“ kāds cits piebilda.

„Mērkaķi,“ Maksis noņūca, sajuzdams tomēr, ka tiem tur nožēlotājiem, varbūt, taisnība. Bet piepēži viņu aizskāra nedroša roka. Virs kameras durvīm, nelielā iedobumā, bija nolikta maza, smirdoša petrolejas lampiņa — un šīs lampiņas gaismā viņš ieraudzīja zaļganpelēku seju ar mirdzošām acīm, kuņās atspoguļojās visdzīvnieciskās bailes. Un pateicoties šim cita — ne viņa paša bailēm, Maksis uzreiz atguva savu veselīgo pārliecību par likteņa neizbēgamību, kas to neatstāja līdz pat viņa pēdējam brīdim.

„Vai tevi arī sita?“ līdzjūtīgi uzprasīja Lazdiņš, virzīdamies viņam tuvāk. Acīmredzot, nožēlojamais jauneklis gribēja dalīties ar Maksi ciešanās un bailēs, kas tam mācās arvien vairāk virsū.

Maksis neko neatbildēja, nevēlēdamies ielaisties ar gaudulīgo zeņķi, kuņa rokas pie tam bija riebīgi miklas un aukstas. Bet Lazdiņš neatlaidās un, brīdi nogaidījis, turpināja arvien bailīgāk:

„Čomiņ, kā tu domā, kas ar mums notiks?“

„Kas notiks — pats zini!“ Maksis beidzot atbildēja tādā tonī, kas Lazdiņa bailes tikai pavairoja.

„Ai, ai, ai!“ Lazdiņš sāpīgi iesaucās un vairākkārt noglaudīja Maksi, it kā lūgdams, lai tas tik nežēlīgi nerunā. Viņa acis sastinga tik neprātīgā skatā, ka tālāk nekādas šausmas, laikam, nevarēja iet.

„Vai tad tiešām! Debesu Tēvs, vai tad tiešām!“ viņš visā savā vientiesībā iesaucās, pie kam svinīgais „Debesu Tēvs“, neraugoties uz viņa nemākslotību, skanēja tomēr neīsti un smieklīgi.

Kādu brīdi Lazdiņš laužīja rokas, neapzinīgi, varbūt, darīdams pakaļ mātei, kas to kādreiz bija

mēģinājusi audzināt. Arvien vairāk viņš sāka nojaust, kas to sagaida, bet pie tam viņam šis neticamais, šis ārprātīgais un nekad neparedzētais stāvoklis izlikās tik varbūtējs, ka visniecīgākais iedrošinājums to būtu apmierinājis. Tādēļ viņam ļoti gribējās izstāstīt Maksim savu lietu un dzirdēt, ko tas teiks. Varbūt, ka tik šausmīgi tomēr nav?

„Redzi, kā tas bija,“ viņš beidzot iesāka saraustītos, steidzīgos vārdos, pie kam no viņa dialekta varēja redzēt, ka tas nerīdzenieks. „Mēs ar Frici atšļūcām uz Rīgu un satikām tos citus. Varbūt, tu pazīsti Zibenfrici? Viņš mums izstāstīja par savu krusttēvu, kuŗam esot daudz naudas. Mēs norunājām, ka vajaga pamēģināt. Vecis dzīvoja viens pats liela nama pagrabā, tā ka lieta bija pavisam vienkārša. Iespēruši pa kočiņam, mēs aizvakar aizgājām pie viņa. Bija pavisam tumšs un pie vārtiem neredzēja nevienu cilvēku. Es paliku trepju galā, bet citi nokāpa lejā. Es neko, zini, neredzēju, bet man likās, ka viņi to veci nosita. Pēc tam mēs mierīgi aizgājām. Man redeva pārdot kažoku un es aiznesu to uz „uteni“. Nu, un zini, tad mani kāda sieva, laikam, uzzīmēja. Es skaidri redzēju, ka viņa izbāza no drānas apakšas roku un parādīja mani.“

„Tfu, nestāsti vairs!“ Maksis piepēži noteica, nevarēdams paciest pataloģiskā jauneklā balsi.

Bet Lazdiņš, laikam, nespēja paturēt pie sevis noslēpumu, kas viņam gulēja uz sirds. Baidīdamies, ka Maksis viņu neapsauc pavisam, viņš ātri izgrūda:

„Čomiņ, es pats to veci nositu!“

„Kas es tev par čomiņu!“ Makšis nospļāvās, bet Lazdiņš neļāva viņam neko iebilst un turpināja ar-

vien steidzīgāki, it kā gribēdams savu negaidīto atzīšanos izlabot ar daudzvārdību.

„Klausies, kā tas notika,“ viņš steidzās stāstīt. „Kad vecis mūs ielaida, Fricis to sagrāba aiz rīkles un nogāza pie zemes. Bet vecis izrādījās stiprs un sāka cīkstēties. Tad Fricis man uzkliedza, lai es palīdzu. Nez' kā tas notika, bet uztraukumā es saķēru veča malkas cirvi un iezvēlu tam pa galvu. Dievsodi, man negribējās viņu nosist, bet cirvis pats viņam ieskrēja galvā, tā ka asinis vien nošļakstēja.“

Aprakstīdams savu noziegumu, Lazdiņš pamazam aizmirsa viņa šausmīgo nozīmi un vietām ar redzamu baudu uzkvējās pie dažiem viņam patīkamiem sīkumiem, kuŗi tam, laikam, likās ļoti pikanti. Tā, piemēram, stāstīdams par cirvja zvēlienu, tas uzsvēra ar sevišķu prieku, ka asinis nošļakstējušas vien. Pie tam viņa seja palika jautrāka, tas sāka pat smaidīt un, stāstīdams, žestikulēja ar rokām.

Bet kad viss, ko viņš atcerējās, bija izstāstīts, Lazdiņš piepēži iedomājās savu tagadējo stāvokli, un šausmas par jaunu viņu pārņēma. Viņu nemocija nekāda sirdsapziņa, viņš nebija arī spējīgs nožēlot savu noziegumu, viņš pat neapzinājās, ka būtu izdarījis kādu uz viņa dvēseli zīmējošos noziegumu, bet tāpēc tas pārcieta visdzīvnieciskākās bailes par savu dzīvību. Viņam nebija nekāda cita mērķa, nekāda cita apmierinājuma un glābiņa, ka tikai kaila šīs pasaules dzīvība. Bet šī dzīvība karājās mata galā.

„Čomiņ, kā tu domā, vai viņi mani tiešām pakārs?“ viņš pieķērās Maksim pie rokas. „Zini, es viņiem neatzinos, ka veci nositu, lai gan tie mani

briesmīgi pēra. Varbūt, ka mani apžēlos un nosūtīs uz katorgu? Saki, kā tu domā? Saki, mīļais...”

Maksis naidīgi atgrūda Lazdiņu, atsvabinādamies no viņa mitrajām rokām.

„Liecies mierā, arestanta dvēsele!” viņš iesaucās, pie kam viņu pārņēma tāda sajūta, ka vajadzētu šo izvirtušo slepkavu samīt ar zābaka papēdi.

Lazdiņš padevēģi ierāvās kaktā un ilgi cieta klusu, neizprazdams Makša naidu, kuŗš tam, varbūt, likās neīsts un nepatiess. Vai tad čomiņš nebija tāds pat? Vai tad viņi abi nebija likteņa biedri? Un tomēr — nē! Nemūžam, nemūžam — nē! Abi vienāda vecuma, auguši vienādos apstākļos, viņi atšķīrās kā Abels no Kaina. Lazdiņš, varbūt, bija gājis vairāk skolā, nekā Maksis, viņam bez tam bija māte — un tomēr viņš bija tikai tārps, tikai plebejs, salīdzinot ar Maksī... Kāds policists pakāpās pie durvīm un izņēma no iedobuma smirdošo petrolejas lampiņu, jo ausa gaisma. Maksis atspiedās pret auksto, nokvēpušo kameras mūri un mēģināja aizmigt. Dusmas pret Lazdiņu drīz vien pārgāja un, lai pierādītu, ka dusmas pārgājušas, viņš uzprasīja pēdējam, vai nesalst. Uz to Lazdiņš pēc laba brīža atbildēja, ka nē, un, drebinādamies, ierāvās dziļāki īsajā vasaras žaketē.

Viss palika klusu kā vienpus, tā otrpus kameras durvīm. Maksim likās, ka viņš ir gluži mierīgs, ka nekas tam nav ko nožēlot un ka viss notiek uz mata kā vajaga. Savu likteni un eksekucijas sekas viņš panesa tikpat pacietīgi, kā slāpes, kas to sāka mocīt. Viss jau notika, kā vajadzēja. Neko citu viņš taču nebija gaidījis — un tādēļ arī nebija ko nožēlot, pār-

mest un sodīt. Bet varbūt, ka šī brīnišķīgā pieticības apziņa bija tikai pašiedvēsme? Varbūt, ka tomēr bija skumji, sāpīgi un drūmi — tikai viņš to nesaprata. Un tā bija labi.

No rīta abiem ieslodzītiem ienesa maizi un tēju, bet Lazdiņam vēl papirosus. Maksim ēst negribējās un Lazdiņš kāri apēda viņa porciju. Bet par to veča slepkava atdeva kameras biedrim visus savus papirosus, kas Maksim izlikās tik augstsirdīgi, ka viņš uzlika Lazdiņam roku uz pleca un pat iegrūda tam draudzīgi ar dūri sānos.

Ap pusdienas laiku Lazdiņu aizveda un viņi izšķīrās ļoti miermīlīgi. Maksim noturēja iecirknī līdz otras dienas vakaram — un tad arī viņu aizveda. Ejot pa Matīsa ielu, viņš ieraudzīja kādu vecu paziņu un, kaut gan viņam ļoti gribējās paziņu sveicināt, viņš tomēr vēl laikā atcerējās konspirācijas noteikumus un aizgāja paziņam garām, it kā nebūtu to pazinis.

„Uz kurieni mēs ejam?“ viņš uzprasīja pavadoņiem.

„Vai tad tu neredzi?“ kāds no kārtībniekiem skarbi atbildēja: „uz centralviesnīcu.“

Pārējie pavadoņi par kārtībnieka asprātību gārdi pasmējās, jo izrādījās, ka zem viesnīcas viņš bija domājis pavisam citu iestādi.

„Tur tevi uzņems kā grafu,“ asprātīgais vēl piebilda, uzmezdams Maksim smīnīgu skatu.

Viņi pārgāja dzelzceļa sliedēm un nogriezās gar nabadzīgājiem Matīsa kapiem. Tur, smilšu kalnos, atradās — protams, ne viesnīca, bet centralcietums.

IX.

Kādā no Rīgas dzīvākajām ielām, starp diviem lieliem mūra milzeņiem, paceļas zaļgani krāsots divstāvu koka nams — kluss aculiecinieks no tiem labajiem vecajiem laikiem, kad vēl Rīga neskaitījās par lielpilsētu. Pie viena no minētā nama logiem sēdēja Asja ar tikko iznākušo „Pret sauli“ burtnīcu rokā un šad tad paskatījās uz leju, kur bērni, izmantodami svētdienas novakara klusumu, svaidījās ar sniegu un spēlēja strādnieku-kazāku cīņu.

Asja gaidīja kādu atnākam: sevišķi Valdi vai Kazimiru, no kuriem viņa gribēja dabūt zināt par Maksi. Aušības pēc viņa bija uzvilksusi vecmodīgu, līdz grīdai sniedzošos kleitu, kuŗā tā, pēc viņas domām, izskatījās ļoti nopietna un cienīga. Bet aušīgo cienību vēl pavairoja klusā, apsūbējusi dzīvokļa iekārta ar sarkanām mahagonija mebelēm un milzīgu pulksteņa skapi, kuŗā vēl nesen atpakaļ dzīvoja mazi, bārdaiņi cilvēciņi. Vārdu sakot, dzīvokļa iekārta atgādināja patriarchaļu pilsoņu aprindas, kas tomēr neliedza Asjai apmeklēt plebejisko „Tautas teatri“ un satikties ar visdažādāko šķiru jaunatni, neizslēdzot pat aktierus un strādniekus. Asja bija viena no tām interesantajām piektā-sesta gada meičām, kuŗas pārsteidza ar savu oriģinelo izturēšanos, romantiski-plašajiem dzīves uzskatiem, bezrūpību un piedzīvojumiem. Viņa cienīja revolūciju un mīlēja iedomātos revolūcijas varoņus, kas pa lielākai daļai staigāja zilos, ar sarkanu auklu pārsietos kreklos un runāja briesmīgi nopietni par idealismu un realismu, par Marksu un strādnieku šķiru, par dekadentiem un Vik-

toru Egliti... par visām tām lietām, kas toreiz bija modē. Bet pati viņa nemilēja zilus kreklus, atteicās apcirpt matus un, runādama dažreiz ļoti nopietni, savu nopietnību negaidot izjauca ar aušīgām piezīmēm un skaļiem smiekliem, kas to padarīja sevišķi mīļu, interesantu un sievišķīgu. Viņai, protams, netrūka pielūdzēju kā starp skolēniem un studentiem, tā starp aktieŗiem, jauniem māksliniekiem un izbijuŗiem fabŗiku strādniekiem-revolucionariem. Nepalika arī bez romaniem, briesmīgiem romaniem, kuŗi mainījās tikpat ātri, kā tie biezie krievu un vācu sējumi, kas tika lasīti rītos, gultā guļot.

Dzīve, tāpat kā Kazimiram, Asjai likās drīzāk skaista, nekā neskaista — un šo savu dzīves skaistuma izjūtu viņa prata iedvest arī citiem. Jaunekļi apskurba viņas tuvumā un bija gatavi izdarīt viņas dēļ vislielākās muļķības. Pat Kazimirs, kuŗš gan domāja, ka visas ģimnazistes un aktrises ir vienlīdz interesantas, sajuta pret Asju sevišķu cienību. Draudzenes milēja viņu kā māsu, pie kam Asja bija vienīgā starp tām, kuŗu gandrīz nekad neaprunāja.

Asja dzīvoja pie savas krustmātes jau no tā laika, kad viņas tēvs, kāds malienas krodzeniķs vai tirgotājs, aizveda to uz Rīgu un nodeva skolā. Līze Gavēnis, tā sauca krustmāti, bija atraitne; viņai piederēja zaļgani krāsotais nams, kuŗš tai atmata taisni tik daudz, ka no tā viņas abas ar krustmeitu varēja netraucēti dzīvot. Mazliet oriģinālā krustmāte izaudzēja Asju pati saviem līdzekļiem, jo no tēva pēdējā nesaņēma neko. Bet no tēva viņa nesaņēma pabalstu nevis tāpēc, ka tas nebūtu varējis, vai nebūtu gribējis palīdzēt, bet gan drīzāk

otrādi: viņš varēja līdzēt, un taisni tāpēc oriģinālā krustmāte neatrada par vajadzīgu saņemt no viņa Asjas skološanai un uzturēšanai naudu. Tā tas bieži dzīvē gadas.

Cilvēki ne labprāt palīdz tādos gadījumos, kad palīdzība vajadzīga, bet ar lielāko prieku upurējas taisni tad, kad līdzcietība ir nevietā. Kaut kādu bonvivanu vai korporeli, kuŗš pēc jautrām vakariņām nevar vairs atrast mājas, gluži sveši cilvēki aizved pie sevis — un nevienam nenāk ne prātā, baidīties no policijas un administrācijas noteikumiem; bet ja paklīdis „mežonis“ vai nožēlojams revolucionārs, kuŗam nav pašam sava dzīvokļa, lūdz nakts mājas kaut tikai uz vienu nakti, tad ikviens raugās izvairīties no šī studenta, revolucionāra u. t. t. uzbāzības. Tāpat arī naudu allaž aizlien tādos gadījumos, kad tā ne visai vajadzīga, kamēr patiesas vajadzības gadījumos lieta paliek sarežģīta. Šo savādo dzīves likumu ļoti labi pazīst profesionāli naudas aizņēmēji, „pumpētāji,“ kuŗi iziet „darbā“ pa lielākai daļai tikai tad, kad kabatā naudas pa pilnām. Līdz ar to viņi rūpējas par savu ārieni un labu gara stāvokli, kas viss pieder pie profesijas; turpretī ja „pumpētājs“ ir neveikls, saīdzis vai nobijies un ne visai pieklājīgi gērbies, tad tāds lai labāk nedomā ķerties pie tik fatāla aroda, kā profesionāla „pumpēšana.“

Asjas krustmāte, neraugoties uz vairāk kā piecdesmit gadu vecumu un dažām rakstura savādībām, bija vēl diezgan sabiedriska un viesmīlīga saimiece. Bez tam viņai piemita īpašība, ka tā nekad ļaunu par cilvēkiem nedomāja, izņemot policiju, kuŗu viņa neieredzēja vienīgi tāpēc, ka Asjas romanos un piedzi-

vojumos viņa ņēma zināmu dalību — protams, aiz kulisēm, — un Asjai nebija pret to nekādu noslēpumu: ko zināja viena, to zināja otra. Divatā viņas apspriedās par visiem Asjas kavalieriem, draugiem, pazīstamiem un skolas biedrenēm, pie kam krustmātes vīzdegunība Asju nekad neagrūtināja. Par visām lietām krustmāte mīlēja viesības un ar retu pacietību panesa Asjas viesu savādības. Jā, viņai pat vajadzēja būt allaž šo viesu vidū, runāt un domāt tiem līdz, zināt, ko kuŗš dara, un, vispār, ņemt dalību jaunatnes dzīvē un intrigās. Tā tas gāja jau dažu gadu un krustmāte pati nemaz nemanīja, kā pieauga un nobrieda viņas idiliskā apkārtnē. Bet ja viņa kādreiz arī iedomājās protestēt pret Asjas draugu vaļību un sprediķot morali, tad tikai tāpēc, lai Asja to nenoturētu par vientiesīti un zinātu, ka viņa, krustmāte, ļoti labi saprot, kur beidzas brīvība un sākas patvaļība. Bet kad morale bija nolasīta, — līdz ar to visi grēki bija piedoti un krustmāte ar krustmeitu savstarpēji apmierinātas saskūpstlās.

Kā aizvien, otrā rītā Asja izstāstīja krustmātei visus savus nakts piedzīvojumus un šoreiz, starp citu, aprakstīja Maksu ar Valdi, kuŗus pēdējā neapzina. Viņa neslēpa arī Makša arestēšanu un savas simpatijas pret Valdi, kuŗš tai bija iepaticis galvenā kārtā tāpēc, ka tam bija domīgas acis, atturīgas kustības un neuzminams raksturs, pie kam neuzminamais tai likās tas pats, kas noslēpumainais. Bet viņa bija tajos gados un dzīvoja tai laikmetā, kad noslēpumainību meklēja katrā sīkumā, katrā savādībā. Bez tam Valdis bija dzejnieks — ne profesionāls dzejnieks, kuŗus tā pazina un kuŗi pa lielākai daļai bija ļoti pe-

dantiski, — bet tāds interesants jauneklis, kas laikam raudzījās uz dzeju tikpat noslēpumaini un bījīgi, kā viņa. Un tāds taču bez šaubām zināja daudz vairāk no dvēseles noslēpumiem, nekā dzejnieki profesionāļi, kuņiem, pēc Asjas domām, dvēseles nemaz nebija.

Krustmātei sirds dziļumos nepatika, ka Asja tik bieži satiekas ar visādiem politiskiem varoņiem, bet viņa pati vēl atradās zem revolūcijas sajūsmas iespaida un aiz pārākās labsirdības neuzdrošinājās uzstāties pret jaunajiem Asjas draugiem, kuņi bez tam vēl bija jautri un interesanti. Tamdēļ viņa neatbildēja neko, bet tikai nopūtās par krustmātes pārdrošību.

Pret vakaru sanāca Asjas draudzenes, starp tām Lilija un dažas jaunākas aktrises. Tika apbrīnots Asjas vecmodīgais kostīms, pēc tam sāka muzicēt (Asjai bija klavieres) un pārrunāja par rakstniecību un puisiem, kuņi meiteņu acīs visi bija palikuši par revolucionāriem, pie kam revolucionaros viņas ierindoja visus, kam vien bija kāds noslēpums vai kuņš tādu tikai imitēja. Pats galvenais varonis, protams, bija Kazimīrs, kuņu ģimnazistes visvairāk mīlēja un apbrīvoja, kaut gan daudzas to nebija pat redzējušas. Pēc Kazimīra nāca Griša, Valdis, Maksis, Tšoms-Dēliņš, Fregate, Goliats un vēl daudz citu, kas ģimnazistēm likās daudz daudz ievērojamāki par visiem vēstures varoņiem kopā. Ikvienam no šiem jaunekļiem, viņu fantāzijā, piemita tādas īpašības, par kādām kroniku un romanu varoņi varēja tikai sapņot. Bet — vai tad viņi arī tādi nebija! šie citādi neievērojāmie jaunekļi, pateicoties revolūci-

jai, piepēži pārvērtās no kūtriem un neattīstītiem skolēniem, no vieglprātīgiem studentiem un vienkāršiem strādniekiem par fantastiskiem revolucionāriem, „bojevikiem,“ maksimalistiem, anarķistiem un ekspropriatoriem, kuŗi izdarīja tādas lietas, par kādām viņi paši gadu vai tikai pus gadu atpakaļ nebūtu nekad iedomājušies. Tām idejām un — galvenais — tai īpatnējai ideju izpratnei, kas lidinājās gaisā, bija lielāks spēks, nekā likumam un varai, nekā cilvēka dabai, nekā visām represijām, spaidiem, nāves sodiem un spīdzināšanām kopā. Un jo asākas kļuva represijas, un jo vairāk pakāra, nošāva un, vispār, izdeldēja fantastisko dienas varoņu — jo vairāk viņu saradās, jo pādrošāk tie rīkojās un jo neticamāki izlikās viņu varoņdarbi. Pats par sevi saprotams, ka nekāda vara tos nebūtu iznīcinājusi, ja ar laiku pati no sevis nebūtu izklīdusi tā romantiski-sabiezīnātā atmosfera, kas viņus baroja un uzturēja.

Asja klausījās sarunās un pie tam nepacietīgi skatījās vecajā sienas pulkstenī, kuŗa skapī agrāk dzīvoja mazi bārdaini vīriņi. Bet nosita jau desmit un Valdis nerādījās. Viņš taču nebija turējis vārdu.

Neatnāca arī Kazimirs, uz kuŗu gaidīja Asjas draudzenes.

X.

Neatradis Kazimiru mājās, Valdis atgriezās atpakaļ iekšpilsētā un iegāja kādā no vienkāršākajiem ēdienu namiem, uz Dzirnavu ielas, kur par divdesmit piecām kapeikām paēda pusdienas. Līdz vakaram vēl bija ļoti tāju un, tā kā staigāt pa ielām negribējās, tad viņš no ēdienu nama varēja iet tikai uz mājām.

Nemiers un neapmierinātība arvien vairāk mācās viņam virsū; bez tam palika tā neparasti baigi, nospiedoši un skumji, kas bija izskaidrojams pa daļai ar tēva vēstuli, pa daļai ar pagājušās nakts notikumiem un svētdienas vientulību.

Uzkāpis savā piektā stāvā istabiņā, viņš sāka rakņāties pa istabas lietām, lai paīsinātu laiku. Viņš nolēma sakārtot savu „inventāru“, kuŗš sastāvēja no čemodana ar veļu, pārdesmit grāmatām, dažām dzelozļu burtnīcām, avīzē ietītas vēstulju pakas un skatu kartīm.

„Īpašuma revīzija“ nebija nekāda iepriecinoša un, izņemot neapmierinātību, tā neko citu nevarēja sniegt. Vajadzēja uzsākt kaut ko jaunu, to Valdis zināja. Dzīve nebija joks — to viņš tagad skaidri zināja. Un viņam palika arvien baigāki, iedomājoties noslēpumaino vārdu „dzīve“, kuŗu tas tik bieži, tik apnīkstoši bieži bija dzirdējis un kuŗš viņam tomēr izlikās nesaprotāms, mīklains un drausmīgs.

Viņš centās atminēties, kad bija „dzīvi“ pirmoreiz dzirdējis — un izrādījās, ka ļoti sen atpakaļ. Toreiz viņš vēl bija pavisām mazs zēns un mīlēja ķert baložus. Visbiežāki dzīvi pieminēja viņa māte, un tad

viņš daudzreiz pārdomāja, ko gan nozīmē šis svarīgais vārds. Viņš atcerējās: kādreiz māte bija pieeminējuse dzīvi sevišķi sagrauztā balsī un kad viņš, tai pieglauzdamies, jautāja, ko šis vārds nozīmē, māte nenoteikti un biedinoši atbildēja: „pagaidi, gan tu to sapratīsi, kad būsi liels!“ Un viņš iegaumēja mātes vārdus un sāka gaidīt, ticēdams, ka dzīve ir kas tāds, ko saprot vienīgi pieauguši cilvēki. „Kaut jel drīzāk es izaugtu liels un varētu ar viņu iepazīties!“ viņš pats pie sevis nepacietīgi iesaucās, sajuzdams bērnišķu ziņkārību pret šo visur esošo un nekad neredzāmo dzīvi. Un no tā laika viņš sāka nepacietīgi gaidīt, kad ieraudzīs viņu visā pilnībā. Redzēs, vai tad tiešām tā ir tik nesaprotama un noslēpumaina! Redzēs... bet gadi gāja un viņš pamazām tuvojās dzīvei. Tiesa, viņš to arvien vēl nekur skaidri neredzēja, bet tam likās, ka viņa laik' pa laikam to piemeklē. Un kad dzīve to piemeklēja, tad aizvien bija noticis kaut kas nepatīkams. Gadu atpakaļ, pateicoties janvāra notikumiem, viņu īsi pirms mācību beigšanas izslēdza no skolas un, kaut gan tas savā ziņā par izslēgšanu daudz neiztaisīja, viņam tomēr palika ļoti skumji, kad bija jāšķiras no biedriem, kuŗi varēja mācības pabeigt bez traucējumiem. Toreiz tad nu viņš arī gluži neapzinīgi bija iesaucies: „ai, dzīve!“ Un šis izsauciens nemaz nebija tikai frāza, jo viņš nu tiešām sajutās aci pret aci ar neredzāmo, bet visur klātesošo un bīstamo parādību — dzīvi. Bet kad rūgtums par izslēgšanu pārgāja un tēvs viņam atļāva braukt uz Rīgu, viņš dzīvi atkal aizmirsa — tās itkā nebija vairs. Viņš izbaudīja Rīgā tik daudz jaunu pārsteigumu, ka par dzīves bīstamību neat-

lika laika domāt. Bet pilnīgi viņa tomēr neaizmirsās un pie katra mazākā uztraukuma, pie katras mazākās neizdevības draudoši par sevi atgādināja.

Sevišķi tuvu tā viņam piezagās krēšļainos vakaros, kad, sēdēdams savā vientulīgajā istabiņā, viņš mācījās latīņu gramatiku, bet aiz sienas studenti posās uz teatri un viņam nebija ne graša naudas, lai varētu iet turpat, kur viņa kaimiņi. Tad palika ļoti drūmi un ienāca prātā baigais jautājums: cik ilgi viņš sēdēs tā pie gramatikām un vārdnīcām, cik ilgi tēvs sūtīs naudu un kas būs turpmāk? Uzmācās bailes par nākotni, pārņēma garīgs nespēks, zuda ticība uz sevi un izlikās neiespējami visi tie nākotnes plāni, kuŗus viņš tik vienkārši bija uzmetis. Kaut kas nospiedošs pārņēma dvēseli. Visa sabiedriskā apkārtnē likās tik smaga, naidīga un baiga, ka sirds pagura. Un tūlīt arī ienāca prātā dzīve, kuŗa brīnišķīgā kārtā asociejās ar visu šo naidīgo, svešo un nospiedošo apkārtni. Dzīve bija pavisām, pavisām tuvu — viņš to sajuta katrā ikdienas piedzīvojumā, katrā šaubu un skumju brīdī, katrā iedomā par nākotni. Nebija ko šaubīties, ka tā bija tā pati liktenīgā dzīve, kuŗu tik bieži pieminēja viņa slimā māte; un nebija arī ko šaubīties, ka viņš to nekad citādāki neredzēs, kā tikai aiz šaubu un noslēpumu plīvura.

Valdis sāka ticēt, ka dzīve ir visdrūmākā parādība, kādu vien cilvēks var iedomāties. Ne kosmiskie noslēpumi, kas, varbūt, dibinās vienīgi uz fiziski izkumiem; ne pat nāve, kuŗai arī ir savi dabiski izskaidrojumi — nekas, nekas viņam šodien neizlikās tik tragisks, kā dzīve. Lai neaizietu dzīvē bojā, vajadzēja iesākt ko jaunu. Bet ko? Valdim bija

daudz kas, no ka atsacīties, ko noplēst un iznīcināt, tikai viņš nezināja, kas tājāk darāms. Turpināt stundu ņemšanu un gatavoties uz abituriju? Likties uz eksameniem un iestāties augstskolā? Pēc trim, četriem vai pieciem gadiem pabeigt augstskolu un saņemt diplomu? Un tad? Bet viņš jau vēl nemaz nezināja, kādu specialitāti izvēlēties un ko studēt! Visas eksaktās zinātnes tam rieba un viņš saprata, ka nekad nepalikts par ārstu, inženieri vai advokātu. Jeb varbūt valodas un filosofija, sevišķi filosofija? Bet kā lai tiek garām visiem tiem pedantiskajiem klasiķiem un šolastiķiem, visām tām gramatikām, komentārijiem, formulām, likumiem un likumu izņēmumiem, kas jau tūkstoš gadu atpakaļ bija zaudējuši savu nozīmi un svaigumu! Kā lai visu to labprātīgi pārvar, kam prāts runā pretī! Bet bez visiem šiem pedantiskajiem noteikumiem filosofiju studēt nevarēja. Bet ja nu viņš tomēr savu skeptisko prātu noklusinātu un mēģinātu sagremot pedantiskās filosofu gudrības — kas tad notiktu tājāk? Viņš, protams, iegūtu kāda filosofijas maģistra vai doktora gradu un varētu lepoties, ka pazīst visādas, vienu otrai pretī runājošas filosofiskas sistēmas. Bet vai ar to būtu kas sevišķs panākts? Vai dzīves šausmu un nepiepildāmības apziņa nepaliktu tā pati, Protams — un tamdēļ filosofiju studēt vienkārši neatmaksājās. Ar filosofiju varēja nodarboties vienīgi vaļas brīžos, garāmejojot, diletantiski.

Nu, tad varbūt dzeja, literatura? Viņš taču pats jau vairāk kā gadu dzejoja un daudzi viņu skaitīja par īstu Pegaza jātnieku. Bet ja labi apdomā, kas tad galu galā bija šolaiku dzeja? Vai tikai ne profe-

sija, arods? Bez atlīdzības dzejoj nevarēja un vai dzejoj par naudu nenozīmēja, pārdot savas labākās jūtas, t. i. sevi pašu! Tādā kārtā iznāca, ka starp dzeju un prostituciju nebija nekāda starpība. Tfu, cik riebīgs salīdzinājums! — un tomēr, stingri ņemot, ļoti pareizs. Anekdotisks gan izklausījās nostāsts par Andrēju Pumpuru, kuŗš kaunējies saņemt par saviem dzejoļiem naudu, bet viņam daudzējādā ziņā bija taisnība. Dzejoj varēja tikai neviltotas un neapbrīcinātas sajūsmas brīžos, garāmejojot, diletantiski.

Kas vēl atlikās, ko uzsākt? Palikt par skolotāju, kantoristu, grāmatvedi vai vienkāršu strādnieku? Jā, tas gan varēja notikt. Bet tad jau laikam bija kapitulēts lielās, noslēpumainās dzīves priekšā...

Vakars tuvojās, istaba palika krēšļaina. Arī nekurinātā krāsns lika sevi manīt, tā kā Valdim bija jāapvelk mētelis. Dzīvi saprast nekad neizdosies, viņš turpināja domāt. Dzīves noslēpums to vajās visur, visur. Bet ja dzīve tam kādreiz uzsmaidīs, — viņš, varbūt, neticēs vairs. Ienāca prātā, ka aiz tā iemesla viņš laikam nebija varējis sajūsmināties par revolūciju. Visaugstākos revolūcijas uzplūdu brīžos viņš taču bija par kaut ko šaubījies, tāpat kā tagad. Un viņam bija jāpasmējas, kad oktobra dienās, atbildot strādnieku pulciņā uz jautājumu, kāda tad būs tā diena pēc revolūcijas, viņš kaut ko mehāniski atstāstīja pēc Kautska brošuras, pats neticēdams saviem vārdiem. Un viņam likās, ka klausītāji sirds dziļumos vēl mazāk ticēja tam, ko viņš stāstīja. Jo, lūk: tā pati dzīve vien būtu bijusi!

Aizdedzinājis lampu, viņš turpināja krāvēties pa

savu „inventāru.“ Uzšķīra kādu vecu dzejoļu burt-
nīcu un izlasīja patetiskus pantus par nezin kādām
uzvarām. Bet cik neīstas un liekuļotas tagad izklaus-
sijās šīs cīņas un uzvaras dziesmas, kuņas taču nekad
nevarēja aizkustināt cilvēku patiesās jūtas! Izrāvis
un saplosījis neīstos pantus, viņš šķīra tālāk un uz-
gāja mīlas dzejoļus, kas bija uzrakstīti dažādos iz-
smalcinātos pantmēros, bet kuņos tik nepatīkamas
izlikās visas šīs pārspīlētās ilgas pēc „viņas,“ visi
abzoluti pievilcīgie mati, acis, smaidi, kājas un diezin
kas vēl ne! Tad vēl tālāk pagadījās dzejoļi par šau-
bām, bet tie bija tik pārāk sekli, niecīgi un nožēlo-
jami, salīdzinot ar tām patiesajām šaubām, kuņas
viņš bija gribējis izteikt, ka izlikās ne mazāk neīsti
par lētajām piektā gada cīņas dziesmām. Galu galā
visa viņa dzejošana izrādījās tikai tāda sīkšņošana
un niekošanās.

Attaisījis krāsni, viņš sameta dzejoļu burtnīcas
tur iekšā un pielaida saviem gara ražojumiem uguni.
Uguns ātri aplaizīja papīri, it kā viņa būtu uz to jau
gaidījusi. Papīrs nedaudz acumirkļos sačervelēja un
pārvērtās pelnos, kuņi kādu brīdi sīki, nevarīgi dre-
bēja un tad pamazām sadrupa.

Sadedzinājis dzejoļus, Valdis izjuta it kā atviegl-
līnājumu. Viņam likās, ka tas pirmoreiz savā mūžā
būtu izdarījis kaut ko nopietnu un prātīgu. Tas
vismaz bija solis uz priekšu un nu varēja domāt par
tālāko. Ar dzejoļu sadedzināšanu bija nolauzti tilti
uz bērnišķīgo pagātņi un nu vajadzēja meklēt jaunus
ceļus. Katrā ziņā vajadzēja atrast izeju, lai ne tikai
apklusinātu garīgās šaubas, bet arī nodrošinātu ek-
sistenci. Tēvs visu mūžu nevarēs līdzēt, bet dzejoļi

un latīņu gramatika bija tikai niekošanās. Jā, bet ko tad lai iesāk, Sevišķi tagad, pēc revolūcijas sabrukuma?

Valdis aiztaisīja izdzisušo krāsni un piegāja pie loga, no kuŗa varēja pārrudzēt pilsētu. Visapkārt mirdzēja ugunis, pa ielām staigāja cilvēki; gar stūri laikam aizrikšoja kazāku nodaļa; cilvēki apstājās, noskatījās svešajiem jātniekiem pakaļ un tad atkal turpināja savu ceļu. Šad tad ieskanējās ormaņu zvārguļi. Debess bija salta un vienmuļīga.

Atgājis no loga, Valdis paskatījās pulkstenī. Bet pulkstenis rādīja vēl tikai krēslas stundu un ātrāk par septiņiem, astoņiem nevarēja iet. Bez tam Valdis atradās tādā gara stāvoklī, ka rādīties Asjai būtu bijis neveikli. Tamdēļ vajadzēja izdomāt līdz galam svarīgo jautājumu par sevi pašu, lai prāts nomierinātos.

Jā, bet ko tad lai galu galā iesāk? viņš atkārtoja jautājumu, uz kuŗu tik grūti bija atrast atbildi. Un piepēži atbildēs vietā ienāca prātā tā mază muižiņa, kur viņš decembrī bija pārlaidis nakti kopā ar vairākiem apbruņotiem strādniekiem, kad viņi, noguruši, atgriezās atpakaļ no iedomātās melnās sotņas vajāšanas. Domas par šo vientuļo folvarku bija it kā gaidījušas uz to izdevīgo brīdi, kad viņš savā „pašrevīzijā“ nonāks līdz jautājumam, uz kuŗu nekādu atbildi tas nevarēja vairs atrast. Un tad viņas — slimīgi-neprātīgās, pārdroši-bērnišķīgās domas — bija atkal klāt un klauvēja galvā: izdomā nu mūs līdz galam! Izdomā mūs tikpat sīki un pamatīgi, kā savu dzīvi, un tad redzēsīm, vai mēs nebūsīm tās istās. Ko tu saki? Mēs esam pārāk neprātīgas, slimas

un riebīgas pat? Nu, tad tu maldies! Arī mūsos ir zināms skaistums: lūk, lūk, tikko tu sāc mūs domāt, sirds tev sāk straujāki pukstēt! Tu paliec skaistāks, tavās acīs iedegas glītas, zaļas uguntiņas, ar kuŗām tu vari panākt daudz vairāk, nekā ar sonetēm un tercīnēm. Tu iegūsti vērtību pats savās acīs, tev liekas, ka ar dzīvi var cīnīties; tev pat liekas, ka tāda cīņa ir ļoti skaista. Vai tā nav? Ak tā, tu baidies par savu tīro balto dvēseli, kuŗas dēļ tu nevari vien izvēlēties, kas labs, kas ļauns! Bet ko saka tavš asais prāts, kuŗš drīzāk var akceptēt vis-trakāko avanturu, nekā dzīves pretrunas un nejdzību! Vai viņš nav tikpat pilntiesīgs spriest līdz šai jautājumā, kā sirdsapziņa un citas labas dvēseles meitiņas? Ak, neizliecies nemaz tik vārīgs! Tava sirdsapziņa nemaz tik daudz tevi nemocīs, kā tu gribi sev iestāstīt. Viņa ir pilnīgi tavā varā un tu vari darīt ar to, ko gribi. Domā droši līdz galam! Tev ir spoža fantāzija un viņai piemīt brīnišķīga īpašība, ka tā var neticamo un neiespējamo pārvērst ticamā un iespējamā. Tu pats zini: tava fantāzija gan lidos tāļu, bet viņa tevi nekad nenodos; viņa gan ir savāda, bet citādi tai netrūkst apdomības un loģikas. Tici mums, viņa tevi izvedīs laimīgi cauri vislielākajām pretrunām un sarežģījumiem. Tu vari uz viņu paļauties kā uz savu providenci. Jā, jā, tu vari būt lepns uz savu fantāziju: viņa ir tik īpatnēja un savāda, ka neviens to neuzminēs un viņas darbu sekas cilvēkiem paliks neatklātas...

Un Valdis padevās: vienreiz tā kā tā vajadzēja izdomāt visu līdz galam. Viņš nopūta uguni, lai labāki varētu pārdomāt. Istaba pamazām piepildījās

spridzīgām fantazijas dzirkstīm, kas paņēra cilvēku
uz neredzamām rokām un aiznesa savā atspoguļa
valstībā: tā bija tā pati dzīve, tikai uzvārēta un
veidota pēc cilvēka iedomu neaprobežotās gribas.

Domas par folverku bija tādas.

Riez kādā decembra vakarā, īsi pirms ziemsvētkiem, izpaudās vēsts, ka Rīgai tuvojas melnā sotņa. Kas šo vēsti bija palaidis, neviens nezināja; tāpat arī neviens skaidri nezināja, ko melnā sotņa nozīmē, kaut gan stāstīja, ka tā sastāvot no baroniem, mācītājiem, strazņikiem u. t. t. Tā vai citādi, bet sabiedrībā noslēpumainā sotņa izsauca lielu uztraukumu. Radās pat cilvēki, kas baumām noticēja un nolēma Rīgu aizstāvēt. Tādā kārtā pa Rīgas ceļiem izgāja vairāki strādnieku un skolēnu pulciņi, ar lielu sajūsmu dodamies pretī nezināmajam ienaidniekam.

Tanī vakarā, ejot pa Kaļķu ielu, Valdi apturēja Kazimirs, ar kuŗu viņš nesen atpakaļ bija iepazīnies, un uzaicināja to piedalīties romantiskajā kara gājienā. Visiem, kas vēlējās, vajadzēja ierasties N. biedrības telpās. Valdis bija ar mieru un Kazimirs, steigdamies tālāk, apsoliya tam apgādāt labu mauzera flinti, kādu Rīgā vēl neviens neesot redzējis.

Noteiktā stundā Valdis ieradās biedrībā. Priekšā jau bija daži miliči — kā viņi paši saucās — un drīz pienāca arī citi, apmēram 50 cilvēku. Gaidot uz Kazimiru, kuŗš bija nokavējies, miliči staigāja pa biedrības zāli un tukšajām bufetes telpām, aplūkodami viens otra ieroci. Ieroci bija dažādi: kareivju šautenes, medību bises, mauzera vai brauniņa pašlādētāji, šmitvesoni, buldogi, pat kramenīcas un dunči. Sarunas nevedās, visi bija mazliet uztraukti. Daži mēģināja spēlēt biljardu, bet jau pēc pāris

grūdieniem nolika kijus atpakaļ. Pēdīgi ieradās gājiena organizētājs, Kazimirs, ar divām mauzera flintēm, no kurām tas vienu, kā bija solījis, atdeva Valdim. Flintes kādu brīdi gāja no rokas rokā, un visi apskauda viņu īpašniekus, sajuzdami pret tiem it kā cienību.

Bija jau krietni vēls, kad raibais kara pulks beidzot atstāja biedrību un devās ceļā. Nakti nevarēja saukt par mīlīgu. Plosījās sniegputenis un telegrafa drātis gaudoja vējš. Aiz pilsētas izplētās plašs klajums, kurā, pateicoties sniegputenim, grūti bija izšķirt ceļu. Laiku pa laikam sniega tvaikos parādījās zaļganipelēks mēnesis, kurš it kā slepeni gribēja noskatīties, kas virs zemes notiek. Piecdesmit vai sešdesmit vīru lielais pulks klusuciešot devās uz priekšu, tikai priekšgājēji īsiem, aprautiem vārdiem sarunājās. Gabaliņu nogājuši, viņi satika kādu zemnieku. Kazimirs to apturēja un iztaujāja par ceļu; daži uzprasīja, vai nav manīta melnā sotņa. Zemnieks parādīja ceļu un teica, lai ejot uz K., jo tur laikam būšot melnā sotņa.

Melnā sotņa tā tad pastāvēja. Gājēji palika nopietnāki: pietika ar garāmejoša zemnieka izteicieniem, lai ticētu šai noslēpumainai parādībai. Kazimirs pārbaudīja, vai visi vēl kopā, un tad viņi ātri devās uz norādīto pusi, cīnīdamies ar vēju un sniegu, kurš tiem līda acīs un degunā, tā kā grūti bija elpot.

Viss notika kā sapnī, kā pasakā. Neviens neko skaidri nezināja; nevienam arī nenāca prātā, pārdomāt par savu stāvokli un lietas apstākļiem. Tas bija tik romantisks brīdis, kāds cilvēkam tikai vien-

reiz dzīvē var gadīties. Visiem, protams, bija drausmīgi, bet drausmīgais gara stāvoklis patika.

Bez noteikta plana virzoties pa klajumu uz priekšu, Rīgas aizstāvētāji beidzot uzdūrās kādai nelielai ēku grupai. Pieejot tuvāk, izrādījās, ka tā bija viena no tām muižīņām, kādas pa laikam sastopamas Rīgas tuvumā. Muižīņā viss likās it kā izmiris, pat suns neierējās. Ar lielu uzmanību melnās sotņas meklētāji ielenca ēku grupu. Nevarēja zināt, kas aiz pakšiem slēpās. Beidzot drošākie ar Kazimiru priekšgalā iegāja pagalmā un piedauzīja pie dzīvojamās ēkas durvīm. Iekšā kāds uzdedzināja sveci, durvis lēni atvērās un taīs parādījās apmiegojusies sieviete. Kazimirs visa kaŗaspēka vārdā lūdza atļauju, sasildīties. Sieviete, neko neteikdama, ielaida miliecus priekšnamā un pate tūlīt atgriezās atpakaļ istabās. Purinādami no sevis sniegu, ļaudis spiedās ne visai ērtajā priekšnamā. Pēc brītiņa iznāca kāda vecene. No viņas jautājošā skatiena un citām pazīmēm varēja redzēt, ka tā bija muižīņas saimniece. Kazimirs izstāstīja, kas viņi tādi, vēlreiz atgādināja par sasildīšanos un pie tam visādi centās veceni apmierināt. Bet vecene, laikam, nemaz nedomāja par savādājiem viesiem uztraukties un piedāvāja milieciem kalpu istabu, kur tie varot iekurināt krāsni un sildīties, cik patīk. Tikai lai samaksājot, un saimniece (tā sauca sievieti, kas bija atvērusi durvis) parādīšot viņiem ceļu. Miliči, iedrošināti no vecenes samaksājāmās viesmīlības, smiedamies izgāja pakal saimniecei pagalmā, kuŗa tiem parādīja kalpu māju. Tā bija pussagŗuvusi ēka un neviens tai nedzīvoja. Nosalušie rīdzenieki ātri, uz saimnieces norādījumu,

saskaldīja malku un iekūra lielu, maizes ceplim līdzīgu krāsni. Sadabūja arī kartupeļus un mēģināja tos cept pelnos. Viens otrs pabrīnējās par savādo muižu un viņas īpašnieci, bet tā kā jau pati nakts izlikās savāda un neparasta, tad visi atrada, kā tas tā ir pilnīgi dabīgi un ka ne par ko nevajāga brīnīties. Kazimirs sasauca ap sevi ievērojamākos gājiena dalībniekus, starp tiem arī Valdi, jo tam bija mauzera flinte, un noturēja kaut ko līdzīgu kuŗa padomei. Nolēma, ka jāizdalās divās daļās: viena, lielākā, ies tālāk uz K., otra, mazākā, paliks rezervē, pie kam sakaru uzturēšanu uzņemsies daži vājāk apbruņoti skolēni. Galveno spēku vadību Kazimirs paturēja sev pats, bet par rezerves priekšnieku iecēla Valdi, kuŗam, starp citu, vajadzēja samaksāt par kartupeļiem un malku. Tam nolūkam ātri sameta naudu. „Apskati pie tās pašas reizes, vai mājās nav telefons,“ Kazimirs uzdeva Valdim, kad tas ar naudu devās uz flīģeli.

Valdis iegāja priekšnamā. Sieviete, kas bija ierādījusi pajumti, naudu neņēma, bet raidīja pie „cienmātes.“ Valdis pieklauvēja un iegāja lielā, tumšā salē ar zemiem griestiem un piestāvējušu gaisu. Svecēs gaismā viņš ieraudzīja veco muižas īpašnieci, kuŗa sēdēja kādā no zales kaktiem pie zemas, astoņpadsmitā gadu simtenī taisītas kumodes. Galvā viņai bija melna aubīte, bet pirkstos Valdis tai pamanīja vairākus gredzenus ar kristalbaltiem akmeņiem. Galva aiz vecuma ritmiski trīcēja, bet citādi vecene izskatījās žirgta un spēcīga. Viņa nepamanīja, vai arī likās nepamanām Valdi, kad tas attaisīja zales durvis. Valdis atvainojās par traucē-

jumu un, palikdams durvīs, izskaidroja, kamdēļ nācis. Vecene pacēla trīcošo galvu mazliet uz augšu un izstiepa roku, itkā gaididama, lai Valdis tur ieliek naudu. Valdis pagāja uz priekšu un uzlika naudu uz kumodes malu. Pēc skaņas vecene sataustīja naudu un kaulainiem pirkstiem saņēma to sauļā. Pagrozījusi monetas — bija trīs metala pusrubļi — viņa ielaida tos svārku krokās, kur laikam bija kabata.

„Un tad es gribēju jautāt, vai jums nav telefons,“ Valdis uzprasīja, laizdams acis gar sienu.

Bet telefona nebija.

„Kur es, nabaga, ņemšu telefonu,“ vecene ķērstoši iesmējās. „Un priekš kam viņš man — vai tad es ar kādu runāju! Mani jau visi aizmirsuši...“

Pie tam viņa piecēlās itkā vadīdama Valdi ārā, gāja uz durvīm. Valdis atvainojās un ačgārni virzījās laukā, nejauši pamanīdams, ka vecene naudu ir atkal izzvejojusi no kabatas un spaida to pa rokām.

Atgriezies pie biedriem, Valdis pastāstīja, ka telefona nav.

„Ka nav — nav,“ kāds nosplāvās, „tādā vējā tik un tā nevarētu sarunāties.“

Miliči pa to starpu bija sasildījušies un galvenie spēki ar Kāzimiru priekšgalā aizgāja uz K., kā mērrezerve palika folvarkā. Izrīkojuši vaktis, pārpalikušie saspiedās ciešāki ap krāsni un mēģināja aizmigt.

Flīgelī vēl spīdēja uguns. Vecene laikam nevarēja aiziet gulēt. Pēc britiņa nočikstēja ērbeģa durvis un sievietē, kas izpildīja saimnieces vietu, pabāza galvu. Viņa noprasīja:

„Vai jūs ilgi te paliksāt?“

„Kamdēļ jums tas jāzina?“ daži uztraucās.

„Cienmāte liek prasīt.“

„Kas viņai par daļu!“

„Gribēs zināt — paliks veca.“

„Es domāju, kā līdz rītam,“ Valdis kā priekšnieks atbildēja.

Sieviete aizgāja, bet pēc dažām minūtēm atgriezās atpakaļ:

„Cienmāte teica, ka ja līdz rītam, tad pusotra rubļa ir par maz. Ejāt, parunājāt ar viņu.“

„Skaties, kāda nav! Tīrā ragana — pat nebaidās!“ aizkrāsnē noņūca vairākas balsis. „Pasakiet: labi vēl, ka iedevām tik daudz.“

„Taisnība jau ir,“ sieviete itkā atvainodamās noteica. „Bet ko lai es daru: mani sūta un man jāklausa.“

„Arī tiesa,“ piekrita daži no zobgaļiem.

Valdis piecēlās un gāja viņai līdz. Ejot pār pagalmu, sieviete pastāstīja: „Ka jūs zinātu, cik viņa kāra uz naudu, — cilvēkam dzīvību izvilks no kauliem... Katru dienu man jāiet pusotras jūdzes uz Rīgu pēc brīvzupas, bet viņai drēbes un zelta lietas pūst kopā.“

„Kas viņa tāda ir?“ Valdis ievaicājās.

„Kādreiz bija slavēna šaušpīleriene, bet tagad dzīvo no procentiem. Šīs mājas jau viņai atstāja kāds barons. Būs turpat divdesmit gadu, kāmēr mēs tepat abas dzīvojam kā divas vecas nonnes.“

Valdis iegāja zalē. Vecene pašlaik pūlējās ap kumodi, gribēdama to iestumt kādā blakus istabā. Valdim ieejot, viņa aizstājās kumodei priekšā un

sāka kaunīgi smaidīt, pie kam atvērās viņas tumšā bezzobu mute.

„Jūs man iedevāt par maz,“ vecene enerģiski noteica, braucīdama savus kaulainos pirkstus, kuņus tā pie kumodes bija laikam saspiedusi. Valdis pie tam ievēroja, ka pirkstos vairs nebija neviena gredzena. „Saimniece teica, ka jūs esot paņēmuši veselu sieku kartupeļu,“ vecene turpināja; bet es esmu nabags cilvēks un pārtieku tikai no fereina žēlastības.“

„Cik jums nākas?“ Valdis pieklājīgi uzprasīja, vilkdams savu plāno maciņu no kabatas.

„Cik nu jūs varat dot,“ vecene nenoteikti atbildēja, kāri raudzīdamās Valda makā.

Valdis sameklēja sīknaudu — citādas viņam nebija — un pastiepa to vecenei. Vecenei paejot mazliet uz priekšu, viņš neviens pamanīja, ka viena no kumodes atvilktnēm bija pusatvilкта un ka tai rēgojās tumša metala lādīte. Tas, ka viņš pats pret savu gribu bija ieraudzījis lādīti, Valdi nepatīkami aizskāra. Viņš ātri novērsa acis un, neveikli zem sevis atvainodamies, gāja atpakaļ uz durvīm.

Vecene, gribēdama laikam izgludināt neveiklību, pagāja viņam līdz un ievaicājās:

„Jūs laikam esat socialisti?“

„Kā to ņem,“ Valdis uzrāva kamiešus.

„Es pazīstu socialistus,“ vecene turpināja, atmiņdamās, varbūt savas slavas laikus. „Kad es dzīvoju Pēterburgā, man bija visādi pazīstami. Toreiz es ļoti daudz palīdzēju studentiem un socialistiem. Cilvēki bija daudz jautrāki un smalkāki, nekā tagad. Aristokrāti vien! Kāds kņazs gribēja ar mani aizbēgt uz Ameriku, hihihi! bet es tikai pasmejtos. „Jā,

toreiz bija pavisam citādāki! Bet tagad," un vecene piepēži savilka sāpīgu seju, „tagad man jāpārtiek no fereina žēlastības.“

Vecenei izkrita daži sīknaudas gabali, kurus tā pa sarunu laiku bija žņaugusi pirkstos. Valdis no-meta savu maciņu uz krēsla un palīdzēja naudu uz-lasīt. Vecene pateicās un paslēpa uzlasītos div-desmitkapeikniekus svārku kabatā. Valdis vēlreiz atvainojās par traucēšanu un izgāja ārā. Pārmainī-jis vaktis, viņš nolikās starp gulošajiem miličiem un tūlīt aizmiga.

Otrā rītā atgriezās Kazimirs ar savu nodaļu. Ne-kur nekādu sotņu tie nebija satikuši. Nosalušie, iz-vārgušie Rīgas aizstāvji apsildījās pie izdzisušās krāsns un devās atpakaļ uz pilsētu. Negaiss bija palicis lēnāks. No vecenes neviens nedomāja atva-dīties un viņa arī neiznāca tos pavadīt. Bet tikai Rīgā Valdis iedomājās, ka aizmirsis uz krēsla savu naudas maku.

XII.

„Vajadzētu aiziet pēc aizmirstā maka,“ viņš atmozdamiem no atmiņām, nodomāja un juta, ka ledainas adatas pārskrien tam pār muguru. Nu bija izdomāts tikpat kā viss. Cik iespējama likās šī aiziešana un cik varbūtējas varēja būt šausmīgo iedomu sekas, kas tik nevainīgi vilināja turp! Tas bija kas ārprātīgs, šīs iedomas, bet kaut kas Valdim teica, ka viņš netiks vajā no fatalās, uz vienu un to pašu vadošās idéē fixe. Viņš juta, ka nevarēs ātrāk apmierināties, pirms nebūs izpildījis savu ārprātīgo iedomu visā viņas riebīgi-vilinošajā kailumā.

„Vajadzētu vismaz aiziet pēc maka, varbūt, ka tas izārstētu,“ viņš sevi krāpdams mierināja un, iedomājies, ka laiks iet uz Asju, piecēlās.

Sataustījis tumsā durvis, viņš izgāja neapgaismotajā koridorā un kāpa lejā pa trepēm.

„Kamdēļ taisni tagad es sāku tik neģēlīgi fantazēt?“ viņš, izgājis uz ielas, pats sev noprasīja un tūlīt atbildēja: „tamdēļ, ka savās patmīlīgajās šaubās esmu palicis viens pats.“

Bija atkusnis. Dega laternas un cilvēki — mazliet uztraukti, mazliet vienaldzīgi — steidzās vai arī lēni, apatiski pastaigājās pa ielām. Valdis apmeta likumu Aleksandra bulvarim, pa kuŗu, kā aizvien, promenēja jaunatne, kas sastāvēja galvenā kārtā no latviešu skolēniem, kāmēr žīdu un „vāciešu“ tur, salīdzinot, vēl nebija tik daudz, kā vēlāk, kad nodibinājās Latvijas valsts. Bulvars viņam tagad likās pārāk banāls, sevišķi negribējās satikt redaktorus, kuŗiem būtu bijis pazemīgi jāceļ cepure, kāmēr viņš

neko vairs no rakstniecības nevēlējās zināt. Viņam likās, ka jāatsakās no dzīves un cilvēkiem vismaz tik ilgi, līdz kāmēr viņš nebūs ticis vajā no savas tumšās idée fixe. Bija kaut kas pašiznīcinošs šai atziņā, pat domas par Asju, šķiet, nevarēja glābt. Gandrīz otrādi, noziedzīgā fantazija padarīja viņa jaunās, uz Asju vērstās jūtas neīstas, un pretrunīgas. Viņā pamazām modās bezgalīga pretruna starp jauno saturu, ar kuŗu pildījās dvēsele, un mīlu pret Asju. Kamdēļ Asja viņam tā iepatika? Kas tur bija sevišķs? Nekā taču — un tomēr! Bet no otras puses — Asjai nedrīkstēja vairs tuvoties. Tas būtu bijis pārāk mocoši.

Aizgājis līdz tās ielas stūrim, kur pārs namu atstātumā dzīvoja Asja, viņš neziņā apstājās: iet tā-āk, vai nē — un nolēma neiet. Apsviedies ātri uz papēža, it kā baidīdamies, vai kāds nenovēro viņa bērnišķīgās šaubas, tas aizgāja atpakaļ pa vienu no lielākajām Rīgas ielām, iegriezās kafejnīcā un, pasūtījis glāzi tējas, uzrakstīja Asjai gaŗu vēstuli, mēģinādams izteikt visas tās pretrunīgās jūtas, kādas viņā bija pamodušās pēc satikšanās ar straujo meiteni. Bet jau uz vēstules vidu tas manīja, ka savu izplūdušo stāstu nenosūtīs un, kaut gan vēl turpināja rakstīt līdz galam, taču beigās vēstuli saplēsa. Iebāzis saplēstās vēstules atliekas kabatā, viņš tūlīt uzrakstīja jaunu, divas rindiņas gaŗu zīmīti, ka nevar aiziet un ka cer satikt Asju citreiz. Ielicis zīmīti kuverā un uzrakstījis adresi, viņš ātri izdzēra tēju un izgāja uz ielas. Bija jau pilnīgi tumšs. Vajadzēja iet uz Iekšrīgu, kur bija ekspreši. Uz kāda no pilsētas kanāla tiltiem to apturēja policija un noprasija pasi.

Atraduši visu kārtībā, policisti palaida viņu gaŗām. Bet gaŗām viņu palaida, kā Valdim likās, tikai sejas dēļ, kuŗā kāds aiz policistiem slēpdamies spiegs kaut ko zīmēja un neuzzīmēja.

Valdis devās tāļāk uz Kalēju ielu, kur parasti stāvēja ekspreši. Piegājis pie eksprešiem, viņš jau gribēja dot vēstuli, kad piepēži kāds viņu uzrunāja, nākdams no Jāņa pagraba puses. Tas bija Kazimirs, bet tik pārvērties, ka Valdis tikai pēc labas ieskatīšanās viņu pazina. No Kazimira elpas varēja manīt, ka tas laikam dzēris. Mugurā viņam bija biezs zvērādu kažoks ar cilpām, un galvā tāda pat cepure. Bez tam viņam uz deguna rēgojās pensnejs, kuŗā tas izskatījās pavisam nepazīstams.

„Ko tev, puis, vajaga no eksprešiem?“ Kazimirs saņēma Valdi aiz rokas. „Брось!“ Iesim uz pagrabu — un viņš, neļaudams Valdim apdomāties, vilka to uz mazās Ķildes pusi.

Bet pie klusā, gotiskā Jāņu pagraba trepēm viņš apstājās, padomāja un noteica:

„Nē, te nav vērts! Es no šī cauruma tikko nāku, — iesim kur citur.“

Un, neklausīdamies, ko Valdis grib teikt, Kazimirs vilka pēdējo aiz rokas tāļāk.

Viņi aizgāja pa Smilšu ielu līdz kanālam.

„Te mani šovakar izkratīja,“ Valdis ieminējās.

„Izkratīja?“ Kazimirs pārprasīja. „Nu, tad neiesim: tik bieži ar policiju nav vērts satikties, citādi viņa paliek pārāk familjara. Bet mēs jau tā kā tā esam diezgan labi pazīstami... Hm, kur lai iet?“ viņš, apstādāmieš, vēlreiz pārdomāja. „Varbūt, pie švarca? Nē, tur nevar: tu, draugs, pie

švarca nepasi. Iesim labāk... velns, kur lai mēs Iekšrīgā atrodam tādu labu vietīņu, kur izrunāties: man jau tev daudz kas jāprasa par vakardienu. Bet lūk, ko: iesim uz Nollī. Tur mūs neviens netraucēs, jo tur ne mūsējie, ne policija vēl nav bijuši.“

Un viņš vilka Valdi atpaka. uz Vaļņu ielu, kur atradās kāda pikanta satikšanās vieta, ar kabine-
tiem un citām jaukām lietām.

Bet pie satikšanās nama Kazimirs atkal pārdo-
māja un vilka Valdi tālāk:

„Tā nav tā stunda, kad pie Nolles iet,“ viņš pas-
kaidroja. Tas būtu pārāk uzkrītoši un nepieklājīgi
no mūsu puses, — iesim labāk uz Kazarovu. Tur
pašlaik visomulīgāki. Bez tam nav tāļu no policijas
un tamdēļ drošāki.“

Valdis ļāvās vadīties un atrada, ka tas viņam ta-
gad taisni der. Viņi nokāpa Kazarova vīna pagra-
bā, kurš toreiz atradās uz teatras bulvara. Noņē-
muši atsevišķu kabinetu — mazu būrīti, — tie pa-
sūtīja vīnu un šašliku. Kazimirs novilka kažoku un
uzaicināja Valdi, darīt to pašu — novilkt viņa paš-
austo mēteli.

Kazimirs bija spīdošā smokingā, veikls, kustīgs
un dzīvs. Viņš noņēma arī pensnēju, kas tam knie-
ba mazliet degunu.

Kad pasūtītais vīns bija atnests, bet uz šašliku
vēl atlika diezgan ilgi gaidīt, Kazimirs, nolīcis savas
lielās, baltās rokas uz galda, uzprasīja:

„Nu pastāsti tagad, kā Jums vakar izgāja?“

Valdis atbildēja:

„Maksi arestēja.“

Kazimirs uzvilka uzačus un, nesteigdamies, izņēma papīrosu no mutes:

„Tā tad tomēr?“

Bet šī ziņa viņu daudz laikam nepārsteidza.

„Es jau uz to biju sagatavojies, un, pārgājis mājās, ātri likvidēju savu dzīvokli... lai puika neizteic,“ viņš izstāstīja.

„Maksis to nekad nebūtu darījis,“ Valdis atbildēja, dzerdams vīnu, kuŗš to patīkami nogurdināja.

„Es arī domāju, ka nē; bet tu vēl nepazīsti Gregusu — viņš māk izvilkēt visu. Nu, bet ko tur runāt par niekiem! Es uz to puiku nesaku nevienu vārdu — tas laikam bija ugunīgāks, nekā mēs visi kopā. Tikai nu viņam beigas... un tur neko nevar darīt.“

Kazimira vienaldzīgais Makša raksturojums Valdi piepēži aizkaitināja. Pirmoreiz pēc vakarējās nakts notikumiem viņš spilgtāki iedomājās, ka ar Maksu ir tiešām beigas — un uzreiz viņam palika dūšīgā pusdrauga žēl. Viņš tikko neapraudājās, atcerēdamies tos nedaudzos gadījumus, kad bija ticies ar šo dabas bērnu, kuŗš tam, taisnību sakot, likās vispatiesākais un skaistākais starp visiem viņa revolūcijas laika paziņām. Bet sevišķi nospiedoši viņam palika, kad tas iedomājās, ka Maksis patiesībā bija juties bez gala vientuļīgs starp viņiem, „inteligentajiem“ bezprincipu cilvēkiem. Un arī to viņš iedomājās, ka Maksis nosarka, kad Asja tik vieglprātīgi tam pieskārs tautas teātrī pie rokas. Visā viņu dzīvē un uzvedībā bija kaut kas nedaiļš un melnīgs. Gandrīz naidīgi tas iesaucās:

„Zini, Kazimir, mēs, salīdzinot ar Maksu, esam

tikai tādi rūpuļi — bez mugurkaula. Es brīžiem mūs visus nāvīgi ienīstu. Maksis bija citādāks.“

„Jā, kas to nesaka,“ Kazimirs vēsi atbildēja, liedams viņu. „Dzersim labāk.“

„Nē, tici man,“ Valdis mazliet iereibis turpināja, gribēdams izteikt savus negatīvos uzskatus. „Tas, ko mēs darām, nav tas, ko Maksis domāja. Viņš bija labāks.“

„Katrā ziņā, kas tad to nesaka,“ Kazimirs iesmējās, saņemdamas no krieva kaukāziešu šašliku. „Tamdēļ uzdersim uz viņa nāvi! Mums visiēm, varbūt, jāmirst Makša nāvi — lai slava tad viņam kā pirmajam no mums! To es saku no visas sirds, Salij!“

„Tu esi ciniķis!“ Valdis neapmierināts iesaucās un nepacēla savu glāzi. „Mums vajadzētu viņu atsvabināt, lūk, ko!“

„Nepļāpā niekus, tu noej no ceļa. Atsvabināt? Kādā fantāzija! It kā jel kuņš no mums būtu vērts atsvabināšanas. Es gādāju tikai par sevi un lai citi dara tāpat... Bet zini, ko es teikšu: ja tu tā ņem pie sirds Makša nāvi, tad kāpēc tu viņu ņēmi līdz uz teatri?“

„Vai tad es zināju...“ Valdis mēģināja taisnoties, bet jūta, ka saruna paliek muļķīga un nepatiesa. „Jā, es esmu vainīgs, tas taisnība. Piedod,“ viņš negaidot nobeidza.

Vainīgs, tikai vainīgs viņš bija, bet ko lai tad isti iesāk! Cik neglīti, riebīgi un šausmīgi! Vai viņš jau nebija slepkava un vai visa tā atmosfera, kuņā tas atradās, nesagiftēja viņu? Tas vien, ka

pēc notikumiem vajadzēja meklēt izklaidēšanos, iztēlojās kā liela pazušana.

„Nerunāsim vairs par to,“ viņš, brīdi padomājis, noteica; „un piedod, ko es teicu,“ viņš vēlreiz atkārtoja, redzēdams, ka Kazimira piere savelkas grumbās.

Ja pret Maksu tas sajuta zināmu tuvību, tad Kazimirs to respektēja un apmierināja ar savu ārējo mieru. Viņš itkā paļāvās uz šo tumšo, bet iespaidīgo un ārkārtīgi patīkamo cilvēku, kurš savā personā attaisno visas šaubas un neapmierinātību.

„Taisnību sakot, viņš pats jau bija sāgatavojies uz savu nāvi,“ Valdis noteica, izdzerdams vīnu.

„Ja gribi, es tev varu atdot viņa mauzeri,“ Kazimirs pēkšņi noteica.

Saglaudījis matus, viņš piecēlās, izņēma no kazonka iekškabatas Makša pistoli un pasniedza Valdim:

„Nu, še, par piemiņu.“

Valdis no sākuma atraidīja ieroci. Viņam bija sāpīgi to redzēt; bez tam viņš neatrada par diez' cik gudru, bez vajadzības kņavāties ar ieročiem. Bet piepēži viņam ienāca prātā ārprātīgā iedomā, kas sāka arvien vairāk noskaidroties, un beidzot pieņēma pistoli.

„Pats nelabais viņu man piedāvā,“ Valdis nodomāja, saņemdam auksto tērauda ieroci ar parocīgo koka spalvu, kurš tik patīkami un kairinoši iegula saujā.

„Viena magazīna ir spalā, bet otra būs te,“ Kazimirs nolika viņam priekšā baltu patronu kārbu.

Valdis ātri paslēpa ieroci ar visiem piederumiem aiz vestes, kā bija redzējis pie bojevikiem — un uz-

reiz viņu pārņēma tā savādā spēka un drosmes sajūta, kāda laikam pārņem visus, kas ar ieročiem rīkojas.

„Tikai žēl, ka viņš neparādīja tos citus mauzerus,“ Kazimirs noteica, sūkdams vīnu no paceltas glāzes; „tagad sarūsēs.“

„Jā, žēl,“ Valdis vienaldzīgi atbildēja un, izdzemdams savu glāzi vienā paņēmiņā, aizklīda domās pie noslēpumainās ainas, kas tam tēlojās priekšā ik pēc dažām minūtēm. „Iet vai neiet? Kā būtu, ja tomēr ietu? Vismaz apskatīt...“

„Man liekas, tu esi pamatīgi iemīlējies,“ Kazimirs iesmējās, pārprazdams Valda izklaidību. „Vai man nebūs taisnība?“

„Nezin vis,“ Valdis, cenzdamies atsvabināties no tumšās iedomas, ātri, kā iztraucēts, atbildēja; „ko viņš teica — iemīlējies?“ tas zem sevis atkārtoja — un vienīgi tamdēļ, lai izklaidētos, sāka stāstīt par saviem pretrunīgiem mīlas iespaidiem.

XIII.

„Man ir pavisam savādi,“ viņš turpināja, analīzēdams Kazimira priekšā savas jūtas; bet tā ka viņam daudz kas bija jāslēp — un pie tam pats galvenais, ar ko viņa jūtu savādību varēja izskaidrot, — tad analīze iznāca neskaidra un pretrunīga.

„Man ir tā,“ viņš padomājis noteica, „itkā es nemaz nebūtu spējīgs mīlēt; tas ir: es gribu mīlēt, es saprotu, kas ir mīlestība, bet kaut kas mani attur nodoties mīlai bez apdomāšanās. Es nezinu, kā to lai izskaidro, bet tur slēpjas kaut kas savāds, ko es pie sevis līdz šim neievēroju.“

„Jā, tur bes šaubām slēpjas kaut kas savāds,“ Kazimirs divdomīgi piekrita, ēzdams šašliku.

„Es teikšu tev taisnību, tikai apsolies, ka nebūsi greizsirdīgs,“ Valdis pacēla acis.

„Kamdēļ greizsirdīgs!“ Kazimirs uzreiz pārmainīja balsi, piedodams tai labsirdīgu pieskaņu. „Tu domā kādu meiteni? Varbūt, Asju? Nu, tad vari būt drošs, man pret atsevišķiem meiteņiem nekad nav bijusi greizsirdība. Tāds, lūk, es esmu.“

„Un tā tad,“ Valdis turpināja pēc tam, kad Kazimirs viņam bija apliecinājis, ka nepaliks greizsirdīgs; „es domāju, ka esmu viņā iemīlējies, tāi, kuŗu tu nupat minēji. Es esmu tik muļķīgi iemīlējies, ka gribu viņas dēļ izdarīt kaut ko pārdabisku, kaut ko ārkārtīgi romantisku un nedzirdētu, — ja vajadzīgs, pat nošaut kādu — bet to, ko sauc par mīlu, es šoreiz sevī nemanu. Sirds man ir pilnīgi auksta, es nejūtu to, kas būtu vajadzīgs. Kā tas var būt?“

„Nezinu,“ Kazimirs, ēzdams, paraustīja plecus; „varbūt, ka tu patiesībā nemaz neesi iemīlējies un tev tikai liekas, ka mīli. Visādi gadījumi jau mēdz būt tā sauktajās siržu lietās,“ viņš pēc paraduma pazobojās, lai tūlīt atkal turpinātu pilnīgi nopietni un pārliecinoši:

„Bet var būt, ka vainīga viņa, Asja. Vismaz man kādreiz bija gluži tāpat, kā tev: es iemīlējos, bet tad nezināju, ko tālāk iesākt. Mīlēt vēl, vai nē! Mīlēt vēl — tas būtu bijis galu galā vienmuļīgi, jo tā cūkursaļdi glausties, staigāt divatā pa alejām, ēst saldumus, izbraukt uz jūrmalu vai Siguldu — tas taču nepiederas vismaz tādiem, kā mēs un Asja! Bet kā lai citādi mēs mīlam? Mums par visu ir šaubas un aizdomas; mēs cīnamies ar jūtām, kas mums liekas pārāk sentimentālas; mēs slēpjam viens otram taisni to, kas būtu pats interesantākais; mēs bieži vien spēlējam komedijas, lai neizdotu savus noslēpumus, kaut gan tikai pilnīga atklātība var tuvināt cilvēkus. Viss tas nostāda mūs tādā saskrūvētā stāvoklī, ka no mīlas nekas neiznāk. Bet vai tad par tādām lietām mums jārunā? Itkā nebūtu nekas prātīgāks pasaulē! Labāk iedzersim“ — un viņš pacēla glāzi, kuŗu tas mācēja tā savādi, ar zināmu grāciju, turēt.

Valdis pilnīgi piekrita Kazimira uzskatiem, kas patiesībā bija arī viņa uzskati; bet kaut kas šaīš uzskatos vēl nebija skaidrs, un viņš pie sevis nodomāja:

„Ir jau tiesa, mēs visi domājam, ka spēlējam komedijas, bet vai tikai mūsu pašu iedomas nav vislielākā komedija!“

Kazimirs izdzēra savu glāzi vienā paņēmienā un turpināja:

„Kas zīmējas beidzot uz mani, tad tu jau zini: es esmu atradis zināmu manieri, kas man liekas vispareizākā. Šī maniere pasargā no jeb kādas aizraušanās, starp citu, arī no individualas mīlas.“

„Protams, ja pieņem, ka pati maniere ir liela aizraušanās,“ Valdis smiedamies noteica.

„Nu, tad velns lai parauj mūsu spriedelēšanu!“ Kazimirs piepēži iesaucās. „Viss, ko es teicu, ir bleķis tai ziņā, ka tā tikai nevajadzīga runāšana. Vajaga dzīvot, ne runāt. Bet kad dzīvo, tad, zināms, vienreiz iznāk tā, bet citreiz atkal citādi — un nekad šīs dažādās reizes nevar sabāzt vienā maišā. Uz tavu jautājumu es vienkārši atsakos atbildēt.“

Viņi lika atnest jaunu pudeli un izdzēra to kļu su ciezdami. Kad vīns bija izdzerts, tie atspiedās uz elkoņiem un ilgi sēdēja, raudzīdamies savā priekšā uz galda, kur stāvēja glāzes ar skābena vīna atliekām un trauki ar īstu Latvijas aitas gaļu, kas bija cepta uz iesma pa neziņ kādai kaukaziēšu modei. Kaut kur aiz sienas, pagraba otrā galā, atskanēja iereibušas balsis un kāds pat mēģināja dziedāt.

Valdis paskatījās uz Kazimiru un redzēja, ka tas sāk snaust. Atspiedis galvu uz rokām, Kazimirs itkā raudzījās galdā, bet acis tam pamazām vērās cieti. Valdis atcerējās, kādos apstākļos viņš bija iepazinies ar Kazimiru. Neilgi pēc viņa ierašanās Rīgā, tas satika teatrī kādu no saviem skolas biedriem, Pēteri Goliatu, kurš bija atbraucis uz

Rīgu, lai izkoptu savas, kā viņam likās, ievērojamās aktiera dāvanas. Šis pats Goliāts tad nu aizveda Valdi uz meža sapulci, kādas tanī gadā notika vai ik svētdienas. Bija ļoti agrs svētdienas rīts, kad viņi izgāja pa Pēterpils šoseju uz Biķernieku mežu. Mežmalā viņus, līdzīgi citiem nācējiem, apturēja ļoti nevainīga izskata cilvēki, kas stāvēja ar maziem egļu zariņiem rokā un pētošām acīm pavadīja ikvienu gaŗāmgājēju. „Kur ceļš uz mūra muižu?“ Goliāts uzprasīja, un nevainīgā izskata cilvēki parādīja kādu taku, kas veda dziļāki mežā. Tā viņi sasniedza nelielu krūmiem aizsargātu mauriņu. Uz mauriņa bija jau salasījies diezgan liels ļaužu pūlis, pie kam visi izturējās ļoti brīvi: smējās, sarunājās vai arī ēda līdzpaņemtās sviestmaizes. Pa lielākai daļai tie bija strādnieki un strādnieces, bet netrūka starp viņiem arī studenti, skolēni, pārtikas veikalu komiji, fabriku rakstveži u. t. t. Strādnieki, komiji un rakstveži bija ģērbusies tīrās svētdienas drēbēs, kamēr studenti vārtījās pa zāli taīs pašos apdilušajos svārciņos, kādus tiem redzēja mugurā tiklab mājās, kā uz ielas, tiklab teatrī, kā institutā. Visiem strādniekiem bija baltas krūtspriekšīņas, bet bez apkaklītēm, turpretī komiji un rakstveži greznojās stingri sastērķelētās apkaklēs. Sevišķi švītīgas izskatījās meitas, kuŗām netrūka pat zīda saules sargu. Sapulci atklāja profesionāls partijas propagandists, nolasīdams kaut ko par socialismu, un viņa runa Valdim izlikās pārāk māksloti vienkārša; tad nāca ziņojumi no vietām un pēdīgi vesels bars runātāju saķērās par nezin kādu tekošu jautājumu. Valdis toreiz vēl maz ko saprata no politiskiem strīdiem, bet

viņam patika šī asā domu izmaiņa. Un, lūk, starp runātājiem viņš ievēroja kādu studentu, kurš ne ar vienu no saviem līdzrunātājiem nebija mierā un visiem teica pretī. Jaunatnei šis runātājs iepatika, jo viņam bija pievilcīgs izskats, nervoza valoda un romantiskas domas. Runādams par dažiem klātneesošiem pretniekiem, tas pēdējos stingri nokritizēja un teica, ka viņi tikai tamdēļ vilcinoties ar bruņotu sacelšanos, ka tiem bail no sāncenšiem. Šis protestants, kā Valdis vēlāk dabūja zināt, bija Kazimirs. Goliats un citi jaunekļi tam piekrita, visādi izrādīdami savas simpatijas. Bet tad piecēlās kāds gaŗa auguma vīrs ar ne visai tīru krūtspriekšīņu un slikti skūtu seju, jādōmā strādnieks. Šis vīrs nebija vēl ne reiz runājis. Viņš atbīdīja cepuri no pieres, un pagriezies ar ķermeņa virsdaļu pret Kazimiru, labu brīdi noskatīja to, pagrozīja galvu un tad rupjā basa balsī noteica kaut ko nicinošu par anarķistiem un vēja grābšļiem. Kad viņš savu īso runu bija noteicis, sapulce tam piekrītoši applaudēja un gaŗais vīrs atkal apsēdās. Bet viņa nicinošā runa un sapulces applausi Kazimiru tā apvainoja, ka viņš, lūpas lepni sakniebdams, atgāja nost un strīdos vairs nepiedalījās. Viņam sekoja daži jaunekļi — tiklab no strādniekiem, kā no studentiem un skolēniem; arī Goliats atgāja nost, un viņi līdz sapulces beigām nostāvēja aiz krūmiem, dedzīgi savā starpā sarunādāties. Valdis gribēja sekot Goliatam, bet viņu aizturēja kāds Uplaksts, kas sēdēja tam blakus un kuŗu viņš drusku pazina no agrākiem mazpilsētas laikiem. Kad sapulce nobeidzās, Kazimirs ar saviem domu biedriem aizgāja pa priekšu, kamēr citi izklīda

lēnāki; Valdis nevarēja tikt no Uplaksta vaļā, kurš bija ļoti runīgs un, iedams ar viņu atpakaļ uz pilsētu, izskaidroja, kurai pusei patiesībā bijusi taisnība: — izrādījās, ka partijas profesionāļiem. Valdis arī domāja, ka profesionāļiem, jo tie bija loģiskāki. Galu galā Uplaksts aizveda Valdi uz kādu strādnieku pulciņu. Šinī pulciņā Valdis, starp citu, iepazinās ar Maksu un sāka interesēties par socialismu. Vēlāk viņš sāka lasīt mazāk attīstītiem strādniekiem kaut ko par vēsturi, pie kam Uplaksts, to kontrolēdams, bieži aizrādīja, ka viņa lekcijas nesaskan ar vēsturisko materialismu. Lektora pienākumi Valdim ne visai patika, bet tā ka tas nu bija modē un skaitījās par lielu godu, tad viņš neatteicās. Tā pienāca un pagāja revolūcija. Reiz, kādā partijas izrīkojumā, Romanova ielā Nr. 25, viņš satikās atkal ar Goliātu. Izrīkojumā, kā par brīnumu, bija arī Kazimirs, kurš starp saviem pretiniekiem jutās tikpat kā mājās. Tanī vakarā tad nu Goliats iepazīstināja viņus abus — Valdi un Kazimiru. Tas notika tā: salasījās lielāka kompanija, kurā noņēma bufetes telpās galdu un sāka līgsmot. Kompanija sastāvēja no studentiem, skolniecēm un aktieriem. Goliats, kurš visur spēlēja starpnieka lomu, pieveda Valdi pie galda un iepazīstināja to ar klātesošiem, teikdams, ka tas ir viens no revolūcijas dzejniekiem. Kazimirs, kurš bija ļoti atsaucīgs, uzaicināja Valdi kompanijas vidū. Pēc tam viņi sadzēra „tu“ brālības un aiz savādas pieklājības pa vispārējo sarunu starpām iepazīstināja viens otru ar saviem ieskatiem. Ieskati bija nesakarīgi, sentenču un piezīmju veidīgi. Jau tūlīt sākumā izrādījās, ka viņiem, neraugoties uz teoretis-

kām nesaskaņām, bija daudz kas kopējs. Tā, piemēram, viņi abi izrādījās lieli individualisti un atzina, ka revolūciju var virzīt uz priekšu tikai pateicoties atsevišķu personu enerģijai. Viss tas viņus zināmā mērā satuvināja un Valdim galda sabiedrība patika daudz labāki, nekā pulciņi, kuŗos tas bieži vien pret savu gribu jutās vientulis. Bez tam viņam iepatika kompanijas „dāmas“ — ģimnazistes, kuŗas taču bija un palika garīgi viņam daudz tuvākas, nekā strādnieku meičas. Bet no otras puses šai kompanijā nebija nekā nopietna un ideāla, kas Valdim, kuŗš slāpa pēc augstākas, fantazijā iedomātas sabiedrības, likās neapmierinoši. Taču atrauties no bezrūpīgās sabiedrības viņš negribēja un vēlāk, revolūcijai atslābstot, redzēja, ka tās varēja meklēt izklaidēšanos. Par Kazimiru viņš jau no „tu“ brālības sadzēršanas pārliecinājās, ka tas ir tiešam liels vēja grābslis, bet vēlāk, dzirdēdams par viņa pārdabiskajiem varoņdarbiem un aukstasinību, sāka to apbrīnot un zināmā mērā arī attaisnot vējgrābslībā. Kazimirs savukārt noskatījās uz Valdi it kā no augšas, bet citādi to ieredzēja un izrādīja viņam savu labvēlību. Valdis domāja, ka labvēlība izskaidrojama ar cienību pret viņa, Valda, talantiem, bet patiesībā tos laikus saistīja tā savādā garīgā radniecība, kuŗa dzīvē bieži novērojama, bet kuŗu tik grūti nākas raksturot pat tiem, kas viņu izbaudījuši pie sevis. Bet, neraugoties uz visu viņu garīgo radniecību un savstarpējām simpatijām, Kazimirs un Valdis citādi maz ko viens par otru interesējās un pārāk intimā draudzībā neielaidās. Viņi aizvien bija savstarpēji laipni un uzticēja viens otram savus dvēse-

les pārdzīvojumus, — bet aiz dvēseles pārdzīvojumiem mūžīgi palika kaut kas apslēpts un neizteikts. Valdim nekāda sevišķa noslēpuma nebija, izņemot to, kuŗš vēl tikai perinājās viņa smadzenēs un kuŗu nekad, ne zem kādiem noteikumiem, nevarēja uzticēt nevienam cilvēkam; turpretī par Kazimiru Valdis zināja, ka tam ļoti daudz gan rūpīgi slēptu, gan atklātu, visiem zināmu noslēpumu, par kuŗiem viņš, Kazimirs, nekad Valdim nestāstīja. Tādas bija šo divu draugu attiecības.

XIV.

Cik ātri Kazimirs bija iesnaudies, tikpat ātri viņš pamodās.

„Biju laikam druzciņ aizmidzis, kā no aizvakardienas netiku gulējis,“ viņš atvainojās un izņēma savu visiem pazīstāmo portsigaru ar zelta monogramu.

„Šis monograms var tev kādreiz sagādāt nepatikšanas,“ Valdis piezīmēja, ņemdams no portsigara papirosu.

„Kad tik tālu nonāks, tad jau būs par vēlu,“ Kazimirs atbildēja, aizsīzdams portsigaru cieti un ielikdams to atpakaļ kabatā; „tad, draudziņ, būs par vēlu.“

Valdis pādroši noteica:

„Es nevienu no jums labi nesaprotu: jūs tišam ejat pretī nā... tas ir, kā lai saka, savai piepildīšanai...“

„Jā, tā ir,“ Kazimirs gaŗi nožāvājās, izstaiplidams savas baltās, muskuļainās rokas. „Bet ko lai dara! Kas būs — būs! Jeb varbūt, aizbraukt kaut kur? Emigrēt? Velns lai parauj! Es nevaru. Man tiešam ir tāpat, kā Maksim. Es nevaru nekur aizbraukt, mani te kas piesējis kā ar burvja cilpām. Jeb arī braukt? Bet vai citur būs labāki? Ja te vajā policija, tad citur, droši vien, vajās gaŗlaicība, vientulība un, varbūt, vēl kas,“ viņš nosmīnēja, neteikdams, kas īsti. „Jā, tā lūk ir, draudziņ! Man jāpalieliek te un es nekustēšu ne no vietas. Mēs te esam sākuši un arī beigsim — tur es pilnīgi piekrītu Maksim. Un vēl daudzi citi domā tāpat. Tu, varbūt, esi dzirdējis par Čomu un Kostju? Viņi saka, ka tagad

te pati labākā dzīve. Es ar tiem daudz nesaejos, bet viņiem ir taisnība. Tikai daži jaunkungi krokodiļu ādas zābakos — viņi ir ļoti gudri, veikli un apķērīgi, bet arī tikpat bailīgi, — tie gan jau taisās projam. Partijnieki jau sen projam. Bet lai viņi brauc! Varbūt, ka patiesībā tik traki nemaz nebūs. Kazāks cer uz bruņotu sacelšanos. Nu, labi, cerēsim uz bruņotu sacelšanos. Man nekas nav pretī. Bet, tā vai citādi, vēl jau var dzīvot. Dzīve ir bezgala skaista!“

Valdis klusēja, domādams par tiem piedzīvojumiem, kādi, varbūt, Kazimiram bija aiz muguras. Un viņam šai acumirkli gribējās būt Kazimira vietā.

Kazimirs vēlreiz nožāvājās.

„Kas būs — būs,“ viņš atkātoja un piepēži nervozi iesmējās. „Traki, pavisam traki! Kad tu zinātu, Saliņ, kad tu zinātu...“

Valdis gaidīja, ko Kazimirs teiks, bet pēdējais palika arvien nervozāks, piecēlās, piegāja pie kažoka, aptaustīja to, atgriezās atpakaļ un apsēdās. Viņš vairs nesmaidīja, bet, sarāvies, kaut ko domāja.

Valdis brīdi novēroja viņu un sāka saprast, ka viņos abos, bez šaubām, norisinājās kaut kas ļoti līdzīgs — tikai Kazimirs bija Valdim daudz tālāk priekšā.

„Diezgan,“ Kazimirs negaidot noteica un piecēlās. „Iesim no tejienes projam. Tevi jau laikam gaida Asja?“

„Kā tu to zini?“ Valdis pabrīnējās.

„Kā tad es nezināšu! Viņa jau bez šaubām tevi uzaicināja pie sevis?“

„Tev taisnība,“ Valdis atzinās; „viņa mani uzaicināja; bet es negribu iet.“

„Kamdēļ? Kas par niekiem! Iesim. Nenožēlosi. Ja gribi, es iešu tev līdz; būs atkal karsti pīrdziņi.“

Valdis paskatījās pulkstenī:

„Par vēlu, pulkstens jau desmit.“

„Taisni laikā,“ Kazimirs pārlicinoši noteica, vilkdams kažoku.

Valdis piecēlās un uzvilka arī savu pašausto mēteli. Taisnību sakot, viņu ļoti vilka pie Asjas un, pateicoties ieskurbumam, viņš ātri pārgrozīja savu iepriekšējo lēmumu.

Kazimirs samaksāja apkalpotājam, cik nākas, un viņi izgāja pagraba priekštelpās. Tur sēdēja liela, trokšņaina kompanija pie kopā sabīdītiem galdiņiem. Kompanija sastāvēja pa lielākai daļai no aktieriem, žurnalistiem un māksliniekiem, starp kuņiem netrūka arī kādreiz slaveni vārdi. Visi jutās kā savās mājās un stipri trokšņoja. Trokšņošanas iemesls bija tas, ka žurnalisti un mākslinieki nevarēja savā starpā saprasties, bet aktieŗi, kā sabiedriskāki cilvēki, mēģināja tos samierināt. Vispār, tā bija stipri neruvoza sabiedrība, kuŗu vīns padarīja sevišķi tramīgu un savstarpēji neiecietīgu.

„Oho, Kazimirs!“ vairāki aktieŗi apsveica Kazimiru, kad tas, smaidīdams, vaļējā kažokā, parādījās uz sliegšņa. „Šurp, šurp, pie mums!“

Kāds no kompanijas dalībniekiem, iedomādamies Auerbachas pagrabu, nodeklamēja:

„Tu gan no tālienes te ieradies; to tava uzvešanās rāda.“

Kazimirs paņēma Valdi zem rokas un, vilkdams

viņu pie galda, iečukstēja tam kādu citu pantu no „Fausta“:

„Tie ļaudis velnu nemana nekad.“

Bet pagriezies pret kompaniju, viņš atbildēja:

„Vai ļaujiet, ka jums nosēžamies blakus?“

„Tik nākat šurp, mēs pacienāsim jūs!“ daži iesaucās, sniedzami Kazimiram un Valdim solus.

„Ko nu jūs, kungi, vai tad jums ir nauda!“ Kazimirs lielīgi atbildēja un izņēma biezu kabatas portfeli, kurā Valdis ne bez greisirdības ieraudzīja veselu višķi kreditzīmju.

Pasaucis apkalpotāju, Kazimirs tam uzkliedza:

„Bartašvili, vai kā tevi tur sauc, atnes mums dzert! Un tu,“ viņš pagriezās pret Valdi, „iepazīsties, ja vēl nepazīsti: tavas sugas zvēri; apmēram, protams.“

Apkalpotājs atnesa vīnu, un sākās ātra, steidzīga dzeršana, kā arvien, kad Kazimirs bija vidū.

Valdis no klātesošiem pazina tikai dažus. Starp tiem izrādījās arī Goliāts, kurš pašapzinīgi sēdēja starp vairākiem ievērojamiem aktieriem un cienīgi sūca savu glāzi. Bet citādi tas klusēja, un varēja redzēt, ka te viņš tomēr nejutās tik brīvs, kā starp strādniekiem un jaunatni. Arī Valdis izjuta to pašu un nezināja, kā ar visiem šiem aktieriem un žurnalistiem iesākt runāt. Vienīgi Kazimirs jutās savā elementā, jo patiesībā viņam visi cilvēki bija vienādi un viņš starp tiem neizšķīra ne kārtas, ne profesijas. Ieraudzījis galda galā kādu „Tautas teātra“ dziedātāju, kurš tikko ka bija ieradies no izrādes, viņš uzsauca tam:

„Cāli, uzdziedi par melno kuili!“

„Uzdziedi, uzdziedi“, daži aktieri, gribēdami izpatikt Kazimiram, piebalsoja, kaut gan Cāļa dziedāšana tiem bija apnikusi līdz kaklam.

Uzrunātais nevilcinājās un iesāka dziedāt, bolidams savas lielās, baltās acis:

„Vāciets manu kuili jāja,

Es . . .“

„Smalki!“ Kazimirs iesaucās, uzsizdams ar savu dzelzs dūri uz galda.

Cālis pašapmierināts nobolija acis un izdzēra viņu, kuŗu Kazimirs tam piedāvāja.

Kāds no žurnalistiem uzkāpa uz galda un sāka turēt runu, imitēdams Grīziņkalna sapulces.

„Nē, nē, tas neiet,“ Kazimirs pretojās, vilkdams piedzērušo žurnalistu aiz bikšu galiem zemē; „tā ir zaimošana.“

„Jūs uzvedaties kā Brazīlijas mērkaķis,“ kāds norāja žurnalistu.

„Un tu kā papirosa galiņš,“ žurnalists atbildēja rājējam.

Bārdains publicists, kuŗš pa vasaru rakstīja stāstus un apcerējumus par revolūciju, bet ziemā strādāja pie slīpeņu ciršanas, tiecās ar Kazimiru bučoties. Viņš bija stipri piedzēris un žagoja:

„Lauj, lai noskūpstu tevi, tautas ģenij!“

„Liecies mierā,“ Kazimirs atbīdīja rakstnieku nost; „ko teiks pīlari, kad dabūs zināt, ka tu laizies ar revolucionāriem . . . Cāli, uzvelc vēl kādu dziesmu!“

Cālis, otrreiz nelikdams sacīt, kā gramafons sāka dziedāt.

„Kā jūs domājat, kad sasauks valsts domi?“ kāds politisku ievadrakstu sacerētājs bijīgi uzrunāja Kazimiru.

„Gŗūti pateikt,“ Kazimirs, valdīdams smieklus, savilka nopietnu pieri. „Es domāju, ka nekas prātīgs neiznāks.“

„Personīgi es jums pilnīgi piekrītu,“ ievadrakstu sacerētājs nopūtās, „bet...“

Kazimirs vairs neklausījās, ko nopietnais žurnālists teica tālāk, pagriezis tam muguru, un lika atnest vēl dažas pudeles vīna.

Kluss, bālgans jauneklis, brillēs un ar mākslinieka kaklautu, uzrunāja Valdi, piedāvādams viņam sadzert „tu“ brālības:

„Jūs laikam arī rakstnieks?“

Valdis atraidoši papurināja galvu.

„Kā, vai tad jūs neesat Smaragds?“ jauneklis pabrīnējās.

„Nē, jūs maldaties,“ Valdis noraidoši atbildēja, juzdamies ļoti nelaimīgs, ka to arvien vēl tura par dzejnieku.

„Hm, tad es esmu piedzēris,“ jauneklis atgāja nost un, noņēmis brilles, sāka tās pamatīgi tīrīt.

Pēc jaunekļa Valdim pietājās kāds dzejnieks ar tuklu, sarkanu seju un uzrunāja viņu strupī:

„Ja tu, Smaragd, rakstīsi vēl tādus tukšus dzejoļus, kā „Dienas Lapā,“ tad tu neesi nekāds dzejnieks.“

Valdis pasmaidīja: tas bija pats Roberts Skarga, kurš vēl necik sen atpakaļ dzejoja pieckapeiku pantus par japaņu karu un revolūciju.

„Bartašvili, vēl vienu pusduci Nr. 20,“ Kazimirs sauca pa vidu.

Pasūtījis vīnu, viņš nosvieda naudu uz galda un noteica:

„Bet tagad mums jābrauc.“

Viņš pārlaida acis pār pagrabu, it kā meklēdams, ko ņemt no klātesošiem līdz, un paņēma Valdi ar Goliatu.

„Jautrā kompanija gribēja viņu atturēt, bet Kazimirs jau atradās pie ieejas.

„Sveiki, kungi!“ tas pacēla savu pūkaino cepuri un nozuda ar pavadoņiem aiz durvīm.

Uz ielas stāvēja ormanis, kuŗu Kazimirs jau iepriekš, caur apkalpotāju bija pasūtījis.

„Kas viņš tāds bija?“ daži no kompanijas apjautājās saviem kaimiņiem. Bet neviens neko skaidru nezināja vai arī nedrīkstēja pateikt.

XV.

Bija sācis snigt. Sniegs lielām, smagām pārslām slidēja lejup, kas ļoti patika Kazimiram.

„Cik ērti tā sēdēt aiz plīvura,“ viņš sacīja, iekāpdams ormanī, kuŗš bija uzsitis ratu jumtu.

Kazimirs lika tīšam braukt gar policiju.

„Šis ceļš ir tomēr pats drošākais,“ viņš izskaidroja Valdim un Goliātam, kuŗi no ratu jumta apakšas aplūkoja sarkano policijas ēku. Viss viens nama gals bija gaiši apgaismots: tur atradās slepenpolīcija.

„Viņiem tagad pats karstākais darba laiks,“ Kazimirs norādīja ar roku: „paskataties, kā tur iekšā kustas!“

Aiz logiem, kas bija aizšķēršļoti visādi izlocītiem un izgreznotiem stieņiem, tiešam varēja izšķirt kustīgas cilvēku ēnas.

„Un ja nu piepēži tur iespertu kādu bumbu,“ Goliats iesmējās, „kas tas būtu par ansambli!“

„Nav vērts,“ Kazimirs atbildēja, „tā būtu tikai tāda puikošanās.“

Valdis noskatījās vērīgi slepenpolicijas logos un uzelpoja vieglāki tikai pēc tam, kad viņi jau bija sen gaŗām drūmajam namam.

„Laimīgi tomēr cauri,“ Kazimirs paberzēja rokas, kad ormanis, pabraucis gaŗām vairākiem policistu posteņiem, pēdīgi apstājās pie Asjas dzīvokļa. „Taisni laikā,“ viņš noteica, rādīdams uz logiem, kuŗos vēl spīdēja uguns, un izņēma savu biezo kabatas portfeli, lai samaksātu ormanim.

Bet te ar Valdi notika kas savāds, par ko jaunatne tanī vakarā ilgi smējās.

„Es neiešu jums līdz,“ viņš piepēži noteica un sniedza roku, lai atvadītos.

„Kas par niekiem!“ Kazimirs atraidīja pasniegto roku un sāka vilkt draugu aiz piedurknes. „Nemuļķojies!“

„Es neiešu,“ Valdis atkātoja.

„Ko tad tu esi izdarījis?“ Goliats smējās, ņemdams viņu otrā pusē aiz rokas. „Būsi laikam iemīlējies?“

„Liekat taču mani mierā!“ Valdis iesaucās, palikdams uzreiz drūms un nepatīkams.

„Savādnieks!“ Kazimirs paraustīja kamiešus un atlaida to vaļā. „Manis pēc, nenāc arī — lūgties tevi neviens neies. Sveiks!“

Viņš pasniedza Valdim roku un iegāja pa durvīm.

Valdis devās projām. Goliats kādu gabalu viņam sekoja un mēģināja to apmierināt.

„Tu neko nezini,“ Valdis atbildēja un, pagājis gabalu, apstājās: „tu nezini, kas ar mani notiek. Ej atpakaļ — man šodien gribas palikt vienam.“

„Tiešām savādnieks,“ Goliats pabrīnējās. „Nu tad ej, bet es izstāstīšu Asjai.“

„Es laikam esmu palicis traks,“ Valdim ātri izskrēja dažādas domas caur galvu. „Kamdēļ es neeju? Tas taču ir smieklīgi! Ko tagad par mani sacīs!“

Goliats pagrieza viņam muguru un aizgāja atpakaļ uz durvīm, kur to gaidīja Asja.

Valdis atskatījās neviļus atpakaļ un viņam likās,

ka kāds to sauc. Viņš sāka iet ātrāki, bet sauciens atkārtojās un no balss viņš pazina, ka tā bija Asja.

„Kur jūs ejat!“ Asja sauca, steigdamās viņam pakal.

Pie stūra, uz kuŗa Valdis dažas stundas atpakaļ bija stāvējis, Asja to panāca un saķēra aiz rokas.

„Kamdēļ jūs tā?“ viņa ieskatījās Valdim sejā. „Jeb vai jūs gribat, lai es jūs lūdzu? Nu, tad lūdzu. mīļais jaunkungs.“

Valdis apstājās. Viņš nezināja, ko atbildēt. Bet viņam vairs nebija tik neveikli par savu izturēšanos. Viņš saņēma Asjas rokas un mierīgi tai atzinās, ka nevar ieiet.

„To es nesaprotu,“ Asja atbildēja, mazliet drebēdama no aukstuma. „Es jūs visu dienu gaidīju — un nu jūs nenākat. Tas ir savādi!“

„Es zinu, ka savādi,“ Valdis pasmaidīja, turēdams visu laiku Asjas rokas savējās. „Bet man vairs nav iespējams runāt ar jums, kad citi ir klāt.“

„Nu, tad es iešu jums līdz,“ Asja enerģiski noticeica, atsvabinādama rokas. „Es paņemšu mēteli un mēs iesim pastaigāties? Jā?“

Valdis vilcinājās ar atbildi. Viņš juta, ka viņa stāvoklis paliek arvien grūtāks un neveiklāks. „Man katrā ziņā jātiek valā no manas trakās iedomas, citādi es palikšu ārprātīgs,“ viņš domāja.

„Es jūs lūdzu,“ viņš, kā Asjai likās, noslēpumaini izdvesa un saņēma par jaunu viņas rokas. „Es jūs lūdzu piedot manu tagadējo izturēšanos. Es šodien nespēju ar jums runāt. Es nespēju!“ viņš gandrīz iekliedzās, un viņa balsī izskanēja nesapro-

tams naidis pret visiem cilvēkiem, bet visvairāk pret sevi pašu.

Asja brīnēdamās paskatījās Valdī, tomēr viņai patika šī neprātīgā izturēšanās. Viņa sāka koķetēt:

„Jums laikam kaut kas uz sirds? Varbūt, ka es varu līdzēt?“

„Nē, jūs nevarat,“ Valdis iesmējās. „Bet ko mēs te stāvam, iesim atpakaļ pie jums. Jūs redzāt, ka daru visu, ko jūs liekat.“

„Viņš ir manī ārkārtīgi muļķīgi iemīlējies,“ Asja nodomāja, iedama Valdim līdz uz durvīm.

„Nedusmojaties, bet es teikšu, ka jūs tiešām esāt savāds puisis,“ viņa zoboja, „un tamdēļ man ļoti gribētos ar jums tuvāki iepazīties.“

„Tikai tamdēļ?“ Valdis iesmējās, saprazdams viņas zobošanos. Bet tam vairs nebija neveikli par savu stāvokli. Viņš uzreiz palika jautrs, neiztaisīja neko par Asjas zobgalībām un gāja viņai tik mierīgi līdz iekšā, kā kad nekāda pārpratuma nebūtu bijis.

„Ā, tur nāk tas pazudušais dēls,“ Kazimirs sagaidīja viņu ar skaļiem smiekliem. „To jau es domāju.“ Bet Kazimira smiekli Valdi neapvainoja, viņš ļāva, lai zobojās par to, cik grib.

Jaunatne pašlaik sēdēja pie tējas galda. Kazimirs bija pilnīgi pārvērties un izskatījās kā jauns students, kurš tikko kā iestājies augstskolā. Viņš sēdēja starp vairākām ģimnazistēm, kuŗas, klausīdamās viņa anekdotēs un vārdu spēlēs, nenolaizdamas acis no tā pat tad, kad istabā parādījās Valdis.

Valdi pārsteidza tas, ka istabas iekārta ārkārtīgi atgādināja kādu citu istabu, par kuŗu viņš šodien bija domājis. Jā, kaktā stāvēja pat tāda pat sarka-

na kumode ar mazliet izvilkto atvilktni. Bet viņu raustīja aiz rokām un neļāva apskatīties. Viņu nosēdināja starp Asju un kādu tuklu, viņam nepazīstamu ģimnazisti, kas ilgi un nopietni to aplūkoja.

Goliats sēdēja blakus vecajai Gavēnietei. Krustmāte ar šuvekli rokā ziņkārīgi klausījās Kazimira anekdotēs. Viņas labsirdīgās sejas izteiksmi sevišķi pavairoja maleniešu izlokšne, kuŗā tā runāja. Atrazdamās pastāvīgi jaunatnes vidū, viņa bija iemācījusies domāt kā astoņpadsmitgadēja meitene un smējās citiem līdz tikpat vieglprātīgi, degunu šuvekli iebāzdama, kā ģimnazistes.

Goliats, protams, bija izsalcis un, klusuciedzams ēda Gavēnietes ceptos pīradziņus. Gavēnietei jeb krustmātei, kā to bez izņēmuma sauca visa jaunatne, patika Goliata apetīte un viņa to šād tad pamudināja ēst vēl vairāk.

Kazimirs ēda maz. Viņš, neraugoties uz visu savu atsaucību, likās mazliet uzbudināts un turpināja stāstīt anekdoti, kuŗu tas pirms Valda ierašanās bija sācis. Valdis pirmoreiz ievēroja, ka tam ir neparasti balti zobi un skaists, raksturīgi veidots zods. Bet kad Kazimirs smējās, vaigos viņam iemetās mazas bedrites, kuŗas laikam bija vainīgas pie tā, ka viņš, smeļoties, izskatījās daudz jaunāks, nekā patiesībā bija. Šīs bedrites, tāpat kā zobus, Valdis šodien ievēroja pirmo reiz. Bez tam viņam nepalika neievērotas arī Kazimira acis, kas nemierīgi klejoja no vienas sejas uz otru, itkā meklēdamas tur atbildi uz kādu drausmīgu jautājumu.

Valdis sarāvās: vai tikai tas, ko viņš novēroja pie Kazimira, nezīmējās uz viņu pašu? Viņš juta, ka

acis tam ātri un nemierīgi slid no viena priekšmeta uz otru, no vienas sejas uz otru, un ka pie tam viņa skatiens ir neparasti ass, pētošs un vaicājošs. Viņš pamanīja, ka Goliatam seja pilna maziem, mikroskopiskiem iedobumiņiem, kas laikam bija cēlušies no smiņķa lietošanas. Tādi pat iedobumi, bija arī Liliņas sejā, kuŗa sēdēja tam iepretī, Kazimira tuvumā. Kāda, diezgan tāļu sēdošai ģimnazistei viņš ievēroja pat netīrumus acu skropstās.

„Jūs šodien esiet mazliet savāds, nudien,“ Asja to uzrunāja, liedama viņam tēju glāzē.

„Domājat, kas jums tīk,“ Valdis atbildēja un sāka drudzaini smieties, „cilvēks nevar būt savādāks, kāds viņš ir — noslēpums meklējams, varbūt, pavisam kur citur.“

„Ko es teicu, vai tikai tas bija pareizi?“ viņš uztraukumā nodomāja. „Nē, laikam neko sevišķu es neizteicu.“

Kazimirs viņam uzprasīja:

„Vai tu atminies, kā mēs toreiz gājām pretī melnai sotņai?“

Valdim notirpa pirksti. Viņš izlikās, ka neko neatcerās.

Kazimirs sāka stāstīt ģimnazistēm par romantisko gājieni. Visuzmanīgāki klausījās Valdis. Rokas viņam tik stipri drebēja, ka tās bija jāslēpj zem galda. Viņš gaidīja, kad nāks folvarka apraksts. Bet Kazimirs muižiņu pieminēja tikai gaŗāmejojot un Valdis uzelpoja vieglāki.

„Neviens, neviens neko nav ievērojis,“ viņš nodomāja, „bet Kazimirs droši vien, palielījās ar gā-

jienu tikai tāpēc, ka viņam bail izstāstīt tās citas lietas. Es viņu saprotu.“

Pa to starpu pacēla galvu arī Goliats un izstāstīja, kā čigans redzējis visu pasauli. Pēc tam viņš izstāstīja par ābolu un krējuma podiņu, kas bija jau stipri pikanti. Bet anekdotes šai sabiedrībā pa lielākam daļai mēdza būt pikantas un neviens nekad nedomāja pret tām protestēt. Tikai tās nedaudzās ģimnazistes, kas dzirdēja vienu otru divdomību pirmoreiz, klusi, kabatas lakatiņā, nošķaudījās.

„Nu, nu tagad lūdzu „Pagraba dzīvokļos,“ Kazimirs uzstāja.

Tā bija viņa mīlākā dziesma un visiem bija jādzied. Tikai Valdis, kuņģis parasti dziedāja ar lielu sajūsmu, šoreiz negribēja ņemt dziedāšanā dalību.

„Jūs tiešām esat šodien savāds,“ Asja pārmetoši viņu uzrunāja. Viņai nepatika, ka tas izturās tik augstprātīgi.

Valdis saspieda Asjas roku, lūdzoši ieskatīdamies viņai acīs:

„Piedodiet, tikai šoreiz es tāds esmu!“

„Visas šīs seklās sarunas man ir apnikušas līdz nāvei,“ Asja neapmierināta noteica. „Vai tad jums nekā cita nav?“

„Viņa ir iemīlējusies,“ Valdis nodomāja.

„Kas tad var būt cits?“ viņš uzprasīja.

„Varbūt, jūs pats? Toreiz jūs man patikāt labāk.“

Valdis īsi iesmējās:

„Es esmu kā vienmēr.“

„Te tev nu bija,“ Asja saknieba lūpas un atgāja no Valda nost.

Kad viešņas — ģimnazistes — sāka izklīst, Kazimirs piegāja pie krustmātes, noskūpstīja tai roku un palūdza, vai nevar pārgulēt. Patiesībā tas nebija nekas jauns un viņš to darīja tikai formas pēc. Krustmāte bija uz mieru, bet uzstādīja noteikumu, lai nodod tai glabāšanā ieročus.

„Neko darīt,“ Kazimirs iesmējās un ienesa no priekšnama savu mauzera pistoli.

„Nebaidāties, es viņu paglabāšu labāki, nekā jūs,“ krustmāte noteica, aiznesdama pistoli nezin kur.

Valdis aizgāja neatvadījies.

„Tāds kā ķēms,“ Kazimirs par viņu nicīgi noteica.

„Viņam laikam žēl Maksis,“ Lilija to aizstāvēja, gaidīdama, kamēr Goliats to vedīs uz mājām.

„Vai tad jūs šodien teatrī nebijāt?“ Kazimirs, pirmoreiz ievērodams Liliju, uzprasīja, bet tūlīt atkal sāka runāt ar krustmāti, kuŗa tam taisīja ēdamistabā uz dīvana guļu, un aizmirsa mazo deļotāju.

„Cik viņi visi palikuši savādi,“ Asja nobrīnējās, aiziedama uz savu istabu. „Tie nav vairs tie puīši, kas agrāk.“

Ar vakara iznākumu viņa bija ļoti neapmierināta un, palikusi viena, ilgi raudāja. Viņa būtu raudājusi visu nakti, bet ienāca krustmāte, apsēdās uz gultas malas un noprasīja, kas tas bija par Valdi.

„Zināt, krustmāte,“ Asja atzinās, „es viņā esmu ārkārtīgi iemīlējusies.“

„Atkal jau!“ krustmāte iesmējās, slaucīdama meitenei asaras no acīm. „Nē, māsiņ, ja tas būtu nopietni, tu nekad man neteiktu. Es zinu, kā tādos gadījumos rīkojas.“

Un viņas apaļie pleci aiz smiekliem sāka nevaldāmi drebēt.

„Ko jūs tik briesmīgi smeجاتies!“ Asja dusmīgi iesaucās; bet tūlīt pati sāka smieties līdz.

Otrā dienā viņa nopirka veselu klēpi puķu un aiznesa uz cietumu.

„Nododāt šo Maksim,“ viņa noteica uz dežurējošo priekšnieka palīgu, pie kuŗa to ieveda.

„Kādam Maksim?“ palīgs nesaprašanā apjautājās, ne bez patikas aplūkodams pārdrošo meiteni.

Jā, kādām Maksim? Viņa taču nezināja Makša uzvārdu! Pārsteigta, viņa skatījās jaunajā priekšnieka palīgā un grozīja puķu klēpi pa rokām. Bet viņa nebūtu bijusi Asja, ja nepanāktu savu.

„Nu, tam mazajam revolucionaram, kuŗu te ieveda. Jūs taču zināt.“

Un tiešām, priekšnieka palīgs zināja. Viņš gan nevarēja galvot, vai mazo revolucionaru sauc par Maksi, bet viņš uzminēja, kuŗš tas bija, un apsoliņās puķes nodot. Viņam pat vajadzēja izdot rakstu, ka puķes patiesi nonāks mazā revolucionara rokās, pēc kam Asja, ļoti apmierināta, atstāja cietuma kancelju.

XVI.

Maksis saņēma puķes tanī pat dienā. Viņš sēdēja atsevišķā kamerā, kas bija ierīkota pēc visām jaunlaiku prasībām. Salīdzinot ar iecirkņa kloaku, te varēja justies tikpat kā paradīzē. Cietumā apgājās arī daudz cilvēcīgāki, nekā iecirknī: katru dienu veda staigāt un gandrīz nekad nelamājās. Tiesa, kāds „gailis“ (par „gaiļiem“ sauca durvju slēdzējus) gan lietoja lielu muti, bet Maksis uz viņu nedusmojās, redzēdams, ka tas ir pārāk neizglītots un lamājās vairāk aiz ieraduma, nekā patiesa naida.

Pirmās dienas pagāja ārstējoties. Maksim bija stipri sašauti gurni. Cietuma feldšeris iedeva vazelinu, lai ierīvējās — un vairāk nekā. Maksis tomēr neatzina nekādas zales, iztikdams vienkārši ar siekalām, kuņas, kā viņš apgalvoja, līdzēja vislabāki. Vientulības mocīts, viņš katru dienu domāja par saviem draugiem, par Valdi, par Kazimiru, par Asju. Tagad, iztālēm, cilvēki likās daudz skaistāki, nekā toreiz, kad ar tiem varēja tikties un izrunāties. Bet cik nu tā domāsi? Varbūt, ka kādreiz izdosies tikties par jaunu, bet ja nē — pavisam nav vērts domāt.

Otrā vai trešā vakarā pa durvju lūciņu ielīda papīra vīstoklis, kuņā bija ietīti dažī graudi cukura un pamācība, kā jārikojas ar klauvēšanas alfabētu. Tagad Maksim radās nodarbošanās. Viņš mēģināja sazināties ar kaimiņiem, kuņus viņam „gaiļi“ rūpīgi slēpa. Izrādījās, ka blakus pa labi sēdēja kāds vecs partijas burtlicis, bet pa kreisi — nepazīstams students. Students ieteica ņemt no cietuma bibliotēkas grāmatas, kas ļoti līdzot pret gaļlaicību. Un tiešām,

cietumā izrādījās diezgan plaša biblioteka, kuŗu tagad varēja lietot pilnīgi par velti. Maksim atvērās it kā jauna pasaule. Viena otra grāmata viņu tik ārkārtīgi ieinteresēja, ka tas pie gadījuma atteicās pat no pastaigāšanās. Šad tad viņu izsauca arī uz kara tiesu un drusku pratināja, bet tiesas jautājumi viņu maz interesēja: nemācēdams krieviski, viņš atbildēja caur tulku — un taisni šī tulkošanas ceremonija piedeva lietai jocīgu nokrāsu. Un kad aizveda atpakaļ uz kameru, likās, ka kamera būtu silta, patīkama istabiņa. Jā, taisnību sakot, viņš tik spodrā istabā nebija vēl nekad dzīvojis. Viņam netrūka pat elektriskā zvana — „gaiļa“ pasaukšanai. Bet šo ērtību viņš nekad neizmantoja, atrazdams, ka cilvēku kalpināšana ir apvainojoša.

Nē, nudian, cietums nebija smādējams! Maksim nebija nekas pretī, sēdēt kamerā līdz pat jaunai revolūcijai. Viņš izmācītos par propagandistu un strādātu centralkomitejā kā pats galvenais revolucionārs. Jau tagad viņš zināja no „Erfurtes programmas“ (grāmata atradās cietuma bibliotēkā!) veselu nodaļu no galvas. Jautājums vienīgi, vai viņam ļaus tik ilgi dzīvot? Bet pagaidām par to, protams, nebija vērts domāt. Kārtīgi katru rītu pusšos viņš cēlās augšā, izslaucīja kameru, nomazgājās, padzēra tējūdeni un sēdās pie lasāmā. Pusdienā ļoti labi garšoja ūdeņainā zupa, bet no puskuķu maizes pietika un atlika. Nē, iztikt varēja.

Nu, un tad šīs puķes! Dusmīgais „gailis“ patsniedza pa lūciņu veselu klēpi.

„Kur es likšu?“ Maksis pabrīnējās. „Man taču nav trauka.“

„Ieliec bļodā,“ „gailis“ pamācīja.

„Bļodā es turu tējūdeni.“

„Nu, pagaidi, es tev atnesīšu.“

Un tiešām, „gailis“ pēc brīža atgriezās ar skārda bundžu, kuņģā ūdens vis bija iekšā.

No tās dienas viņi sadraudzējās.

„Tu domā, man labāki, kā tev?“ „gailis“ reiz atzinās. „Es esmu tāds pats cietumnieks, kā visi. Lai tik kāds no priekšniecības noķeņ, ka mēs sarunājamies — tūlīt uzliks sodu. Maizi pelnīt nav viegli un es uz vietas paliktu par socialistu, ja būtu drusku jaunāks. Bet mājās man sieva un bērni, saproti?“

Maksis saprata. Viņam patika klausīties „gaiļa“ pļāpāšanā, tāpēc ka tas tagad bija vienīgais cilvēks, ar kuņu daudz maz varēja sarunāties. Un kad viņš izstāstīja „gailim“ arī savu dzīvi, pēdējais palika pret viņu vēl laipnāks, vēl draudzīgāks. Vienu otru reizi „gailis“ pat atnesa no mājām gabaliņu baltmaizes — un tad Maksis, palicis vienatā, klusi apraudzējās.

„Nu, kas tie par jokiem!“ viņš dusmojās uz sevi, nežēlīgi berzēdams acis. „Cietumā cilvēks var palikt taisni par mērkaķi. Nē, jāņem sevi rokā.“

Viņš novaldīja asaras un centās nedomāt par lietām, kuņas pataisīja par „mērkaķi“. Labs līdzeklis šādos gadījumos izrādījās staigāšana uz rokām. Kad tā bija noiets no viena kameras gala līdz otram, skumjas tūlīt pārgāja un gribējās pat uzsvilpot. Bet „gailis“ lūdza, lai nesvilpo, jo tad viņam varot izcelties nepatikšanas. Atkal nelaime! Maksim uzņāca gandrīz vai dusmas, ka sadraudzējies ar neapzinīgo slēdzēju, citādi viņš uzsvilpotu taisni visiem

par spīti. Bet kā nu tagad, kad viss pa draugam? Nevar!

Brīžiem viņam uznāca ārkārtīgas ilgas pēc ārpaules. Cik skaisti tomēr bija staigāt pa ielām, justies brīvam un neatkarīgam! Ietēlojās nesenā pagātne, sirds sāka ilgoties pēc Asjas, Kazimira un Valda. Ko viņi dara? Vai visi vēl brīvi, jeb kāds jau iekritis? Un vai piemin arī viņu, Maksī? Nebūtu viņš toreiz piedzēries! Nebūtu tik ātri kritis no kājām! Kauns, kauns! Labā Asja domā nezin ko. Viņas acīs viņš tagad droši vien ir plēguris, piena puika, mutēs varonis... Nu, bet ko tur vairs prātot par to, kas bijis! Vai tad viņš nezināja, ka taisni tā viss nobeigsies? Vai jau iepriekš lieta nebija skaidra? Viņš taču pats tā gribēja... un citādāki nemaz nevarēja notikt... Bet kas īsti atsūtīja šīs puķes? Smieklīgi! Taisni puķes, itkā neko prātīgāku nevarētu izdomāt? Krāmējies nu ar sūda puķēm!.. Vainīgs, bez šaubām, būs Valdis. Tas jau bija tāds dzejotājs, tāds smalkmaizīte.

Kādu rītu viņu izsauca uz tiesu, kur tam nesa-protamā valodā kaut ko nolasīja. Bet Maksis pie tādas lasīšanas bija pieradis un tāpēc šim gadījumam nepiegrieza lielu vērību. Turpmāk viņu lika pilnīgi mierā.

Pagāja viena diena, pagāja otra. Maksī it kā aizmirsā: neviens pēc viņa neprasiņa, neviens par viņu neinteresējās. Viņš jau sāka garlaikoties un, garlaikodamies, domāja par savu likteni. Tā tad tomēr būs jāmirst? Velns, kā tas ir? Dzīvo cilvēks, un tomēr jāmirst? Ļoti, ļoti savādi... Te kaut kas nav kārtībā. Nudien, nav kārtībā... Bet, prā-

tojot par šo grūti saprotamo jautājumu, katrreiz sāka sāpēt galva.

Gailis, it kā uzminēdams Makša gara stāvokli, apvaicājās:

„Saki, vai tev patiesi nav bailes no nāves, jeb tu tikai izliecies?“

„Ko?“ Maksis nevainīgi pārprasīja.

„Es prasu, vai tev nav bail no nāves?“

„Nē, nemaz.“

„Pavisam ar' nē?“

„Pavisam ar' nē.“

„Neticami,“ gailis nopurināja galvu.

Bet Maksis pārņēma prieks, ka tas var spēlēt gaiļa priekšā. Taču bija kaut viens cilvēks, kuŗam palepoties ar bezbailību. Bailes no nāves? Kā gan tā drikst jautāt! Vai Maksis kādreiz izvairījies no briesmām? Un vai viņš pats neteica, ka dzīvošana tik un tā nebūs. Viņš taču pats visu to apgalvoja, pats visiem izkladināja. Bet kas reiz sacīts, pie tā jāpaliek.

Gailis laikam bija vainīgs, ka otrā dienā viņu apmeklēja mācītājs — un vēl krievs, batjka. Bet mācītājs runāja latviski. Viņš gausi iesoļoja kamerā un pasniedza Maksim roku.

„Labdien,“ viņš vienkārši noteica.

Tas bija liela auguma vīrs, pusmūža gadus, melnā, ne visai tīrā talarā. Un bārda — bārda viņam bija vēl melnāka nekā svārks, turklāt ārkārtīgi kupla.

Maksis, mazliet pārsteigts, skatījās uz neparasto viesi. Ko tas te meklēja? Droši vien sāks pātarot. Un Maksis nikni sarāva pieri, neslēpdams, ka

mācītāja apmeklējumu viņš uzskata par iemaisīšanos cita cilvēka privatā dzīvē.

„Kā klājas?“ mācītājs draudzīgi uzprasīja, neievērodams nama tēva īgno skatu.

„Laikam būsī pārskatījies,“ Maksis vēsi noteica.

„Nē, es gribēju parunāt taisni ar jums... ar tevi,“ mācītājs mierīgi atbildēja, pārلابodams jūs par tevi, jo uzrunāt Maksī ar jūs tomēr bija drusku neīsti un pēdējais vienkārši varēja apvainoties.

„Kas jums vajadzīgs?“ Maksis noprasīja vēl vēsāki, aplūkodams garīdznieku no galvas līdz kājām.

„Kas vajadzīgs..“ mācītājs nesteidzīgi iesmējās, „tāpat vien... gribējās parunāt. Neskaties, neskaties tik dusmīgi, es neko ļaunu nedarīšu. Gāju gaŗām un sadomāju ieskatīties. Es katru nedēļu apstaigāju cietumniekus un mīlu ar viņiem parunāties.“

„No manis tu neko neizvilināsi,“ Maksis atcirta, izjuzdams tomēr mazu neveiklību, ka tik asi runājis. Bet viņam likās, ka ar mācītāju citādi nedrīkst runāt un ka laipnību šinī gadījumā varētu iztulkot pa-visam greizi.

Mācītājs apsēdās uz kijas malu un pārلابida kamerai acis.

„Grūti?“ viņš ieminējās.

„Man? Kas par grūtumu!“ Maksis iesmējās. „Te jau var dzīvot kā kungs.“

Mācītājs neklausījās. Viņš pastiepa roku pēc grāmatas, kas gulēja uz mazā, pieslēgtā galdiņa, un paņēma to rokā. Tā bija „Erfurtes programa“, pēc kuras Maksis gribēja izmācīties par propagandistu.

„Tev derētu ar šo grāmatu iepazīties,“ viņš ļauni noteica, sekodams mācītājam, kurš šķirstīja sasmulētās lapas.

„Es viņu jau pazīstu,“ mācītājs atbildēja, nolikdams grāmatu atpakaļ uz galda stūri; „bet man ir šaubas, vai tur tomēr atrodama pati patiesība.“

„Kur tad?“ Maksim neviļus izspruka pār lūpām. „Bībelē?“

„Kāpēc bībelē,“ mācītājs mazliet atmeta galvu atpakaļ. „Es nemaz nesaku, ka bībelē.“

Maksis paskatījās mācītājā platām acīm. Viņš bija iedomājies, ka garīdznieki zin tikai slavēt bībeles un pātaru grāmatas, bet šis nemaz tik svētūlīgi par saviem pestiņiem nerunāja. Viņa domas par melnsvārci uzreiz pārmainījās. Nē, nūdien, vecis neizskatījās ļauns, viņa acis nevarēja izlasīt ne mazāko ļaunprātību.

It kā uzminēdams Makša domas, mācītājs noteica:

„Nebīsties, es nenācu pie tevis runāt par svētiem rakstiem. Man vienkārši gribējās redzēt, kā tu dzīvo... patērzēt par cietuma apstākļiem. Saki, vai tu esi Maksis?“

„Jā, tas es esmu,“ Maksis ne bez pašlepnuma atbildēja. „Un tad?“

„Gailis man stāstīja, ka tu ne drusku nabaidoties no nāves.“

„Ko tur baidīties.“

Tas, ka garīdznieks tik vienkārši un dabīgi — pa cietumnieku modei — nosauca durvju sargu par gaili, un tas, ka viņš interesējās par Makša bezbailību, galīgi izkļiedēja pēdējā šaubas un neuzticību. Viņu

sarunas palika arvien siltākas, viņi strīdējās, mēģināja pārliecināt viens otru, bet tik draudzīgi un smalkjūtīgi, ka ne viens, ne otrs neapvainojās.

„Vai tad mācītājs nevar būt cilvēks,“ melnais vecis vēl noteica.

Uz ko Maksis atbildēja:

„Kāpēc nē. Bet starp viņiem ļoti reti sastopami cilvēki.“

Mācītājs izlīdzinoši iesmējās:

„Ir jau tiesa.“

Gluži nemanot pienāca vakara pārbaudes stunda, aiz ko viņiem gribot negribot bija jāšķiras. Mācītājs ilgi spieda Makša roku un tā savādi skatījās viņam acīs, it kā gribēdams ko teikt, bet tomēr nedrīkstēdams. Šī uzkrītošā, neizprotamā vilcināšanās atstāja uz Maksim mazliet nepatīkamu iespaidu, un jo ilgāk viņš pēc tam domāja par šo apstākli, jo lielāks nemiers viņu pārņēma. Viss viņa galvā jaucās un grozījās, kā kad tūr būtu noticis liels lūzums. Viņš, kas vēl nekad nebija pazinis dvēseles nemieru, tagad sāka šaubīties par savu pārliecību, par savu nākotni, par savu patiesību. Un kas pie tam bija vainīgs? Kāds melnsvārcis, pie tam vēl krievs! Bet ko tad viņš teica, ko viņš pierādīja? Neko. Izrunājās — un vairāk neko. Bet skaidri bija, ka viņš ko zināja — un taisni to, ko Maksis nezināja un gribēja zināt, ļoti gribēja zināt. Tik nospiests gara stāvoklis Maksim vēl nekad nebija bijis ..

Tanī pat naktī cietumā izcēlās neparasts troksnis. Pa visiem trim balkoniem skraidīja gaiļi un žvazdināja atslēgām. Maksis pamodās un nesaprašānā klausījās. Gaiļi? Bet, varbūt, ka tie nemaz nebija

gaiļi? Jā, jā... varbūt, pavisam kas cits? Maksis piecēlās no savas dzelzs kijas un nogūlās pie zemes, lai labāki varētu dzirdēt. Gaiļi vairs neskraidīja un nežvadināja atslēgas, bet kaut kur augšā, trešā balkonā, noslēpumaini cilvēki sarunājās. Balsis bija klusas un apspiestas. Maksim pēkšņi izlikās, ka viņš šis balsis būtu kaut kur dzirdējis. Jā, vai tas nebija Kazimirs? Valdis un Kazimirs? Taisni tā kā viņu balsis... Maksis aizturēja elpu un juta, ka krūtīs viņam sāk kaut kas dobji klauvēt. Kazimirs un Kazimirs... Jā viņi, piemēram, sarīkojuši atsvabināšanu? Reizes divas tas jau bija noticis, turklāt ar labiem panākumiem...

Balsis nāca tuvāk. Gaiļi likās tikpat kā zemē ielīduši, viss apakšējais stāvs kā izmiris. Nu, protams, viņi visi saskrēja augšā, pie galvenas ieejas, un tur tos atbrūvoja. Pareizi, tāpēc bija tāds troksnis, tāda kņada. Bet tagad atsvabinātāji virzās uz leju un pēta, kur sēd viņu draugs. Maksis vairs nevarēja nogulēt pie zemes un uzlēca kājās. Viņš sāka steidzīgi gērbties, drudžainiem, uztrauktiem pirkstiem pogādams svārkus... Bet ja nu atsvabinātāji nezina, kāds viņa kameras numurs? Viņš gribēja pieklauvēt pie durvīm un saukt: „Astoņpadsmitais, astoņpadsmitais! Es sēdu astoņpadsmitā kamerā!“ Bet nē, tas būtu netaktiski... varbūt, ka visi gaiļi nav vēl saķerti, un ko tad? Varbūt, ka taisni apakšējais guļ? (Dusmīgā gaiļa vietā šoreiz dežurēja cits)... Viņš atrāva pacelto roku un sāka par jaunu klausīties.

Balsis nāca arvien tuvāk. Beidzot tās aplūsa,

varēja dzirdēt tikai klusus, nevienādus soļus, kā kad nācēji censtos iet uz pirkstu galiem...

Bet ja nu atsvabināšana bija tikai iedoma? Protams, iedoma. Velns lai parauj, vai par to maz varēja šaubīties! Tikai iedoma, tikai iedoma. Maksis nespēcīgi nolaida rokas gar sāniem; mute viņam neglīti sašķiebās uz vienu pusi: protams, atsvabināšana bija tikai iedoma, tagad viņš to saprata ārkārtīgi skaidri. Jā, jā, tikai iedoma! Taisni jāsmejās, cik viņš mulķīgi iedomājās...

Lēni un uzmanīgi kāds pagriezta durvju acs vāciņu un ieskatījās iekšā. Nu, tagad nemaz vairs nebija ko šaubīties! Maksis nicīgi novērsās: viņš saprata, ka tie, kas tur tagad glūn un vēro, atnākuši pēc viņa dzīvības. Jā, viņš to zināja.

Bet kāpēc viņi tā vilcinājās? Kāpēc viņi neslēdza tūlīt vaļā? Maksim likās, ka skatīšana vilksies līdz bezgalībai: nozuda viena acs, parādījās otra. Visas viņas bija neparasti platas un likās nedzīvas, sastingušas, kā miroņiem. Nē! ne mūžam tie nevarēja būt viņa draugi...

Maksis nenocietās un parādīja glūnētājiem mēli. Tanī pat acumirkli asi un trokšņaini noklaudzēja bulta un durvis ātri atdarījās. Atnākušie slēpās aiz vecākā gaiļa, kuŗš pārzināja korpusu.

„Saņem mat savas mantas,“ dežurējošais gailis nōteica, izvairīdamies paskatīties Maksim acīs.

„Kāpēc?“ Maksis pabrīnējās.

„Nu, nu, neizrunājies,“ atbildēja kāds nepazīstāms cilvēks un, pirms Maksis paguva atskatīties, ātri un veikli uzmeta viņam dzelzus uz rokām.

Viņu aizveda uz cietuma kanceļu. Neviens ne-

lamājās, neviens neko neprasīja, tikai lika apsēsties. Pavadoņi izgāja ārā; lielajā, gaišajā istabā palika tikai divi gaiļi.

„Ko viņi no manis grib?“ Maksis pēc brīža uzprasīja.

Bet gaiļi, kā uz norunu, pagrieza galvas uz otru pusi un turpmāk izvairījās uz cietumnieku paskatīties.

„Vot muļķi!“ Maksis noteica.

Viņu pārņēma tāda pat vienaldzība, kā dažas dienas atpakaļ, iecirknī. Liela muiža, — kas būs, būs, tik un tā glābt neko vairs nevar. Sakucis uz sola, viņš jau taisījās iesnausties, kad beidzot atgriezās pirmītējie pavadoņi. Kāds no tiem nolāsīja nelielu rakstu krievu valodā un lika Maksim parakstīt. Maksis atbildēja, ka neprot. „Neponimait“, viņš purināja galvu, priecādamies, ka vismaz šai ziņā var pavadoņiem iespītēt.

Neko darīt, vajadzēja parakstīties dežurejošam gailim. Bet Maksis izveda pagalmā un vadāja pa vairākiem vārtiem, līdz pēdīgi viss bars apstājās kaktā, aiz sieviešu korpusa. Drebedams no aukstuma, Maksis uzlieca sava plānā, šaurā žaķeta apkakli un pacietīgi gaidīja, ko ar viņu darīs. No klātesošiem viņš pazina vienīgi savādo veci, kuŗš bija brēcis kā āzis. Vecis šoreiz izskatījās ļoti prātīgs un ne reiz neiebrēcās. Viņš stāvēja pie divainām, tumšā tikko saredzamam koka staklēm, un kaut ko gaidīja. Pavadoņi nāca un gāja, līdz beidzot atveda kādu sakumpušu cilvēciņu, kuŗš jau par gabalu nepatīkami smilkstēja. Maksis neviļus uzzīmēja smilkstētājā Lazdiņu. Jā, pareizi, tas bija tas pats

nožēlojamais veča slepkava, ar kuŗu viņi sēdēja iecirkņa kabūzī. Kāds kauns, kāds kauns!

„Es negribu kopā ar kriminalistiem!“ Maksis visā kaklā iesaucās. „Vedat mani prom!“

Bet viņa vārdiem nepiegrieza vērību. Tikai Lazdiņš uz mirkli apstājās smilkstēt un žēli, kā suns, paskatījās Maksī..

„Kāpēc tu mani tik briesmīgi nicini?“ viņa skats, šķiet, runāja. „Mēs taču esam nonākuši vienādās ceļa jūtīs.“

Bet Maksis lepni novērsās, pamezdam acis uz gaiši apgaismotajiem cietuma logiem. Kaut kur pagrabā iedziedājās gailis; no pilsētas puses atlidoja tājš vilciena svilpiens.

Kad priekšdarbi bija nokārtoti, vecis piegāja Maksim no muguras puses un veikli apmeta cilpu ap kaklu. Pēc mirkļa zilganajā rīta krēslā nošūpojās kaut kas līdzīgs lidojošam cilvēka stāvam.

XVI.

Ar Makša nāvi nekas vēl nebija noticis. Viņu pieminēja šad tad sarunās, bet drīz aizmirsā... .

Pagāja divas nedēļas, bet Valdis vēl arvien vilcinājās, kaut gan viņa iedoma bija jau pilnīgi nobriedusi un viņš zināja, ka no tās neatteiksies. Iedoma pastāvēja iekš tam, ka vajaga aiziet uz foljarku, atprasīt aizmirsto naudas maku un tad... izdarīt kaut ko, kas vienkārši nebija izsakāms. No sākuma šī velnišķīgā iedoma, protams, izlikās ļoti atbaidoša un neiespējama, bet pamazām Valdis pie tās pierada un sāka pat sīkāki apdomāt, kas īsti darāms pēc tam, kad naudas maks būs atprasīts.

Bet pie savas velnišķīgās iedomas viņš pierada tāpēc, ka, vienkārt, mājas apstākļi palika arvien „prozaiskāki“ un iztikt ar desmit rubļiem vairs nevarēja; otrkārt — Kazimirs ar savu romantisko dzīvi un, kā Valdim likās, drūmajiem dvēseles pārdzīvojumiem vilināja pabūt viņa lomā; treškārt, abiem iepriekšējiem apstākļiem jeb, kā sociologi sacītu, faktoriem pievienojās sistematiskas avižu ziņas par dažādām eksportpriecijām: nepagāja gandrīz neviena diena, kad netika aplaupītas bankas, degvīna pārdošanas, mazākas dzelzceļa stacijas, zeltkaļu veikali, fabriku un citu iestāžu kasieri, ekspeditori un kučieri, dažādu uzņēmumu kantoņi, noliktavas, restorāni, viesnīcas un pat vienkārši traktieri, pie kam visās šīs laupīšanas sabiedrība uzskatīja kā teicamu un varonīgu lietu, jo laupīšanas, ja vien tās izdarīja partiju vārdā, uzskatīja kā revolucionārās cīņas turpinājumu. Tāds sabiedrības uzskats pa da-

ļai bija cēlies no tam, ka toreizējo revolucionāro partiju aprindās pastāvēja virziens, kurš attaisnoja laupīšanas, jo tās pēc šī virziena piekritēju domām, pirmkārt, dezorganizēja pretinieku, otrkārt — sagādāja partijām materialus līdzekļus. Šo virzienu, kā baumas klīda, slepeni pabalstīja pat daži ļoti ievērojami revolūcijas vadoni, aiz ko tad no sākuma lielākās laupīšanas jeb, kā toreiz runāja, ekspropriācijas, atradās zem stingras partiju kontroles un no ielaupītās naudas pēdējās tādā vai citādā veidā saņēma procentus. Bet laupītājus kontrolēt izrādījās diezgan grūti un viņi drīz vien sāka rīkoties paši uz savu roku, atmezdami partijām vienīgi labdarības dāvanas. Nu partijnieki, protams, atķērās, ka nav vairs labi un mēģināja šaubīgo virzienu likvidēt. Bet bija jau par vēlu. Saradās nemierīgi, uzņēmīgi, ārkārtīgi pādroši, un, pateicoties savam nelegalajam stāvoklim, dzīvei atrauti jaunēkļi, kas ar partijām vairs nerēķinājās. Ja no sākuma šiem jaunēkļiem, kā piemērām, Maksim, laupīšana izlikās nepiederīga, tad vēlāk viņu pēcnācēji, zināmā mērā bija spiesti uz to. Turklāt sabiedriskā doma pati tos pabalstīja, atlika tikai visu darīt zem partijas firmas. Tā pamazām laupīšanas jeb ekspropriācijas pārvērtās par kaut ko ikdienišķu, par vispārēju lietu, un laupītāju, protams, saradās arvien vairāk. Pa lielākai daļai šie laupītāji bija intelligenti, apdāvināti, bet citādi neapmierināti un šaubīgi cilvēki no partiju aprindām; tad nāca visādi avanturisti un beidzot mazi knēveļi, skolas puikas, fabriku mācēkļi u. t. t., kas apmierinājās ar nomaļu veikaliem un alus bodēm. Pēdējiem pietika, ja sestdienas vakarā izdevās iz-

glābt no krogus kases desmit vai divdesmit rubļu.
Arī nauda!

Tāds bija laikmets un tāda bija pasaule, kurā Valdis, labāku neatrazdams, maisījās. Piederēt pie šīs pasaules viņš tieši nepiederēja un zināja, ka pastāv arī citas, labākas aprindas. Bet tās citas, labākās aprindas, viņam nepatika, tāpēc, ka tur visi bija ļoti atturīgi, noslēgti, mazliet pedantiski un pat naidīgi pret viņu. Visvairāk viņš baidījās no tautiskajiem ideologiem, jo tie viņam dažreiz izlikās pavisam garlaicīgi un neinteresanti. Turpretī Kazimirs un kompanija, par spīti visai viņu svārstībai, bija pavisam kas cits! Tos varēja apbrīvot, cienīt un pat mīlēt viņu bezbēdības, nesavtības un drosmes pēc. Bet citādi domas par tuvāku dalību „revolucionāros uzņēmumos“ Valdim nekad neienāca prātā un ja Kazimirs vai cits kāds avanturists būtu to aicinājis, piedalīties ekspropriācijās, viņš droši vien būtu priekšlikumu ar izsmieklu atraidījis. Tādēļ Kazimirs, kā Valdim likās, par tādām lietām nekad ar viņu nerunāja.

Bet Valdim bija iespaidies atmiņā tas nepatīkamais gadījums, kad viņš pirmoreiz ieraudzīja aizputinātā folvarka Ipašnieces kumodi, kurā rēgojās tumši-spoža metala kastīte. Taisni tanī acumirkli, kad viņš ieraudzīja šo kastīti, viņam iekrita dvēselē sēkla par kastītes paņemšanu. Ne tādā ziņā, ka viņš pats varētu to paņemt, bet ka kastīte vispār ir paņemama un ka viņa acis to jau piesavinājušās. Bet kad viņš izgāja no savādās vecenes, tad kastīte tūlīt aizmirsās un ilgi nenāca prātā. Pat iedomā-

joties otrā dienā par aizmirsto naudas maku, viņš kastīti neatcerējās.

Taču dvēselē bija iekritusi sēkla un, kad apstākļi nogatavojās, sēkla (vai kaut kas tamlīdzīgs) piepēži uzdīga un un pārvērtās par drausmīgu iedomu. Kā jau teikts, no sākuma šī iedoma Valdim izlikās atbaidoša un neiespējama, bet pamazām viņš pie tās pierada, sāka to pārdomāt un pārlikt no tīri tehniskās puses, t. i. kā viņš izpētīs, vai kalpone nav mājās, kā ieies, kā prasīs pēc maka, kā izņems revolveru (vēlāk izrādījās, ka mauzeri) un cik rūpīgi pēc tam nogludinās pēdas. No šīm pārdomām viņu neatturēja pat Makša liktenis, — drīzāk otrādi, pēc Makša nāves, par kuŗu tas dabūja zināt no laikrakstiem, viņš jutās it kā atsvabināts no sirdsapziņas, kas dažreiz kaunināja, ka tā nav labi. Visvienkāršākais viņam izlikās, nošaut (vai arī citādi kā nogalināt) nesimpatisko, naudas kāro veceni; drusku grūtāka šķita meklēšana pēc naudas; bet visiespējamākais likās — pirmais solis pār durvju sliegsni. Bet arī te bija izeja, atvieglinājums. Proti, ja pietrūktu drosmes vai gadītos kāds neparedzēts šķērslis, tad jau varētu pagaidām pašu galveno atlikt un aprobežoties tikai ar apvaicāšanos par maku. Bet otrreiz — to viņš zināja, pazīdams pats sevi — nebūtu grūti nodomu izvest līdz galam.

Tās divas nedēļas, kā mēr viņš sagatavojās uz savu pārdošo nodomu, Valdis pa lielākai daļai pavadīja uz ielas, vai arī izbrauca ar tramvaju uz ārpilsētu un klejoja pa mežiem, apstaigādams mazās, pussagrūvušās muižiņas apkārtni. Muižiņa atradās klajumā, pusversti no meža un tamdēļ to varēja

viegli un netraucēti aplūkot. Nonācis mežmalā, Valdis apsēdās vai nu uz nosūnojošā celma, vai arī vienkārši grāvmalā, un ilgi raudzījās klajumā. Kaut kur pa labi bija tā kā tīrumi vai pļavas, bet pa kreisi, gar mežmalu, aizvijās ceļš, kas veda uz pilsētu. Skaidrās dienās varēja saredzēt Rīgas torņus, bet pa lielākai daļai tie bija ietīti pelēkā dūmakā. Kā mežā, tā klajumā pastāvīgi valdīja dziļš klusums. Reti kad uz nomaļā ceļa parādījās kāds vientuļš gājējs, jo kam gan te, gar aizmirsto forvarku, bija jāstaigā! Tikai tāju mežā dažreiz nobrakšķēja žagari zem malkas lasītāju kājām, vai arī, griezīgi iespiegdamās, pārlidoja no viena zara uz otru sarkanastainās vāveres. Bet atkal viss aplusa un nedzirdēja vairs ne malkas lasītāju staigāšanu, ne vāveņu griezīgos spiedzienus. Vislielākais klusums valdīja folvarkā, par kuŗu Valdis tikai caur nejaušību zināja, ka tur dzīvo veda, sen dzīvē aizmirsta aktrise. Folvarkā viss bija kā izmiris. Saimniecības ēkas jau sen, jādomā, bija noplēstas, tikai pats flīgelis vēl turējās uz savām resnajām ozola kolonām, kādas bija modē XVIII. g. simtenī. Bet kādreiz te, varbūt, dzīvoja strādīgi saimnieki, ko liecināja dažas vecas liepas, kas auga rindā gar folvarka gatvi.

Valdim te iepatika sevišķi tāpēc, ka apkārtējā dabas vientulība sakrita ar viņa noziedzīgo domu vientulību. Tas bija tik neticami — šī vientulība un šī noziedzība nedaudz vērstu atstatumā no pilsētas, no kulturas, no policijas, no visuredzošās, visuzinošās, visuatklājošās cilvēku sabiedrības! Un tomēr tas tā bija!

Sēdēdams mežmalā, Valdis ievēroja, ka katru

rītu ap pulksten vienpadsmitiem no flīģeļa iznāca lakatā satinusies sieviete ar raibu audekla somu rokā, kuŗā rēgojās skārda kannā. Sieviete savilka lakatu uz acīm, itkā sargādama tās no pavasarīgā gaisa un aizgāja gar liepām uz pilsētas pusi. Acīmredzot, tā bija riebīgās vecenes saimniece, kuŗa steidzās uz pilsētas nabagu namu pēc zupas. Šis novērojums Valdim bija no liela svāra. Viņš sāka pacietīgi gaidīt, kad sieviete nāks atpakaļ. Pēc viņa aprēķina tai vajadzēja atgriezties pēc 2—3 stundām. Un tiešām, pulkstens vienos uz ceļa parādījās tā pati lakatā satinusies sieviete, nesdama rokā zupu. Viņa, jādomā, bija tā pieradusi pie savas dienišķās gaitas, ka pat neskatījās, kur iet. Tā tas atkārtojās katru reiz, kad Valdis aizgāja novērot. Starp vienpadsmitiem un vieniem vecene palika viena pati mājās. Viņa iepriekš izdomātais plāns izrādījās pilnīgi pareizs, tā ka par izdošanos — ja vien nepietrūktu drosmes — nebija ko šaubīties. Bet jo vairāk viņš pieradinājās pie sava stāvokļa, jo vairāk radās drosmes. Taisnību sakot, tā vairs nebija drosmē, bet tāda savāda, iedomāta pārliecība.

Nosēdējis vairāk stundas mežmalā, viņš piecēlās un, mezdams muižiņai likumu, atgriezās atpakaļ pilsētā. Bija jāiet labu gabalu pa saulē atkusušām tīrumu ežām, līdz izdevās nokļūt uz ceļu. Te atradās lauku mājas, kur dzirdēja cilvēku balsis un rēja suņi. Bet varēja iet arī caur mežu, kas noveda purvā, un tad pa purva ciņiem doties tālāk uz dzelzceļa dambi. Aiz dzelzceļa sākās jauns mežs un pa to viegli varēja izkļūt uz lielceļa. Visus šos ceļus Valdis izmācījās no galvas un viņam tā patika pa

tiem staigāt, ka dažreiz viņš aizmirsa, kamdēļ īsti gājis.

„Vai tas ir labi, ko es daru?“ viņš pēc kādas pastaigāšanās pa pilsētas apkārtni noprasīja sev, un atbildēja: „Nē; bet tā kā par manu zemisko iedomu neviens neko nezina un arī nedabūs zināt, tad tamlīdzīgs jautājums ir pilnīgi nevietā. Cilvēks taču tikai tad ir labs vai ļauns, kad citi viņa ļaunos vai labos darbus dabū zināt!“

Tās pašas dienas vakarā viņš uz ielas satika Goliātu, kurš nezin kur steidzās ar dažiem viņam nepazīstamiem vīriešiem. Bet pēc pusstundas viņš sadūrās uz Aleksandra bulvara ar Asju, kas pastaigājās ar kādu svešu studentu. Viņai bija mugurā īss kažociņš ar pūkainām aprocēm un tādu pat apkakli. Galvā viņa bija uzlikusi mazu karakula cepurīti un viņas matu pīne gulēja tai uz pleca.

Valdis viņu sveicināja, uz ko Asja atbildēja ļoti vēsi, kā negribot.

„Kamdēļ viņa pret mani šodien tā izturās?“ Valdis nodomāja; „jeb vai es jau izskatos tik šaubīgs?“

„Nē, tur ir citi iemesli,“ viņš domāja tālāk: „tas ir tāds likums, ja kāds aiziet no mūsu sabiedrības, tad mēs viņu tūlīt aizmirstam un nepazīstam. Kad Maksis arestēja, otrā vakarā viņu neviens vairs nepieminēja. Tamdēļ nevajaga paļauties uz cilvēku atsaucību, bet pašam bez žēlastības gādāt par sevi.“

XVIII.

Pa to starpu, kā mēr Valdis, monomans un ģekšis, gatavojās uz savu slepeno plānu, kuŗa negēlību tas ļoti labi apzinājās, — pa to starpu Rīgā notika gadījums, kuŗš sacēla kājās visu toreizējo policiju un spieģus. Dienas laikā, pulksten vienos pēc pusdienas, četri maskoti cilvēki, viens jūras virsnieka formā, bet citi kā nu kuŗais, ieradās publikas pārpildītā X bankā un nolaupīja vairākus tūkstošus rubļu. Uzbrukums notika tik pēkšņi, viegli un noskaņoti, kā kinematografa izrādē. Tie četri bija: Čoms, Kazimirs, Goliats un vēl kāds Alfons, — un kā mēr Čoms, Goliats un Alfons apsargāja durvis un telefonu, grozīdami pret publiku paceltus mauzerus, Kazimirs lika „artelščikiem“ atslēgt pultes un skapjus, izņemt, saskatīt un nolikt viņa priekšā visu tur esošo naudu, sabāza šo naudu kabatās, izrakstīja iepriekš apstempelētu kvīti, ka nauda konfiscēta nezin kādas revolucionaras kaujas organizācijas vārdā, piekordināja publikai un ierēdņiem izturēties mierīgi un tad nozuda ar saviem biedriem, iekrizdams kā ūdenī. Piecpadsmit minūtes vēlāk notikuma vietā ieradās policija un ielēna bankas apkārtni, bet no laupītājiem vairs nebija ne vēsts. Tiesa, tai naktī pēc notikuma izrīkoja plašas kratīšanas, policijas iecirkņi pārpildījās ar desmitiem dažādu aizdomīgu cilvēku un starp tiem bija arī Goliats, Čoms un Alfons, bet neviens tos nepazīna un, pateicoties Kazimira izdotām pasēm, viņus otrā rītā palaida vaļā. Greguss, kuŗš tikko kā bija iecelts par slepenpolicijas priekšnieku, aiz nepatīkšanām izsmēķēja desmit cigāru vietā divdesmit, bet galu galā to-

mēr nevarēja neapbrīnot četru pārdrošnieku taktiku un ātrumu. Kazimirs pa tam aizgāja pie Asjas, paēda pusdienas, izstāstīja krustmātei par lielo notikumu, apbrīnodams, līdzīgi Gregusam, laupītāju pārdrošību un dejoja vakarā ar skolniecēm „Puķīt' pa dambi“. Otrā rītā viņš nokārtoja ar koleģiem rēķinus.

Bet kāmēr notika augšminētais gadījums, Valdis, kuŗš no tā neko nezināja, gatavojās uz savu nodomu. Vairāk nedēļas viņš bija vilcinājies, jo laika vēl bija diezgan. Bet galu galā taču pienāca diena, kad vajadzēja iet un izbeigt šo lietu. Naudas bija palicis pāri tikai dažas kapeikas un no mājām tik drīz nevarēja gaidīt; turklāt viņš domās jau sen bija augst-sirdīgi atteicies no tēva pabalsta.

Bet tas vēl nebija nekas. Reiz vakarā, viņš atkal satika Asju — un šoreiz Asja, iedama ar nepazīstamo studentu, apturēja viņu, iepazīstināja to ar studentu (pēdējā vārdu Valdis nesadzirdēja) un uzaicināja pie sevis uz dzimumdienu.

„Jums katrā ziņā jānāk, es jūs gaidīšu,“ Asja teica, paiedama ar Valdi no studenta nost, un cieti spieda tam roku.

Valdis apsoliņās, apskurbdams zem Asjas vaicājošā skatiena, kuŗš runāja neatkarīgi no tam, ko lūpas teica. Viņš gribēja izlabot savu līdzšinējo izturēšanos un pierādīt, ka tas nebūt nav tāds savādnieks, par kādu viņu pēdējā laikā, varbūt, skaitīja.

Dzimumdienas svētīšanai vajadzēja notikt pēc dažām dienām; bet naudas nebija, zābaki rādīja zobus un vienīgais kaklauss izskatījās mazliet par vecu, lai ar to rādītos viesībās; bez tam derēja taču

aiznest kādu puķi vai citu ko. Tamdēļ cits nekas neatlika, ka aiziet un izdarīt tur to lietu.

Pa šīm dienām gluži nemanot bija pienācis pavasaris — un lūk, kādā pavasara rītā, kad strazdi jau bija atgriezušies un pilsētā pārdeva pūpoļus, Valdis nopirka septiņkapeiku pastmarku, uzrakstīja tēvam vēstuli, ka naudas vairs nevajaga, jo varot iztikt pats, pārvilka tīru veļu, sadedzināja visus nevajadzīgos papīrus, izmeta no kabatām vecas, saburzītas zīmītes, apskatīja un pārbaudīja Makša mauzeri, aizbāzdams to aiz vestes ar stobru uz leju, lai vajadzības gadījumā varētu ātri un viegli izraut, izsmēķēja vairākus papirosus (tēju negribējās dzert) un nokāpa lejā, uz ielas.

Iemetis vēstuli tuvākā pasta kastītē, viņš aizgāja pa Tērbatas ielu uz Esplanadi, paskatījās drusku, kā mācās riteņbraucēji, apsēdās uz sola un vēlreiz pārdomāja sava izšķirošā gājiena planu. Neraugoties uz nopietno brīdi, gara stāvoklis bija labs, gandrīz nebēdnīgs. Pa daļai pie šī gara stāvokļa bija vainīgs siltais, saulainais pavasara rīts, bet galvenais — ka nu viņš beidzot izšķīries. Tagad, taisni tagad. Un viņš aprīņoja pats savu drosmi un apņemšanos.

Uz pretējā sola, apstādījumu malā, sēdēja aukle ar bērniem. Kāds puika vilka strīpas mīkstā, kūpošā zemē, kāmēr divas meitenes, rokas uz muguras salikušas, gatavojās skriet pāri šīm strīpām. Viena no meitenītēm neuzticīgi paskatījās Valdī un ātrāk neskrēja, kāmēr tas nebija aizgājis projām.

Pa ielu, gar apstādījumiem, steidzās uz darbu ierēdņi, apkalpotāji un pārdevējas ar papīri ietītām

sviestmaizēm. Skolēni soļoja, gaisā skatīdamies; viet' vietām nokavējušies sētnieki tīrīja ielas.

Piepēži Valdim ienāca prātā, ka vajadzētu satikties ar Asju. Pulkstens vēl nebija astoņi, laika tā tad atlika daudz.

Uzrakstījis zīmīti, viņš aiznesa to līdz „Baltijas Vēstneša“ stūrim un iedeva ekspresim.

„Ja viņa atnāks, tad viss izdosies labi,“ viņš nodomāja un sāka gaidīt.

Saule kāpa arvien augstāk. Pa Totlebena bulvari aizveda uz Apgabaltiesas pusi dažus arestantus.

„Jādomā, no guberņas cietuma,“ Valdis prātoja, aplūkodams arestantus, starp kuņiem tas ieraudzīja kādu „Tautas teātri“ redzētu jaunekli.

Arestanti bija jautri un smaidoši skatījās uz visām pusēm. Acīmredzot, viņiem patika agrā pastaiģāšanās pa pilsētu.

Jauneklis, kuņ Valdis bija redzējis „Tautas teātri“, īsi, gaŗāmgājējiem nemanot, palocīja viņam ar galvu, bet Valdis neuzdrošinājās atbildēt.

Kad arestanti bija aizvesti gaŗām, viņš ieraudzīja gatvas galā Asju, Asja tuvojās ātri, rokas mazliet svaidīdama. Šoreiz mugurā tai bija pelēka, neaizpogāta pavasara jaciņa.

Valdis piecēlās un gāja viņai pretī. Aiz steidzīgas iešanas Asja ātri elpoja. Viņas acīs varēja izlasīt nesaprašanu un jautājumu, bet lūpas smaidīja.

Valdis bija gribējis redzēt Asju, bet nezināja, ko lai tagad saka. Viņš gribēja tai kaut kā netieši pateikt, ka drīz nobeigsies viņa zemiskās ciešanas un ka tad atkal tas būs citādāks, labāks, intresantāks, nekā pēdējā laikā. Viņš skatījās uz Asju un domā-

ja, kā lai visu to izsaka. Asja sēdēja un gaidīja, kad Valdis sāks runāt.

„Nu, ko jūs teiksiet?“ viņa pēdīgi noprasīja, paceldama acis.

Arī viņai bija labi un patīkami. Tik agri viņa šogad vēl ne reiz netika bijusi uz ielas. Bet Valda uzvešanās viņu mazliet interesēja un tāpēc tā ziņkārīgi gaidīja, kas pēdējam sakāms. Viņa bija pārliecināta, ka Valdis ir iemīlējies un slepenībā raksta lielu poēmu — tai.

Valdis salauza papirosu, kuŗu bija smēķējis, un atzinās:

„Es gribēju jums daudz ko sacīt, bet nu man vairs nekas neiznāk.“

„Bet es domāju, ka jums kas ļoti svarīgs sakāms,“ Asja iesmējās.

„Svarīgs itnekas,“ Valdis noteica, baidīdamies, ka Asja neizpēta viņa noslēpumu. „Bet jūs taču nebrīnāties par mani? No manas līdzšinējās izturēšanās jūs nedrīkstiet neko spriest. Drīz es būšu pavisam citādāks.“

„Manis pēc jūs varat palikt arī turpmāk tāds,“ Asja atbildēja uztraukti: viņai likās, ka Valdis nupat, nupat grib tai atklāt savas mīlas ciešanas, bet nevar atrast vārdus. Jā, tāds viņš izskatījās!

Valdis sakoda lūpas un nožēloja, ka aicinājis Asju uz satikšanos: viņš taču nezināja, ko lai runā!

Kādu brīdi viņi sēdēja klusuciesdami. Pēc tam piecēlās un pārgāja uz citu solu.

„Redziet, tas laikam spiegs,“ Asja iečukstēja Valdim, kad viņiem pagāja gaŗām cilvēks zilās brillēs, nekaunīgi aplūkodams tos.

Jā, droši vien, tas bija spiegs!

Valdis iedomājās par savu mauzeri un, kā Asjai likās, sarāvās.

„Ko jūs baidāties!“ Asja iesmējās, kad cilvēks brillēs bija pagājis garām. „Vai jūs tik' nepiedalījāties tai bankas aplaupīšanā?“

Valdis par aplaupīšanu neko nezināja un Asja viņam izstāstīja.

„Mani tas neinteresē,“ Valdis izklaidīgi atbildēja.

Un viņam tiešam neinteresēja nekādi notikumi, kas tam izlikās niecīgi un mazvarīgi, salīdzinot ar viņa dvēseles pārdzīvojumiem.

„Ko tas līdz, jo viņus tik un tā noķers,“ viņš dzēlīgi noteica. „Vai tie mācēs naudu apslēpt!“

„Kapēc jūs tā domājat?“ Asja nostājās bankas aplaupītāju pusē.

Viņa bija dzirdējusi no Kazimira par laupītāju pārdrošību un atrada, ka tie ir ļoti varonīgi un romantiski ļaudis. Arī Valdis brīžiem izjuta to pašu, bet no otras puses tam gribējās dzelt:

„Vai jūs domājat, ka Kazimirs ilgi dzīvos? Viņu pakārs tāpat, kā visus.“

„Nu, un kas tad ir?“ Asja iesaucās, nesaprazdama, ko Valdis ar savu dzēlīgo pareģojumu grib sacīt. Pēc viņas pārlicības tāds gala iznākums bija taisni apskaužams.

„Kas tad ir? Valdis pārprasīja. „Tas, ka tāda dzīve neatmaksājas. Un, bez tam, tā ir tukša, zemiska, nevajadzīga...“

Asja, pārsteigta, paskatījās uz Valdi. Viņa neticēja, ka tas runā nopietni.

„Bet es domāju, ka jūs... esiet no viņu kompānijas,“ viņa vilusies, gaži novilka.

„Nekā tamlīdzīga,“ Valdis atbildēja vēl dzēlīgāk. „Es patiesībā jutos nelaimīgs šai sabiedrībā. Te taču nav nekā cēla un nopietna. Zināms, citur nav labāki,“ viņš garāmejojot iedomājās savus propagandista un dzejnieka laikus; „bet ko tas līdz, kad cilvēki izdara tik pārdrošus un slavenus uzbrukumus, ja visam tam nav nekāds augstāks mērķis? Vai jūs domājat, ka nolaupīto naudu viņi atdod partijai? O, es zinu labāki: viņi to nodzer, notērē par niekiem, izkaisa pa restorāniem un citām „jaukām“ vietņām. Bet viss tas notiek idejas un partijas vārdā.“

Runādams, viņš arvien vairāk iekaisa:

„Es, protams, negribu nevienu tiesāt, bet brīžiem man uznāk taisni nepārvarams riebums pret visiem šiem avanturistiem. Tad taču dzīvei nav vairs nekāda attaisnojuma.“

Asja ar nolūku nožāvājās:

„Bet man tāda avanturistu dzīve taisni patīk un ja es būtu puisis, tad pirmā ietu uz ekspropriācijām. Dzīvē nav nekā skaistāka.“

Valdis zobgalīgi nosmīnēja:

„Jūs tā runājat tikai tamdēļ, ka jums nekad nopietni par to nav bijis jādomā.“

„Kā tā?“

„Nu, jūs nekas nespēž.“

„Vai tad tikai tamdēļ izdara ekspropriācijas? Es domāju, ka tā ir varonība.“

Valdis neatbildēja neko, piepēži nokaunēdāmieš par saviem vārdiem: viņam palika neizsakāmi skumji, neveikli un naidīgi. Visas šīs jūtas sajaucās tra-

kā juceklī, un tas, ko viņš bija iepriekš sacījis, tagad uzreiz izlikās ārkārtīgi mulķīgi un nepatiesi. Jā, kāpēc viņš runāja? Kam tas viss!

Asja viņa jūtu pārmaiņu iztulkoja citādāki un, it kā žēlodama to, iesmējās:

„Kam jūs tā uzbudinājāties! Es jūs cienu arī tāpat — bez varonības, Jūs esat tāds mīļš un savāds puisis“ — un viņa noņēma putekli, kas Valdim bija uzmeties uz mēteļa.

Valdis paskatījās pulkstenī: viņam bija jāsteidzas, ja tas negribēja nokavēt to brīdi, kad apkalpotāja iet pēc zupas. Bet ko lai tagad saka? Kā lai izmelojās?

„Jūs pēdējā laikā esat ļoti uztraukts. Sakiet, kas jums īsti noticis?“ Asja viņam ieskatījās acīs.

„Uztraukts?“ Valdis pasmaidīja un vēreiz paskatījās pulkstenī. „Nu, tas, varbūt, tāds pārejas gara stāvoklis no ziemas uz pavasari. Jā, jā, nebrīnāties.“

Asja nemaz nedomāja brīnīties; viņa ievaicājās:

„Jums kaut kur jāsteidzas?“

„Zīniet, es tagad pasniedzu stundas,“ Valdis sameloja.

Puteklis, ko Asja viņam bija noņēmusi, pacēlās gaisā un pārlidoja uz Asju. Bet tad Valdis savukārt noņēma putekli Asjai.

Viņi saskatījās un abi reizē iesmējās.

„Bet vakarā jūs taču atnāksiet?“ Asja, pieceldamās, noprasiņa. „Tad izrunāsimies labi pamatīgi.“

„Katrā ziņā,“ Valdis atbildēja; „bet ja es neaiziešu, tad jūs tur pa daļai būsiet vainīga.“

„Es?“ Asjai ziņkārīgi iemirdzējās acis. „Kāpēc taisni es?“

Viņai likās, ka tagad tā pilnīgi saprot Valda uztraukumu.

„Ak, tās ir tikai muļķības,“ Valdis negaidot no-teica un, saķēris Asju aiz rokas, lūdzoši ieskatījās viņai acīs: „Tikai nedomājat par mani neko smieklīgu! Es vakarā būšu.“

„Nedomāšu jau,“ Asja viņu mierināja. „Bet vakarā atnākat. Es jūs gaidīšu.“

Pavadījis Asju līdz stūrim, Valdis iekāpa tramvajā, aizbrauca līdz pēdējai ārpilsētas pieturas vietai un aizgāja pa šoseju uz meža pusi. Mežā viņš uzreiz sajutās drošāks un tam bija pat prieks par viņa noziedzīgajām domām.

cene atbildēs par maku. Viņam vairs nebija ne bail, ne neveikli, bet tas sāka domāt, kā lai pāriet uz to... galveno. Nevarēja taču tā, ne no kā... kā slepkava. To viņš nespēja.

„Apsēstaties, apsēstaties...“ vecene atkātoja, mēģinādama atsvabināt savas rokas no apsegas apakšas. „Sakat, kā tagad iet pa pilsētu? Es dzirdēju, ka no revolūcijas nekas neiznāks. Viss esot atkal tā, kā pa vecam un socialistus šaujot zemē. Kā jūs domājat, vai viņi kādreiz uzvarēs? Cik ņu mana vecā galva saprot, tad laikam gan nē. Plebejiem nekad neieņemt aristokrātu vietu, hihih!“

Runādama, vecene bija atsvabinājusi rokas un, atspiezdams uz elkoņiem, mēģināja pacelties sēdus. Valdis novērsa acis no viņas riebiģi-izkritušajiem pleciem un dzīslainā kakla. Viņam grūti bija arī skatīties acīs, kas lūkojās uz viņu, kamēr bezzobainā mute laipni un pat ar zināmu koķetību smaidīja.

„Nu, piesēžaties taču, musju,“ viņa vēlreiz uzaičināja Valdi, izrunādama monsieur pa krievu modei. „Ko jūs stāvat!“

Te viņai uznāca garš kāss, kas to piespieda nogulties atpakaļ gultā.

„Oh, pavasaros un rudenos man pavisam grūti,“ viņa izdvesa, kad kāss daudz maz atslāba.

„Atvainojat,“ Valdis ierunājās, „es jūs negribēju traucēt, varbūt, ka tas maciņš jums būtu...“

„Nē, nē, kas par traucēšanu! Es jau ne ar vienu prātīgu cilvēku nedabūju izrunāties. Tās vecās freilenes, kas pie manis dažreiz atnāk (te Valdis mazliet pārdomāja un apskatījās apkārt, vai tiešam nenāk kāda „freilene“), tās jau neko nesaprot un stāsta pa-

visam neticamas lietas. Bet man tā gribētos dzirdēt, kas patiesībā notiek. Operā laikam vairs netaisa sa- pulces? Zināt, man tas briesmīgi nepatika, ka māks- las tempļos ievazā socialismu. Opera tikpat kā baz- nīca, to nedrīkst aizskārt. Kā jūs domājat? Kad es dabūju zināt, ka socialisti ieņēmuši operu, man tūlīt uznāca liels sašutums. Kā nu var būt tik ne- kultureli!...“

Tādā garā viņa vēl ilgi runāja, izteikdama savas domas par revolūciju un dažādām sabiedriskām pa- rādībām.

Valdim izlikās savādi, kamdēļ vecene runā aplin- kus un neatbild par maciņu, un kad viņa, meklēdama pēc kabatas lakatiņa, kas tai bija palikts zem spil- vena, uz brīdi apklusa, viņš atkārtoja mazliet dro- šāki un ne bez ziņkārības:

„Atvainojiet, vai jūs neatceraties tādu nelielu naudas maku, kuŗu es toreiz aizmirsu?“

„Vecene iesplāva kabatas lakatiņā un tad pasmai- dīja sevišķi laipni, pie kam viņas balsī izskanēja sa- vāds, smaidam nepiederošs vēsums:

„Es neko nezinu.“

Valdis sāka aprakstīt, kā un kādos apstākļos ma- ciņš aizmirsis un, runādams, palika arvien nepacie- tīgāks: viņš sāka nojaust, ka vecene tiši neatbild uz viņa jautājumu.

„Viņa taču ir ārkārtīgi skopa, šī nolādētā vācu ragana,“ tam izskrēja domas caur galvu.

Bet vecenes skats palika arvien saltāks. Viņa sa- vilka atpakaļ segu pār saviem riebīgi-dzeltēnajiem pleciem un skatījās Valdim savādām, nerunājošām acīm garām. Pie tam viņas melnās lūpas čupstināja:

„Es neko nezinu ... es neko nezinu ...“

Valdis juta, ka to pārņem sašutums. Viņš piecēlās kājās un mežonīgi izplēta pirkstus, itkā gribēdams kādu nožņaupt.

„Jums taču vajaga atminēties, nolādētā furija!... Melns, nodilis maciņš un iekšā tikai dažas kaņķikas...“

Vecene spēji pacēla galvu; kakls tai izstiepās neparasti garš, un plati ieplēstām, naida pilnām acīm, no kuņģam jau sen bija izzudis pārsteigums un bailes, viņa atbildēja:

„Ko jūs gribat? Es neko nezinu, ejiet projam!“

Te Valdim sakāpa asinis galvā, viņš juta, ka tas itkā pārvēršas un nezina vairs, ko dara. Viss zvēriskais, kas viņā bija apslēpts, izlauzās uz āru un tas ar dziļu, bet patīkamu riebuma sajūtu sakampa savu iedomāto upuri aiz garā, dzīslainā kakla ...

Pirkstu nagī aiz uzbudinājuma viņam iegriezās delnās, bet, pacēlis acis, viņš ieraudzīja, ka pa liepu gatvi aiziet uz pilsētas pusi lakatā satinusies sieviete. Jau no gājiena viņš pazina, ka tā bija vecenes „saimniece.“

Brīdi nogaidījis, līdz kamēr sieviete pazuda aiz meža līkuma, viņš ievilka elpu un, piecēlies, stingriem, pārāk stingriem soļiem sāka iet uz muižiņu. Atrazdamies pārdzīvotās ainās varā, viņš no sākuma nejuta nekādas bailes, bet pusceļā no meža uz folvarku viņam uzmācās šaubas, vai tas varēs savu iedomu izvest līdz galam. Viss, ko viņš nupat bija pārdzīvojis, patiesībā bija tikai iedomas. Bet pārlikdams, ka var jau arī neko ļaunu nedarīt un tikai apjautāties par aizmirsto priekšmetu, viņš apmierinā-

jās. Nedaudz soļu no folvarka viņam ienāca prātā, ka aizmirsušies iepriekš iekaltie uzrunas vārdi. Bet, drusku pastāvējis, viņš atkal atcerējās un soļoja tālāk. Apgājis ērbeģim, kurā tas kādreiz bija gulējis ar miličiem, viņš lēnākiem soļiem pārsoļoja pagalmu un pieklauvēja pie tām pašām durvīm, pa kurām tas reiz bija staigājis tanī drūmajā naktī. Neviens neatbildēja un viņš ar sparū atrāva grabošās durvis. Degunā iesitās piesmacis gaisss. Iegājis priekšnamā, viņš noņēma cepuri un paskatījās uz visām pusēm. Te neviena nebija. Tad viņš piegāja pie zāles durvīm, kurās tas vēl ļoti labi atcerējās un tikko dzirdami pieklauvēja. Arī no zāles neviens neatbildēja un viņš, saņemdamies, gāja dziļāki. Zālē viss bija tāpat, kā toreiz, pirms ziemsvētkiem, tikai veceni un kumodi nekur neredzēja. Bet neapzinīgi viņš nojauta, ka vecenei vajaga būt kaut kur dziļāki, blakus istabā, kas bija aizkārtā ar priekškariem. Valdis nokāsējās un lēni pacēla priekškara malu, Jā, bet kas tas? Viņam atklājās skats, kādu tas nebija gaidījis.

Istaba bija gandrīz tikpat liela, kā zāle, bet gaišāka un gandrīz bez kādām mēbelēm, tikai pie sienas stāvēja gulta, kurā gulēja maza meitenīte. Pie gultas bija piesliets aplūzīss krēsls ar dažādām lupatām. Kaktā rēgojās XVIII. g. simtenī taisīta kumode un uz tās — maza ķēķa lampiņa, trauki un pudeļites.

Meitenīte laikam nemanīja Valdi un tina no iupatām lelli.

Valdis vēlreiz nokāsējās un no uzbudinājuma sa-

spiestā balsī noteica pavisam ko citu, nekā bija iepriekš sadomājis:

„Atvainojiet, vai saimniece nav mājās?”

Tikai tagad meitenīte pamanīja Valdi, sarāvās un izlaida lelli no rokām. Viņai bija dzeltenbāla seja, tumšas uzacis un lielas, gudras acis — kā vispār bērniem, kas ilgi gulējuši slimi.

Ieskatīdāmās Valdī, viņa — kā varēja redzēt — ne tik daudz nobijās, cik palika ziņkārīga. Valda atklātā, mazliet smaidošā seja tai neizlikās ļauna. Viņa uzrausās augstāk uz spilvena un sāka smaidīt pretī.

Valdis atkārtoja jautājumu, bet nezin kapēc jau iepriekš paredzēja atbildi.

Un meitene smalciņā, bet skaidrā balsī atbildēja:
„Mamma nav mājās.”

Valdim uzreiz palika neparasti viegli un jautri. Viņš iesaucās:

„Vai vecā cienmāte jau mirusi?”

Meitene padomāja, teikt vai neteikt, un beidzot atbildēja:

„Cienmāte nomira jau uz ziemsvētkiem un mēs ar mammu palikām vienas vien.”

Tas bija pilnīgi negaidīts iznākums, bet Valdim palika arvien vieglāki un nezin kapēc sapiedās asaras acīs. Viņš grozīja cepuri pa rokām kā štrādnieks, kurš iegājis pie saimnieka prasīt algu, un noteica, neveikli atvainodamies:

„Piedodat, man vajadzēja satikt cienmāti, bet es negribēju jūs traucēt.”

Meitene, uzraudamās vēl augstāk uz spilvena,

sāka glaudīt viņa stūri, bet kad Valdis taisījās iet projam, viņa iesaucās:

„Pagaidiet, mamma drīz būs mājās, — viņa aizgāja pēc zupas.“

Tikai tagad Valdis ievēroja, ka meitenei, salīdzinot ar viņas galvu un rumpi, bija neparasti īsas kājas, un ka viņa, varbūt, gulēja visu mūžu gultā.

„Jūsu mamma laikam strādāja pie cienmātes?“ Valdis ievaicājās, palikdams atpakaļ istabā. Viņam ienāca prātā, ka būtu neveikli, aiziet slepeni projam un neparunāt ar meitenes māti.

Meitene atbildēja:

„Jā, mēs te dzīvojam jau ļoti sen. Mamma taisa kurpes un pārdod bodē.“

„Bet vai jums nav bail vienām pašām te dzīvot?“ Valdis ieminējās.

Meitene atbildēja, ka nē, un sāka glaudīt savu lelli.

„Neviens jau nezina, ka mēs te dzīvojam...“

Valdis, gaidīdams, kad atgriezīsies meitenes māte, atspiedās pret durvju stenderi un sāka raudzīties pa logu. Viņš gribēja ātrāk tikt projam no šīs bēdīgi-fantastiskās vietas, bet galvā viņam bija neparasti viegli, gaiši un patīkami. Taisnību sakot, nekad viņš tik atviegloti vēl nebija juties.

„Vai jūs esat viņai kāds radnieks?“ meitene pēc brīža uzprasīja, zīmēdamās uz mirušo veceni.

Valdis pasmējās, bet neatbildēja.

„Ah, nu es atceros, vai tikai jūs neesat viens no tiem socialistiem, kas te bija priekš ziemassvētkiem?“ meitene, smiedamās iesaucās. „Es toreiz gulēju ķēķī pie mammas un dzirdēju, ka jūs runājāt.“

Meitene palika arvien runīgāka un izstāstīja visu savu skumjo, vienkāršo dzīves gājumu.

Viņai tiešām nebija kāju. Kājas viņa pazaudēja daudz gadu atpakaļ, tāpēc ka „onkulis sabrauca.“ Vismaz tā viņai stāstīja māte. Bet par to nekas, viņa nemaz nejutās nelaimīga, tikai Rīgā tā vēl nekad neesot bijusi un gribētu redzēt, kā lielajā pilsētā izskatās.

„Tur laikam neviens nestaigā bez kājām?“ viņa smējās. „Mamma saka, ka varot dabūt mākslīgas kājas, ziniet, tādas, no gumijas, kas izskatoties vēl skaistākas, nekā īstas. Bet mums nav tik daudz naudas, lai nopirktu.

Valdis atbildēja, ka labprāt nopirktu meitenei trūkstošās kājas, bet ka arī viņam nav naudas.

„Nav,“ viņš drūmi noteica, izvērzdams tukšās kabatas.

Meitene nogrozīja galvu, bet, vai nu nesaprazdama Valda atbildi, vai arī atrazdama, ka par kājām diezgan runāts, paņēma lelli un deva to Valdim aplūkot.

Drīz vien viņi sadraudzējās, runādami par visu ko pasaulē, un Valdis nemaz nemanīja, kā pagāja laiks.

Pēc divām stundām atgriezās meitenes māte — agrākā vecenes apkalpotāja. Valdis to pamanīja jau par gabalu un izgāja viņai pretī. Sieviete pirmā acimirkli nobijās, bet kad Valdis viņai izstāstīja, kamdēļ nācis, tā apmierinājās un sāka stāstīt par saviem neapskaužamajiem apstākļiem. Kad vecene nomirusi, atbraukuši viņas radi un aizveduši visas vērtsliektas projam, kamēr viņai, saimniecei, kas to divdesmit gadus kopusi, palicis tikai tas, kas te redzams.

Par Valda maciņu viņa neko nezināja, kaut gan izmeklēja un izvandīja visus kaktus: acīmredzot, vecene bija pievākusi to un vēlāk tas aizvests kopā ar citām mantām.

Valdim, protams, nekā te vairs nevajadzēja, viņš atvainojās un izgāja ārā. Bet klajumā tas noņēma cepuri un, smaidīdams, ilgi raudzījās tālumā, uz Rīgas pusi. Pavasars viņam likās ārkārtīgi skaists, smaršīgs un dzīvinošs.

„Cik labi, cik labi viss nobeidzās!“ viņš iesaucās lielā sajūsmā, skaidri nemaz neizprazdams, kas īsti labi nobeidzās.

XX.

Asja svinēja dzimšanas dienu. Tā bija krustmātes iedoma un Asjai ne visai patika šī iedoma. Bet krustmāte, dzīvodama ar vienu kāju „pagātnē,” ar otru „tagadnē,” pastāvēja uz savu. Viņa salūdza viesus, izcepa „kringeli” u. t. t.

Ap septiņiem vakarā ieradās krustmātes un Asjas draudzenes, tad daži studenti no „švītiem” un pārs jaunu mākslinieku. Mākslinieki, kā parasts, no sākuma jutās neveikli, bet Asja viņus iepazīstināja ar pārējiem viesiem, un tad tie izdalījās: viens apsēdās blakus kādai ģimnazistei, kuŗa lūdza, lai to noglezno; otrs bez žēlastības āzēja kādu no „švītiem.”

„Cik jums asa mēle,” krustmāte pārmeta āzētājam, bet varēja redzēt, ka viņai bija zobs uz švītiem, kuŗus tā pati brīžiem palīdzēja āzēt.

Vislabāki jutās draudzenes. Tās bija tās interesantās, pusromantiskās, puspraktiskās skuķes, kādas bija izaudzējis laikmets. Viņām nekas nebija neparasts, nekas briesmīgs un piedauzīgs, bet vēlāk tās pa lielākai daļai apprecējās un pārvērtās par vairāk vai mazāk laimīgām nama mātēm. Te bija gaŗā Pindzele, glīta gaišmate ar vieglu temperamentu, koķete, apburoši naivs bērns, labsirdīga un ātri pavedama sieviete; tad — Asjas mīlākā draudzene, tukla, bet simpatiska maldoniete ar mazliet smailu degunu; tālāk — baltā, pieklāvīgā un pie reizes ciniskā Lilija; tad vēl — kādas ievērojamas aktrises māsa, neskaišta, bet dzīva un nevaldāma auŗa, kuŗa ziemu un vasaru valkāja vienus un tos pašus brunčus; beidzot, kā pretstats iepriekšējām, cienīgi savās vietās sēdēja

divas māsas — Rubeņu meitas, — abas ļoti skaistas, greznas un iedomīgas. Ap šīm turīgajām māsām lakstojās švīti.

Viesības no sākuma, kā visur, bija mazliet vēsas un sarunas nevedās.

„Šodien ir trīspadsmitais; es tavā vietā svinētu dzimumdienu pēc jaunā stila,“ teica Pindzele uz Asju.

„Kas nu tādiem māņiem vairs tic,“ iemaisījās krustmāte, nezdama viņu.

„Māsiņas, man ir ļoti skumji,“ Asja slepeni atzinās.

„Neskumsti vis,“ Lilija tai pieglaudās un noskūpstīja viņu; „pēc divpadsmitiem paliks jautrāki.“

Kā par brīnumu paši pirmie atdzīvojās māslinieki. Viņi ievadīja vispārējas sarunas. Sāka strīdēties par mākslu. Švīti un greznās, iedomīgās Rubeņu meitas domāja, ka devīze māksla priekš mākslas ir tikai mirstošās buržuazijas prasība; citi bija tam pretī, izcēlās domu starpība, kas noveda pie savstarpējas iepazīšanās.

Vispēdīgi ieradās Goliats ar Kazimiru, un tiem līdz kāds nepazīstams jauneklis ar melniem, sprogainiem matiem. Šo jaunekli viņa sprogu dēļ sauca par „papuasu.“ Tas bija vienkāršs, drošs un runīgs, gruzins, (varbūt, arī žīdiņš), bet runāja tikai krieviski. Goliats pastāstīja meitenēm, ka melnais nav nekas cits, ka kāds ievērojams anarķists, uz ko pēdējais apstipriņoši palocīja galvu un tūlīt centās pierādīt, ka anarķisms ir pati īstākā mācība. Bet kad viņš aizgāja līdz ekspropriacijām un apgalvoja, ka tās ir vēlamas un ka viņam pašam te daudz piedzi-

vojumu, Asja to diezgan naidīgi nosauca par vēja grābsli.

Kazimirs gandrīz ar visiem klātesošiem bija pazīstams un tāpēc jutās kā mājās. Viņš, pēc paraduma, apsēdās uz divana un, sakrampējis rokas ap ceļiem, nodibināja ap sevi mazu sieviešu sabiedrību, ar kurām tas sarunājās intimā, māksloti-sentimentālā tonī, īsi un klusi smiedamies.

Krustmāte ar kalpones un aptekšnes palīdzību iznēsāja tēju un cepumus. Netrūka arī stiprākas lietas.

„Ja jūs zinātu, mīļās meitenes,“ Kazimirs filosofēja, „cik dzīve ir skaista un kā es viņu mīlu! Bet arī no nāves nav jābaidās. Pat vēl vairāk — jo mīļāka dzīve, jo mazāk bail no nāves.“

Tie bija vārdi, kas atrada ļoti daudz dzirdīgu ausu. Pat krustmāte piekrita, ka, tiešām — jo mīļāka dzīve, jo mazāk bail no nāves. Tikai Goliats pretojās, apgalvodams, ka izšķirošā brīdī visi runātu citādāki. Bet — nepiekrīst jau bija viņa uzdevums.

Viesībām piemita kaut kas īpatnējs. Tās bija sarīkotas pēc vecām tradīcijām, bet viesi nebija vairs tie. No sākuma viņi gan kautrējās, atrazdami par neparastu šo konvencionālo kārtību, bet vēlāk viss pats no sevis iekārtojās tā, kā jaunībai bija ērtāki. Asja ar Liliju četrocīgi nospēlēja kaut ko no Lista un Bethovena; Kazimirs lūdza atkārtot — un viņas atkārtoja. Pēc tam, kā parasts, sākās spēlītes un pa kaktiem knakstījās.

Asja, citiem nemanot, šad tad paskatījās pa logu. Viņa piekrita Pindzelei, ka trīspadsmit nav labs skaitlis un dusmojās uz krustmāti par viņas iedomu,

sarīkot dzimumdienas svinēšanu taisni šodien. Plūksnādama matus, viņa bieži nogrima domās, kas bija tik neparasti pie viņas dzīvā temperamenta. Krustmāte vairākreiz uzmeta viņai pētošu skatienu un nolēma pēc vakariņām izvaicāt to.

Asja šodien bija daudz pārdomājusi. Viņai nepatika, ka Valdis apvainoja Kazimiru par avanturistu. Kazimirs bija viņai draugs, bet kas Valdis? Agrāk viņa bieži dzirdēja to pieminam, bet kad iepazinās, tad redzēja, ka no tā nekā sevišķa nav. Viņa savādā izturēšanās tai sāka apnikt. Kas viņš tāds bija? Viņa gaidīja, lai tas atzīstas savā dvēseles cīņā, lai atklāj mīlestību vai citu ko, bet viņš tikai solījās un nedarīja neko. Tad atkal viņai ienāca prātā, kā, ja viņš neatnāks, viņa būs vainīga. Šie vārdi gan atgādināja parasto skolēnu noslēpumainību, bet varēja jau būt, ka aiz tiem slēpās kaut kas nopietns un svarīgs. Viss varēja būt, jo vairāk tāpēc, ka viņš, Valdis, arvien vēl nenāca. It kā vēsinādamās no karstuma, viņa piecēlās no klavierēm un pieplaka pie loga stikliem.

„Kautkas notiks, kaut kas notiks,“ viņa uztraukti domāja.

Ārā, uz ielas, bija tumšs, bet laternu gaismā varēja saredzēt gaŗāmgājējus.

Valdis stāvēja otrpus ielas un skatījās, kas pie Asjas notiek. Viņš dzirdēja spēlējām, redzēja uz sienām ēnas. Tie bija viņi un viņas, kuŗus tas neieredzēja, bet bez kuŗiem viņš tomēr nevarēja iztikt.

Viņam bija skumji, naidīgi un smieklīgi. Prieks par negaidīto ārpilsētas gājienu iznākumu jau sen

bija pāri un viņš savu neizdevību sāka nožēlot. Viņam nebija naudas; viņš nebija ēdis un rokas tam trīcēja no izsalkuma un uztraukuma; bez tam viņam nebija arī ne zābaku, ne kaklauta, ne izredzes nākotnē, izņemot nejauši izglābtu sirdsapziņu, par kuru neviens neko nedeва. Viņš atradās atkal sava vecā jautājuma priekšā: ko iesākt turpmāk? Atbildes nebija, izņemot nenovīdību pret Kazimiru un savādas, pretrunīgas ilgas pēc tādas dzīves, kā Asjas sabiedrībā.

„Skatoties no mūžības stāvokļa, tas viss, protams, ir nieki,“ viņš domāja; „bet es taču esmu vēl jauns, man jāizbauda šī mulķīgā dzīve un tikai pēc tam es atteikšos no tās.“

Tā domādams, viņš staigāja gar logiem, īgns, grūtsirdīgs un izsalcis. Tur spēlēja Listu. Tā bija Asja — viņš to zināja. Piepēži muzika apklusa un Asja parādījās logā.

Viņa uzreiz to pazina. Viņai likās, ka Valdis smējās. Viņai izskrēja visdažādākās domas caur galvu — tikai ne tās, kas Valdim. Viņa gaidīja, kad viņš nāks pāri, uz durvīm, bet Valdis palika stāvam un... kas tas! — viņa pamanīja svešu, nepazīstamu cilvēku, kas nostājās Valdim blakus un sāka skatīties līdz ar to augšā, viņas logos.

Valdis redzēja Asju. Viņš saprata, ka viņa to gaida, bet rūgtums un kauns neļāva viņam iet pāri ielai. Viņa deviņpadsmitgadējā vīra krūtīs vārījās dusmas par savu nespēku un neveiksmi. Asaras viņam saspiedās kaklā, rokas žņaudzās dūrēs. Pret ko un par ko? Nu, pret viņu... pret dzīvi. Te piepēži tam no muguras uzsauca „rokas augšā un nā-

košā acumirkļī viņš ieraudzīja pa labi un kreisi no sevis apbruņotus policistus.

Turpmākais norisinājās dažās sekundēs. „Ak, Dievs, azotē man mauzeris!“ viņš iedomājās un ātri, tik ātri, ka pārdomāt vairs nebija iespējams, izrāva pistoli un izšāva. Kas tas bija par naidu, kas tik nopietnā brīdī vadīja viņa roku? Neko viņš vairs nesaprata, bet skaidri redzēja, ka lode izsita kādu no Asjas dzīvokļa logiem. Pēc tam ar nagana zvēlienu pa galvu viņu nogāza zemē. „Tas laikam bija signāls!“ kāds iesaucās un policisti devās uz zaļganā divstāvu nama durvīm.

Asjas viesi saskrēja pie logiem. Asja, ieraudzīdama policiju, saķēra Kazimiru aiz rokas un pārbrīdēta iečukstēja tam:

„Tas bija Valdis!“

Kazimiram seja sastinga kā akmens. Viņa pārakmeņotais skatiens ilgi palika Asjai atmiņā, bet pats viņš ātri nozuda. Uz ielas asi nopakšēja vairāki šāvieni. Tūlīt pēc tam istabā sabruka policisti.

„Rokas augšā, rokas augšā!“ atskanēja durvīs. Visi pacēla rokas. Policisti sadzina klātesošos ap tējas galdu un izkratīja. Kratīja ar tādu uzmanību, it kā katram vakara dalībniekam būtu bumba kabatā. Pēc tam sākās pratināšana, kas vilkās vairāk kā stundu. Beidzot sievietes atsvabināja, bet vīriešus aizveda uz slepenpoliciju.

Tiesa, viss notika mazliet neticami, mazliet fantastiski, bet tas nu tā bija. Kamēr daži policisti gūstīja Kazimiru, Valdi aizveda uz slepenpoliciju, vēlreiz izkratīja, pierakstīja un sapliķēja. Slepenpolicijā tagad saimniekoja Greguss ar saviem palīgiem. Tas pats vecis, kuŗš nesen atpakaļ sēdēja Mūrnieku ielā pie Gregusa kabineta durvīm, izlēca no kāda tumša kakta, iebrēcās pa āža modei 'un deva Valdim dažus tik pamatīgus cirtienus pa seju, ka pēdējam dzirksteles sāka lēkāt acu priekšā. Kāds no slepenpolicijas rakstvežiem mēģināja Valdi pārstāt, jo tam galvā bija seminarista cepure, un rakstvedis viņu, laikam, noturēja par garīgā seminara audzekni, kuŗus tas augsti cienīja kā labus dzērājus; bet uz veci šī pārstāšana neatstāja nekādu iespaidu, un viņš, kā par spīti, iesita Valdim vēlreiz.

„Kapēc nav brīv? Mek, mek, tas ir veselīgi.“

„Kur mēs viņu liksim?“ noprasīja aizsmacis slēdzējs, kuŗa rokās Valdi beidzot nodeva.

„Liec klopovņikā,“ noteica dežurējošais aģents; „lai izkasās.“

„Jā, jā, lai izkasās. Mek, mek!“ piekrita vecis.

Valdi ieveda dziļāki, dibenā, kur atradās aresta telpas: četras dažāda lieluma kameras. Blakšu istaba jeb „klopovņiks“ bija pati pirmā — liela, auksta un neapgaismota istaba. Sienas kailas, kaktā augsta, brūna glazurpoda krāsns, bet uz grīdas garš — no krāsns līdz logam — dēļu paaugstinājums. Šis paaugstinājums nozīmēja guļas vietu un uz tā pie labas gribas varēja sagulties vismaz 15—20 cilvēku.

Durvis aizkrita, atslēga noskanēja — un Valdis bija cietumnieks. Kamerā palika tumšs, tikai pa aizrestoto logu no pasta pagalma puses kā bāls mēness iespīdēja luksa lampas gaisma.

Valdis sāka staigāt. Ne viņš, bet uztraukums staigāja. Bet telpa staigāšanai bija plaša: piedpadsmit soļu turp, piecpadsmit atpakaļ.

Pēc dažām bezdarbībā pavadītām nedēļām viss bija noticis kā parunā: nelaime nenāk viena. Nedaudz stundās viņš bija piedzīvojis visraibākās lietas un tikpat īsā laikā pārdzīvojis dažādas apbrīnojami pretējas jūtas: gājiens uz folvarku, prieks, labsajūta un neapmierinātība, šāviens un slepenpolīcija. Neko viņš no šiem negaidītajiem notikumiem nebija paredzējis, bet pamazām viņu pārņēma tāda nojauta, ka viņš pats visu laiku būtu meklējis savu nelaimi un beidzot atradis to.

Caur staigāšanu daudz maz nomierinādamies, viņš sāka pārdomāt, kas ar to notiks, un atrada, ka nošaus vai pakārs. Jā, nošaus, vai pakārs. Bet, kā par brīnumu, šīs domas viņam sākumā neizlikās briesmīgas. Viņš tagad jutās pārāk nelaimīgs, pārāk, pārāk nelaimīgs, lai baidītos no nāves.

„Kaut tikai nesistu un nespīdzinātu,“ viņš nodomāja, stādīdamies priekšā moku kambaņu šausmas, par kuņģi bija dzirdējis sabiedrībā, par kuņģi runāja visa pasaule.

Viņa lepnums, šaubas un intelektuālais nemiers bija kā ar roku atņemti; tas jutās padevīgs un nespēcīgs, bezgala nespēcīgs.

„Kaut tikai nesistu,“ viņš atkārtoja un, apstā-

dāmies, sāka klausīties, vai nenāks un nevedīs ārā. Bet viss bija klusu, tikai aiz durvīm, koridorā, brīžiem atskanēja balsis: tur „draņķi“ spēlēja kartis. Tas Valdi drusku apmierināja. Viņš sāka par jaunu staigāt — staigāja stundām no vienas vietas un pārdomāja savu īso mūžu, soli pa solim attālinādamies pagātnē. Ienāca prātā māte, slimā māte, par kuŗu viņš tik sen nebija domājis. Neapzinīgi, bez nodoma, viņš notupās uz ceļiem un sāka lūgties no mātes piedošanu. Tas viņu pilnīgi apmierināja: palika vieglāki, nelikās vairs tik šausmīgi un beigās uznāca pat salds, gurdinošs miegs. Viņš nolikās uz paaugstinājuma un aiztaisīja acis. Aiz durvīm, koridorā, aprēķināja karšu zaudējumus, nožāvājās un sāka dalīt par jaunu: tie bija cietumsargi, kas viņu apsargāja. Bet jau pēc desmit minūtēm Valdis sāka just, ka tam kož. Blaktis melnām kārtām rāpoja pa seju, un kuŗu nospieda, tā izdeva nepatīkamu smaku; turklāt palika auksts. Valdis uzcēlās un, aiz noguruma tikko kājas vilkdams, turpināja soļot pa kameru no viena gala līdz otram.

Deviņos rītā viņu izsauca kancelejā. Tur viņu nopratināja vairāki aģenti. Viņš manīja, ka aiz durvīm, kuŗās bija izzāgēts mazs apaļš caurumiņš, slepeni to aplūkoja. Pēc tam viņu izmeklēja un fotografēja. Tad lika kādu brīdi gaidīt. Gaŗām viņam pagāja dažādi cilvēki, kuŗus viņš nepazina un kuŗi izlikās, ka neredz to. Bet gaŗāmstaigāšana taču nebija bez nolūka: acīmredzot, viņu pētīja un vēroja. Beidzot iznāca Greguss — kā parasts, ar cigaru rokā. Viņš noprasiĶa Valdim, kā to sauc, noskatīja viņu un sarauca pieri: šis tĶps tam nebija pazĶstams

un tāpēc viņš labi nezināja, kā pret to izturēties: kā pret vientiesīti vai gudru blēdi.

„Stāsta, ka tu esi piedalījies tāi bankas aplaupīšanā,” Greguss uz labu laimi noteica, bet kad Valdis atbildēja, ka nē, viņš apklusa un vairāk neko neprasiņa, varbūt, atrazdams par neinteresantu ar kluso, kautro jaunekli ilgāk runāt. Valdi ieveda atpakaļ kamerā; pēc brītiņa viņam ienesa mārciņu zilgas, saziēdējušas baltmaizes un pudeli auksta ūdens. Valdis ātri apēda maizi, no ka tam palika labāki. Viņš iedomājās, kā tik traki, varbūt, nebūs. Viņam izlikās smieklīga visa vakarējā diena: jo, tiešām, ko tad viņš bija izdarījis? Itneko, ja neskaita dīvaino šāvienu? Bet to taču katrs saprata, ka šaut viņš izšāva bez nolūka! Tas sāka aplūkot kameras sienas: tur bija dažādi uzraksti un piezīmes; arī viņš uzrakstīja: „dzīvība — nāve.”

Tā pagāja diena. Vakarā atskanēja no kanclejas vaidi un kliegzieni. Valdis sarāvās: tur laikam kādu sita. Pēc stundas atslēdza viņa durvis un to izveda ārā. Viņš saprata: nu bija arī viņa reize. Izveda to kādā no priekšistabām. Tur stāvēja sols ar siksnām.

„Nu, tagad tev parādīs Mariju Ivanovnu,” noteica vecis, kas bija brēcis kā āzis.

Valdis stāvēja un gaidīja. Viņš palika mierīgs, padevīgs un vienaldzīgs. Viņam nebija pat nekāda naida pret savu apkārtni, jo visam jau tā vajadzēja notikt un slepenpolicija izpildīja tikai savu vispār-atzīto uzdevumu.

Kāds no aģentiem, jauns, nervozs cilvēks — kā teica Pupils, agrākais partijas biedrs — sāka viņu

nopratināt. Viņu no jauna apvainoja bankas aplaupīšanā, un prasīja, kādēļ šāvis logā. Aģents runāja klusi un sausi, nervozi raustīdams lūpas. Bet ka viņam nodevēja lomā būtu neveikli, nevarēja sacīt.

„Jūs pēdējā laikā zaļi dzīvojāt,“ viņš zobgalīgi noteica, piemiegdamis acis; bet šis jautājums laikam nebija diezgan nopietns, jo tūlīt atkal viņš palika oficiāls un prasīja, vai Valdis nepazīst kādu Razumu.

Valdis neko nezināja un apziņa, ka tas neko nezin, iedrošināja viņu. Bet tanī pašā acumirkļī viņš dabūja stipru belzienu pa galvu un nokrita zemē. Viņu sāka sist tāpat, kā reiz Maksi. Paņēmiens bija vieni un tie paši un arī sekas tās pašas. Valdis pēc pirmajiem divi trīs sietieniem sāka kliegt un lūgties. Viņš locījās starp policistu kājām, skūpstīja grīdu un ātri, steidzīgi kļiedza, ka neko nezin. Viņš izskatījās tik nožēlojams, ka pat eksekutoriem tas apriebās.

„Tirā bāba!“ kāds noteica, iesperdamis viņam ar kāju pa sāniem: „ko tāds lien, kur nevajaga!“

„Viss, varbūt, viltība,“ kāds cits atbildēja.

„Nu, gan mēs viņu apstrādāsim,“ pirmais iesmējās; „ir bijuši citi, lielāki vīri, un tomēr nav izturējuši. Padodat tikai sāli.“

Valdi turpināja sist, bet kad pēc eksekutoru domām tas bija diezgan daudzīts, viņu uzcēla un sāka par jaunu pratināt. Pupils vairākkārt atkārtoja:

„Tā tad tu nepazīsti Razumu?“

Valdis atbildēja, ka nē, un uz katru „nē“ brēcōšais vecis iesita viņam pa galvu.

„Kas tas ir, ka viņš tā liedzas,“ aģents beidzot noteica; „vajadzēs viņus savest kopā.“

Pēc brītiņa no aresta telpām izveda Kazimiru. Tas iznāca bāls, mazliet smaidošs, ar pensneju uz deguna.

„Nu, vai tu viņu nepazīsti?“ aģents uzprasīja Valdim.

Valdis nezināja, ko lai atbild un vaicājoši paskatījās uz Kazimiru.

Kazimirs īsi, nervozi iesmējās un atbildēja viņa vietā:

„Viņš nezin, kā mani sauc.“

„Kā nezin?“

„Vienkārši nezin, jo es savu īsto vārdu nevienam neteicu.“

„Nu, bet vai tu vēl gribi noliegt, ka piedalījies bankas aplaupīšanā?“ policists pagriezās pret Valdi.

Valdis atraidoši papurināja galvu, bet pie tam viņš ievēroja, ka Kazimirs tikko manāmi smaida. Un viņam nebija vairs ne mazāko šaubu, ka policijai viens no vainīgajiem ir jau rokā.

„Tā tad Kazimiru sauc par Razumu,“ viņš vēl nodomāja. „Bet Razumu jau sen meklē.“

Aģenti saskatījās un lika viņus abus ievest atpakaļ kamerā. Šoreiz Valdi ievietoja pie Kazimira. Kazimira kamera bija ārkārtīgi maza, tur diviem grūti bija iztikt. Kaktā kurējās krāsns; atgriezdamies kamerā, Kazimirs ķērās pie kurināšanas, no kuņas tas bija iztraucēts. Valdis atspiedās pie durvīm.

Abi viņi kādu brīdi cieta klusu. Beidzot Kazimirs uzprasīja:

„Kā tad tu te iekūlies?“

Valdim bija kauns sacīt taisnību un viņš sameloja:

„Es gāju pie Asjas, bet durvīs mani arestēja.“

„Un vai tu to zini, ka tevi tagad var noturēt par spiegu?“ Kazimirs iesmējās, paskatīdamies uz Valdi.

Valdis vienaldzīgi iesmējās:

„Mani tas neinteresē.“

„Ja es nezinātu,“ Kazimirs turpināja, „ka tu esi piena puika, es pirmais sāktu par tevi šaubīties. Bet ko nu runāt! Nāc sasildies.“

Viņi nosēdās viens otram blakus. Krāsns izdeva patīkamu siltumu un kairināja labsajūtu.

„Zini, tu esi tāds piektais ritenis,“ Kazimirs padomājis noteica. „Visur tu maisies pa vidu, visur tu gribi būt gudrs, bet galu galā no tevis nekā nav. Mēs nesēdētu šai vietā, ja tu tanī vakarā nebūtu gadījies uz ielas. Es tagad visu saprotu.“

Valdis nolieca galvu un neatbildēja. Viņš atzina, ka Kazimiram taisnība, bet pēc sišanas un pratināšanas viņam bija tik vienaldzīgi, ka nekādi pārmetumi to nevarēja uztraukt. Viņš nesajuta pat sāpes un ilgojās vienīgi pēc miera un klusuma.

Kazimirs vandīja ar malkas pagali ogles. Viņš iebāza pagali skurstenī un aptaustīja, cik tas plats.

„Ja labi seņemtos, tad pa šo caurumu varētu izlīst,“ viņš noteica, bet tūlīt iesmējās par savu bērnišķīgo iedomu.

Valdis pēc brīža uzprasīja:

„Kā tu domā, kas ar mums notiks?“

„Ja neizglābs brīnumi, tad nošaus, vai pakārs!“

Valdis paskatījās neprātīgām acīm Kazimirā. No-

šaus, iznīcinās un viņš vairs nebūs? Kā tas iespējams? Kā lai to ar prātu uzņem?

„Jā, jā,“ Kazimirs sāka smieties, rādīdams savus baltos zobus. Varbūt, ka arī viņam bija šausmīgi, bet otra šausmas viņu uzjautrināja, Viņš uzsita Valdim uz kamieša:

„Nečinksti, Saliņ! Tam jau tā bija jānotiek. Nedēļu ātrāk vai vēlāk — gluži vienalga.“

Pēc brīža tas iedomājās, ka vajaga smēķēt. Viņš sāka daudz ar malkas pagāli pie durvīm. Koridorā atskanēja lamu vārdi, kāds pienāca un, stāvēdams aiz durvīm, noprasīja, ko vajaga. Kazimirs atbildēja, ka papirosus. Viņu izsmēja un izlamāja, bet prasīto beidzot tomēr atnesa.

Valdis pabrīnējās par biedra pārdrošību:

„Vai tev nav bail, ka nesāk sist?“ viņš, neslēpdams izbrīnu, uzprasīja.

„Es ar viņiem māku sadzīvot,“ Kazimirs pašapzinīgi iesmējās, piedāvādams Valdim papirosu.

Nakts vilkās gausi uz priekšu. Krāsns izkurējās un kamerā palika tumšs. No stacijas puses šad tad atskanēja lokomotīvu svilpieni un tramvaja zvani; skurstenī vienmuļi gaudoja vējš, kā kad stāstīdams skumju un bēdīgu stāstu.

Kazimirs drīz aizmīga, bet Valdis palika nomodā līdz rītam. Viņam sāpēja mugura un galva. Atspiedies kājām pret krāsns durvīm, viņš ilgi raudzījās kameras tumsā. Pēdīgi viņš sāka čukstēt kaut ko par mūžīgu dzīvošanu. Viņš zināja, ka lūgšanas un ticība ir tikai aizspriedumi, bet pret nāves bailēm šie aizspriedumi viņam tomēr izlikās derīgi. Viņš patiesībā neticēja nekam, bet iedomādamies, ka

ir vēl viens līdzeklis, viena cerība, daudz maz apmierinājās. Šī vienīgā cerība, šī ticība vispasaules dzīvei uzturēja viņa dvēseles spēkus, tā kā tas brīžiem izskatījās spirtāks pat par savu drošo, bezbailīgo biedri.

XXII.

Pēc pārs nedēļām viņus abus pārveda uz centralcietumu. Kazimiru ievietoja kopējā kamerā, bet Valdi uz viņa paša lūgumu — atsevišķā. Valdis atrāvās no visiem cietuma biedriem un, kā tas bija sagaidāms, palika reliģiozs. Nedaudz dienās viņš izlasīja bībeli, pie kam jauno derību pat divreiz no vietas; Kazimirs turpretī neizmainījās. Cilvēku sabiedrībā laiks tam pagāja ātri. Kādu dienu viņu apmeklēja Asja un Lilija, uzdodamās par māsiņām. Asja atnesa naudu, un no tās viņš dabūja zināt, ka Goliats un „papuass“ atsvabināti. Tas viņu apmierināja un viņš brīžiem sāka ticēt, ka arī viņu atsvabinās.

Valdis arvien vairāk atrāvās no cietumnieku sabiedrības. Viņš galīgi pārvērtās, caurām dienām skaitīja „Mūsu tēvs“ un mēģināja sev konkrēti atēlot to dzīvi, kas sagaidāma pēc nāves. Dažreiz viņam uznāca taisni vēlēšanās, pabūt šai nezināmajā pasaulē. Varbūt, ka tur tik briesmīgi nemaz nav?

Prokurors pastāvēja, ka viņš piedalīties bankas aplaupīšanā. No sākuma Valdis pretojās, bet vēlāk atzinās un sāka ticēt, ka tiešām bijis tur klāt. Pēc kāda laika viņu ar Kazimiru pārvietoja uz guberņas cietumu. Te bija daudz netīrāki un neērtāki, kā centralcietumā; bez tam pārvietošana nozīmēja, ka lieta paliek ļaunāka. Kazimirs visā nopietnībā sāka domāt par bēgšanu. Viņš izpētīja, ka, ja virs krāsns izņem ķieģeļus, tad var izklūt uz cietuma bēniņiem (viņi sēdēja trešā stāvā) un no bēniņiem pa virvi nolaieties uz kluso Pētera-Pāvila ielu. Apakšā, zināms,

staigāja sargs, bet... ja izraudzītu tumšu nakti un noskatītu, ka sargs aizgriežas citadeles pusē — nekas neiespējams nebūtu. Savas domas viņš pastāstīja pārējiem kameras biedriem (viņu bija pavisam četri), kuŗi tūlīt piekrita. Tikai Valdis šaubījās.

„Bet ja nu mūs noķer?“ viņš drebēdams ieminējās.

„Un tad?“ Kazimirs nicīgi noteica. „Ak tu domā, ka par labu uzvešanos tevi apžēlos?“

Tie bija vārdi, pret kuŗiem Valdis nevarēja atrast iebildumu, kaut gan sevī viņš visu laiku šaubījās. Bet, gatavojoties uz bēgšanu, laiks pagāja nemanot un pat nāve nelikās vairs tik briesmīga.

Katru dienu Kazimirs izkustināja pa ķieģelīm, bet tūlīt atlika atpakaļ, lai sargi nepamana. Tā viņš izlauza pietiekoši lielu caurumu, pa kuŗu cilvēks pie labas gribas puslīdz viegli varēja izlīst ārā — uz bēniņiem. Arī virvi laimējās dabūt...

Beidzot, kādā tumšā, lietainā naktī viņi izņēma aizkustinātos ķieģeļus un klusi izlīda ārā. Uz bēniņiem valdīja dziļa tumsa. Kazimirs ilgi taustījās, līdz atrada jumta lūku un atcēla to vaļā. Puse grūtību bija pārvarēta. Visi četri bēgļi izkāpa uz lēzena skārda jumta. Stipra lietus brāzma iesitās viņiem sejā. Pilsēta mirdzēja ugunīs; pāri pretī izpletās Daugava ar krāsainām zignalugunīm dambju galos. Lai gan uztraukts, Valdis kāri ieelpoja pavasarīgo nakts gaisu. Kazimirs pa tam piesēja pie spāres virvi un, turēdamies arz tās, līda uz jumta malu. Viņš jau taisījās laisties zemē, kad piepēži atskanēja šāviens: sargs, acīmredzot, bija kaut ko pamanījis un deva brīdinājuma zīmi. Bet tas nozī-

mēja, ka par bēgšanu vairs nav ko domāt un ka jātaisās ar godu atpakaļ kamerā.

„Tagad mums beigas,“ Kazimirs nikni noteica, nezin kāpēc pārmezdams biedriem, ka vienīgi viņi bijuši vainīgi neizdevībā. „Tagad mums beigas, beigas, beigas!“ viņš atkārtoja. „Saprotat: beigas!“

Pēc neizdevīgā bēgšanas mēģinājuma viņš palika aizvien nervozāks un sāka pārāk bieži smieties. Viņa smieklī izklausījās tik šausmīgi, ka Valdis, nevarēdams tos panest, bāza ausis cieti. Pēc ilgāka laika viņu atkal apmeklēja Asja. Asja, kā aizvien bija runīga un jautra. Acis tai dega un smieklī bez sevišķa iemesla spruka pār lūpām. Viņa izstāstīja, kas jauns pilsētā, bet par Valdi nekad neprasiņa. Pēdējo viņa vai nu bija aizmirsusi, vai arī baidījās pieminēt.

Kazimira tēvs visādi izmēģinājās dēlu atsvabināt, bet tas viņam neizdevās; to pašu darīja arī Valda tēvs, bet arī bez panākumiem: Kazimiru un Valdi nodeva kaŗa tiesai. Kaŗa tiesa pa lielākai daļai notiesāja uz nāvi; lai cik norūdīta nebija cietuma sabiedrība, bet katrs jauns nāves spriedums to saņiņoja. Notiesātos pārvietoja sevišķā nāves kamerā, kur viņus turēja trīs četras dienas, kāmēr apstiprināja spriedumu galīgā veidā un tad aizveda uz smilšu kalniem. Viss cietums nodrebēja un daudzas sirdis uz brīdi apstājās pukstēt, kad pulksten divos vai trijos pēc pusnakts atskanēja koridorā: „Sveiki, biedri!“ Neviens uz šīm ardievām neatbildēja, bet cietumnieki, pacēlušies no maisiem, platām acīm raudzījās aizslēgtajās kameru durvīs, aiz kurām atbalsojās šis brīžiem klusais un nespēcīgais,

brīžiem satrīcinoši skaļais: „Sveiki, biedri!“ Viens vienīgs acumirkļis, kad cilvēki sapratās; viens vienīgs acumirkļis, kad visi, sākot ar cietumnieku un beidzot ar cietuma sargu, izjuta vienu un to pašu: cilvēku brālību krustceļā no dzīvības uz nāvi. Tādos brīžos neviens nemeklēja vainīgo: vainīgais bija kaut kas augstāks par tiesu un bēdēm, par visu mazo cilvēku kņadu...

Kad Valdi un Kazimiru notiesāja, viņi atgriezās no tiesas vēlu vakarā. Valdis bija uzbudināts un daudz runāja, bet Kazimirs domīgi soļoja pa kameru. Brīžiem viņš apstājās Valda priekšā, uzlika tam rokas uz kamiešiem, bet neko neteica. Tikai viņa acis it kā runāja: „Valdi, vai tad tu vēl tiešām nesaproti kas noticis? Tagad taču noticis...“ Un Valdis aprāvās... Naktī viņi negulēja un gandrīz bez pārtraukuma smēķēja; otrā rītā tos pārvietoja nāves kamerā, kas atradās trešā stāvā, sētas pusē. Te bija diezgan tumšs, bet citādi ērti un brīvi. Cietuma sargi ar viņiem vairs nejokoja, bet izturējās pret tiem nopietni un godbijīgi. Režims arī piepēži pārmainījās: viņi varēja izrakstīt no pilsētas vīnu un pusdienas, dziedāt, spēlēt kartis, rakstīt katru dienu vai diviem vēstules u. t. t. „Uzdziedi, Valdi, „Pagraba dzīvokļos“, Kazimirs lūdzās — un Valdis dziedāja. Bet ceturtās dienas vakarā viņi piepēži nojauta, ka naktī tos vedīs uz smilšu kalniem. Valdis lika sevi izvest atejas vietā (bez sarga viņus, nāves kandidatus, nelaida) un ilgi skaitīja kādu pašizdomātu lūgšanu. Atgriezies atpakaļ kamerā, viņš redzēja, ka viņa biedrs ir vēl vairāk pārvērties: tas staigāja no viena kakta otrā un klusi, zem sevis smējās.

Valdis ļāva, lai Kazimirs staigā un smejas. Viņš mierīgi uzlēja tēju un sāka dzert, cenzdamies nedomāt par to, kas notiks. Pēdējā brīdī viņam ienāca prātā, ka jāuzraksta vēstules. Pirmo viņš uzrakstīja mātei un tā iznāca vienu rindiņu gaŗa: „uz redzēšanas“; otru viņš nezināja, kam rakstīt — un atstāja baltu, atlocītu papīra lapu uz galda.

„Kā tu domā, vai tiešām notiks?“ Kazimirs piepēži ievaicājās, nostādamies viņa priekšā. „Saki, mīlais draugs. Jeb, varbūt, es esmu jucis drusku prātā? Man tā liekas, ka kaut kas nav kārtībā? Es taču gribēju... jā, ko tad es gribēju? Nu, tu jau saproti...“

Valdis neatbildēja un, paņēmis Kazimiru aiz rokas, nosēdināja to pie tējas. Kazimirs nepretojās un, pieri berzēdams, sāka dzert; bet, neizdzēris krūzi līdz dibenam, viņš uzsita ar dūri uz galda un naidīgi iesmējās:

„Tas ir par traku! Ko viņi gaida?“

„Neuztraucies, viss būs labi,“ Valdis mierinoši noteica.

Pēc tām viņi abi it kā uz norunu, pārvilka veļu, iztīrīja nagus un nospodrināja kamašas. Kad viss bija nokārtots, tie apsēdās uz guļas maisa un, piespiedušies viens otram, ilgi raudzījās uz durvīm. Deviņos notika pārskaitīšana. Slēdzējs, kā aizvien, atvēra kameru, bet, pretēji paradumam, nelika celties augšā; vecs, pusakls cietuma priekšnieks pabāza galvu, pierakstīja kaut ko savā piezīmju grāmatiņā un, neteicis neviena vārda, aizgāja tālāk. Pulksten divpadsmitos notiesātie sasēja savu īpašumu — grāmatas un veļu; vēl pēc pusstundas viņi pasauca

slēdzēju un atdeva tam pa durvju lodziņu tabaku, tēju un cukuru. „Par piemiņu,“ Kazimirs mazliet aizsmacis paskaidroja. Līdz pulksten diviem viņi nosēdēja uz guļas maisa, turēdami viens otru aiz rokas. Pa koridoru lēni staigāja slēdzēji; viens otrs no tiem piegāja pie viņu durvīm un ieskatījās pa mazo, apaļo aci. Tā pagāja vēl dažas stundas.

„Varbūt, ka šonakt nenāks,“ viņiem abiem reizē ienāca prātā, bet tūlīt pēc tam tie izdzirda uz ielas pakavu klabienus. Tā bija pirmā zīme, ka ieradušies draguņi un prokurora biedrs.

Notiesātie ātri piecēlās kājās un, neizlaizdami viens otra roku, piegāja pie durvīm. Jā, tiešām, apakšā atslēdza durvis, noskanēja pieši un atslēgas; pēc tam viņi izdzirda, ka vairāk cilvēku kāpj nevienādiem soļiem augšā pa galvenām trepēm. Tie, kas nāca, nerunāja, bet notiesātie dzirdēja viņu elpu. Kazimirs ciešāki saspieda Valda roku. Seja viņam bija mierīga un nopietna, tai nedrebēja neviens muskulītis; Valdi turpretī kratīja drudzis, bet drudža trīsas viņam patika. Nācēji apstājās labu gabaliņu no durvīm, it kā nezinādami, vai iet tālāk; bet tad slēdzējs ātri atslēdza durvis un prokurors lika sagērbties. Notiesātos izveda koridorā. Valdis juta, ka viņam neklausā kājas, bet piepēži tas izdzirda sev blakus:

„Sveiki, biedri!“

Īsais teikums tāļu atbalsojās pa šaurajiem guberņas cietuma koridoriem; klātesošie nepatīkami sarāvās un novērsās.

Uz trepēm Kazimirs atkārtoja vēl skaļāki, gandrīz jautri:

„Sveiki, biedri!“

„Pietiks, pietiks,“ cietuma priekšnieka palīgs laipni un saudzīgi aizrādīja.

Cietuma kantorī nokārtoja vēl pēdējās formalitātes, kas Valdim un Kazimiram izlikās 'oti patīkamas, bet, par nožēlošanu, pārāk īsas. Pēc tam viņus izveda uz ielas. Tur stāvēja divi ormaņu rati un daži draguņi. Gaišs bija silts un pavasarīgs; debesis sāka bālēt. Valdis gribēja noņemt cepuri un ieelpot svaigo gaisu, bet pavadoņi skubināja kāpt ratos.

„Citreiz,“ kāds vēl noteica.

Kazimirs atgriezās pret cietumu un no visa spēka izkiedza tradicionālos atvadišanās vārdus:

„Sveiki, biedri!“

„Uz priekšu; marš,“ draguņu kapralis tūlīt nokomandēja un viņi aizbrauca uz Matīsa kapu pusi. Notiesātie bija pieslēgti viens otram un Kazimirs visu ceļu turējās Valdim aiz rokas; Valdis draudzīgi glaudīja cietos Kazimira pirkstus, kuņģi tagad bija auksti un mitri.

„Tā laikam veda arī Maksī,“ Valdim ienāca prātā, kad viņi vairs nebija tālu no smilšu kalniem. Bet, varbūt, ka viņš neko nedomāja.

„Ja tu vari, tad piemini arī mani,“ Kazimirs viņam iečukstēja ausī.

Valdis saprata. Viņš izjuta pat zināmu prieku, ka Kazimirs griezās pie viņa pēc palīdzības, un mēmi, piekrietoši paspieda tam roku.

Bet dzidrā, vietumis iesārtā gaisma, kas ausa rītu pusē, pauda jaunu, gaišu saulainu dienu.

Epilogs.

Pēc Kazimira notiesāšanas viņa draugi nozuda, aizbraukdami, jādāmā, uz Krieviju. Vismaz par Goliatu un „papuasu“ stāstīja, ka tie redzēti Pēterpilī, Leshafta kursu ēdamzālē, kuŗa toreiz skaitījās par lielāko emigrantu biržu. Ekspropriācijas Rīgā uz kādu laiku apstājās un dzīve, kā tādos gadījumos mēdz sacīt, iegāja normalās sliedēs. Bet tad pārbrauca tie, ar krokodiļu ādas zābakiem — un viss sākās no jauna. Tikai ekspropriācijas vairs neiznāca tik romantiskas, daudziem tās sāka jau apnikt un citkārtējie ekspropriatoru draugi novērsās no tiem. Tā šis laikmets izdzīvoja pats sevi.

Asja arvien vēl apmeklēja izrīkojumus un arī pati rīkoja vakarus, bet krustmāte palika neuzticīgāka pret „kavalieriem“ un ar viņai piemītošu atklātību noprasīja katram Asjas draugam, vai tas tik nav laupītājs. Bet viņa prasīja gluži nevietā, tāpēc ka jaunie Asjas draugi bija pavisam citi cilvēki un par krustmātes aizdomību dažreiz jutās pat apvainoti. Viņi bija jauni, godbijīgi studenti, runāja ļoti prātīgi un pie katra drošāka vārdiņa atvainojās. Nevienam neienāca prātā, palikt pie krustmātes pa nakti, neviens nedeļa tai glabāšanā revolveru. Tiesa, gadījumā viņiem paspruka arī viena otra divdomība, pat skaļi smiekli, bet taisni tādās reizēs krustmāte dabūja pārliecināties, ka tas vairs nebija tas,

kas Kazimira laikā. Tāpēc viņa arvien biežāki nopūtās, teikdama:

„Būtu mans Kazimirs vēl dzīvs, tad jūs smietos pavisam citādāki. Arī dejot viņš prata labāki.“

„Tu pārspilē, krustmāt,“ Asja viņai pārmeta, bet krustmeitas balss tomēr neskanēja diezgan pārlicinoši un arī viņai bija jāatzīstas, ka tik traki un tik līgsmi vairs neiet, kā toreiz, ziemā.

Krustmāte šad tad dzirdēja halucinācijas: tai likās, ka priekšnamā ienācis taisni Kazimirs un ka atskan viņa skaļā, pavēlošā balss. Uztraukumā vecā Gavēniete steidzās uz durvīm un galvā jau gatavoja kādu labu vārdu. Bet gaidītā Kazimira vietā viņa sastapa vai nu kalponi, vai pastinieku, vai citu, pilnīgi ikdienišķu cilvēku, un, vilusies iedomās, bēdīgi noteica:

„Kā jūs mani pārbiedējāt.“

Uz rudens pusi Asja gluži negaidot saderinājās ar turīgu, ne visai jaunu valsts bankas ierēdni, kuŗš viņu bija noskatījis kādā izrīkojumā. Saderināšanās ārkārtīgi pārsteidza Asjas draudzenes, kaut gan patiesībā te nekā ārkārtīga nebija, sevišķi ievērojot Asjas uzņēmīgo dabu. Bet taisni no tās dienas viņa palika ļoti savāda, izvairījās satīties ar līgavaini un bieži raudāja. Uz krustmātes jautājumu, ko viss tas nozīmē, viņa atzinās, ka nepatīk precēties. Krustmāte šo atbildi tomēr neņēma nopietni.

„Tā jau es arī kādreiz domāju, kad bija jāiet pie altāra,“ viņa, cietsirdīgi smiedamās, apgalvoja, „bet vēlāk apradu. Tāpat iznāks arī tev.“

Asja tomēr neaprada. Savu negaidīto saderināšanos viņa uzskatīja kā atteikšanos no dzīves, kā

soli, kas sperts galīga izmisuma brīdī. Viņu pārņēma neizsakāmas bailes par izdarīto, viņa ar šausmām gaidīja, kas notiks tālāk. „Es nevaru, es nevaru,“ viņa katru dienu atkārtoja pie sevis. Bet, no otras puses, viņa nespēja arī atteikt līgavainim, kuņš, tāpat kā krustmāte, nesaprata viņas uztraukumu, izskaidrodams to ar sievietes kautrību. Viņi apmeklēja teatrus, staigāja pa veikaliem, pirka rotas lietas, vai atkal naktīm cauri sēdēja ēdamistabas kaktā, zem lielā pulksteņa, un klusi sapņoja. Bet patiesībā sapņoja tikai līgavainis, kamēr Asjai domas lēkāja kā mazas vāverītes pa Dzīvības un Nāves koka vīstošajiem zariem. Viņa vairs nezināja, kas ar to notiek un ko īsti viņa grib. Viņa tikai juta, ka, jo tuvāk nāk kāzu diena, jo lielākas bailes to pārņem... Un, lūk, kāzu priekšvakarā viņu atrada guļamistabā beigtu. Izrādījās, ka viņa bija nošāvusies ar Kazimira mauzeri — to pašu, kas kādreiz palika krustmātes glabāšanā un kuņš tā visu laiku turēja zem gultas matrača.

Pēc Asjas nāves krustmāte, palikusi viena, pārdeva namu un aizbrauca dzīvot uz laukiem.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several paragraphs, but the characters are too light and blurry to be transcribed accurately.

Kārļa Zariņa grāmatas:

Barons. Stāsti.

Brāļu dēli. Romāns.

Dzīvība un trīs nāves. Romāns.

Gluži veltīga varonība. Stāsti.

Pelnu viesulis. Romāns.

Savādi cilvēki. Noveles.

Skumju paradīze. Stāsti.

Svēres. Stāsti.

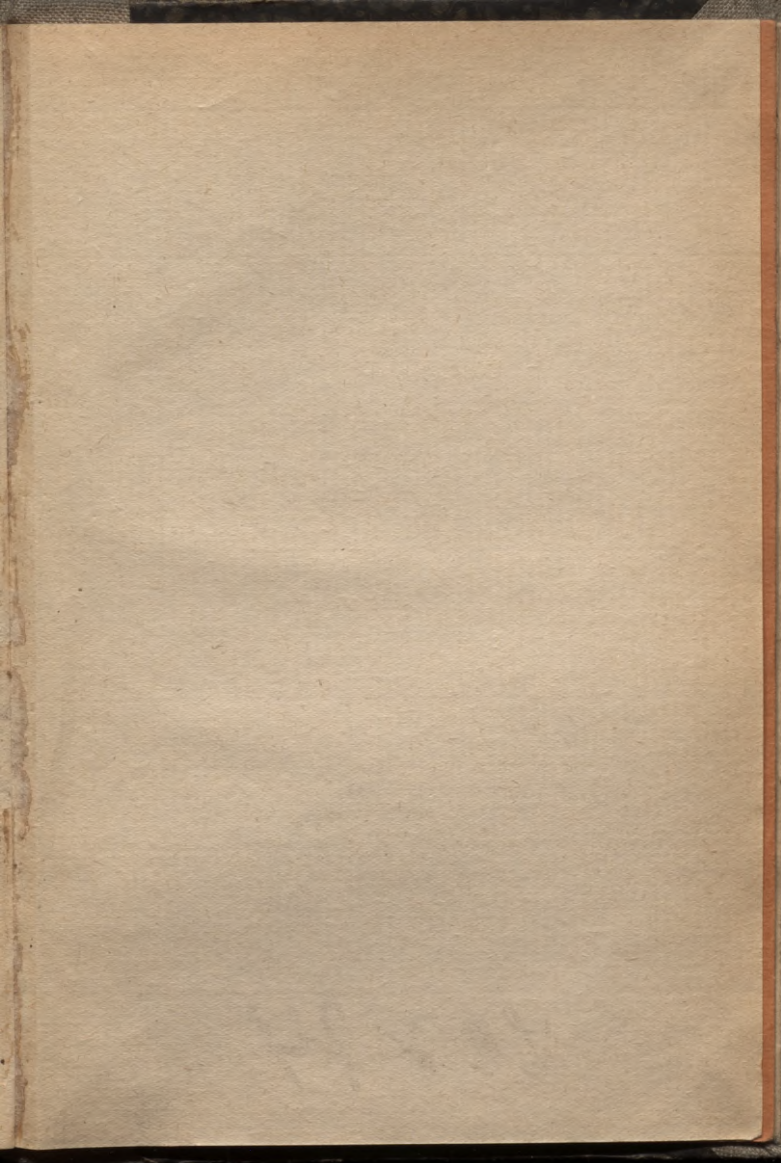
S a g a t a v o š a n ā :

Dalībnieki. Romāns.

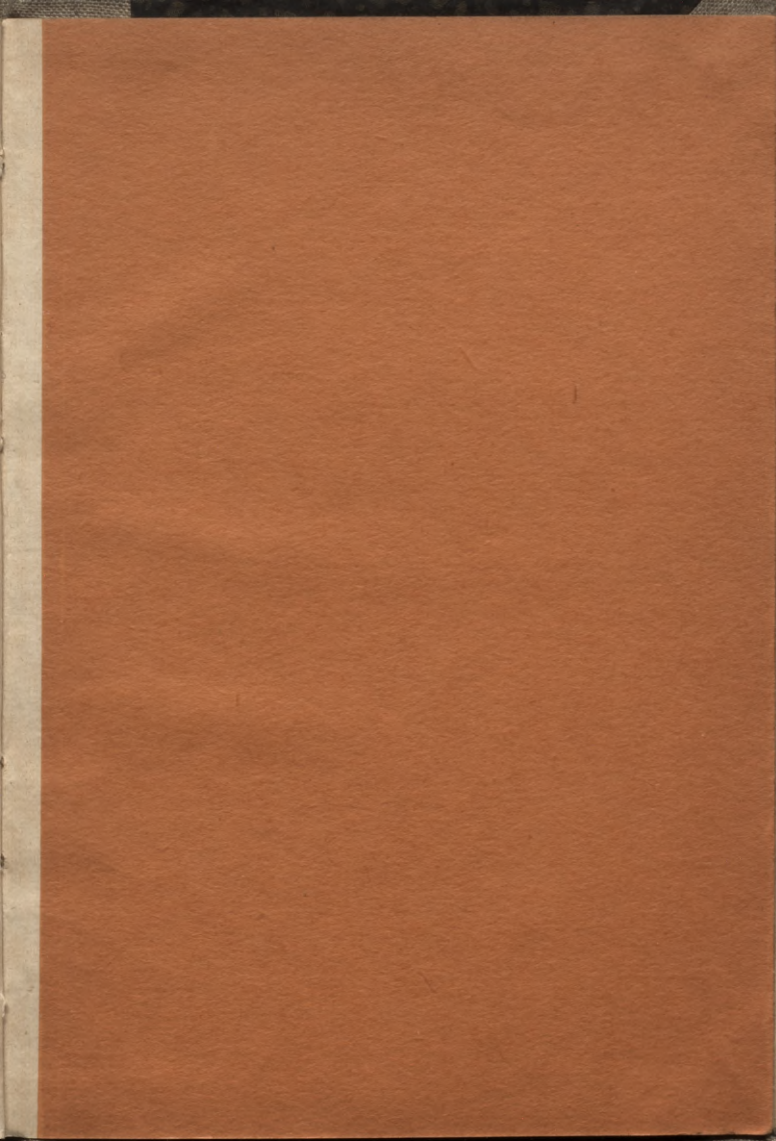
Neticamas lietas. Stāsti.

Le 3174

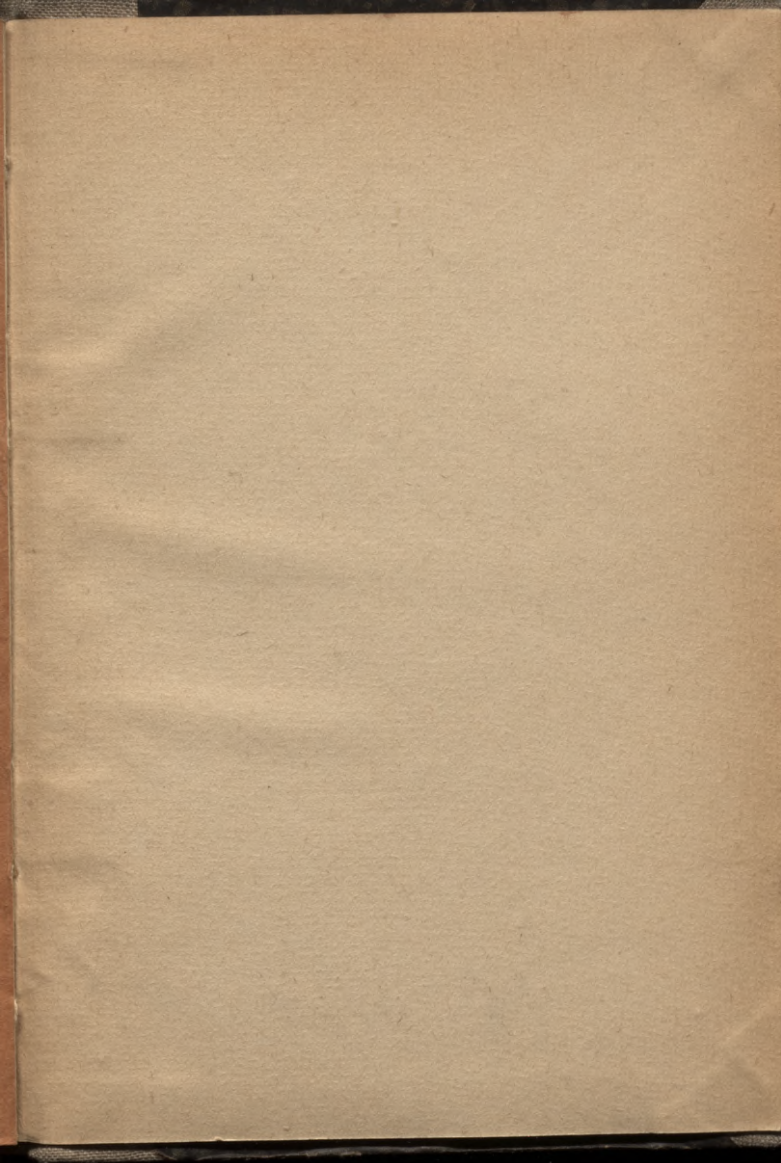

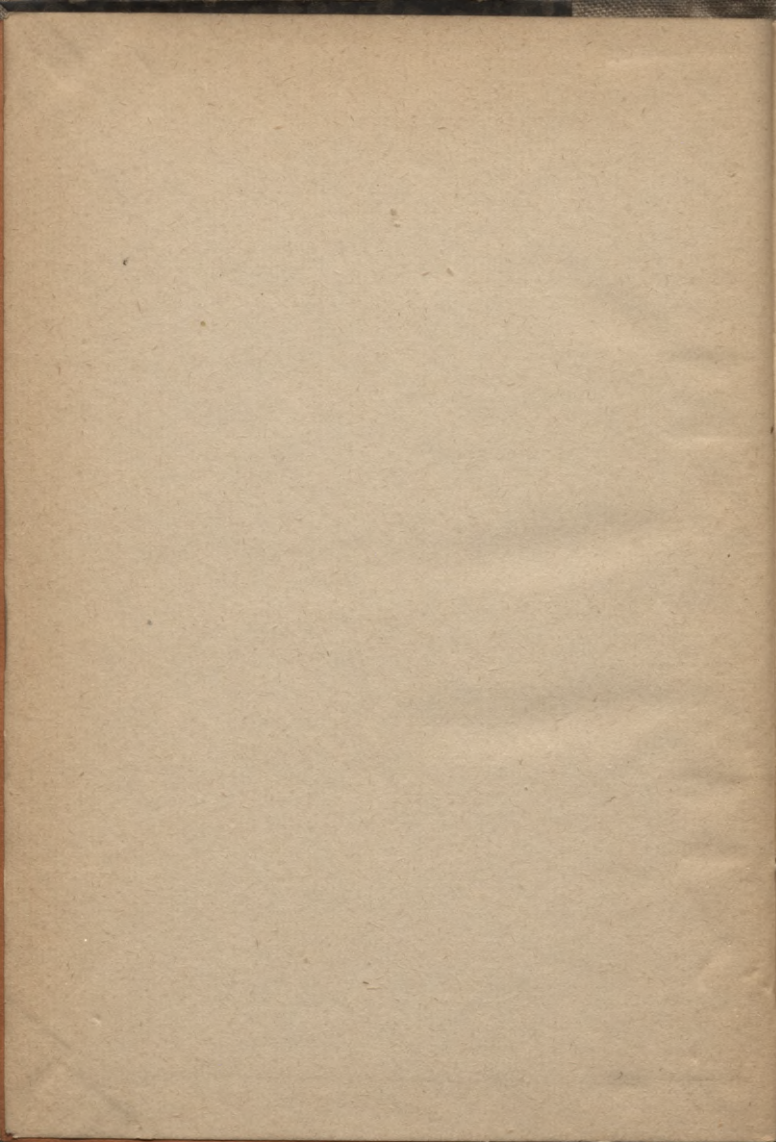

FEB. 2 FEB. 1928

LC 3174

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0308018638

[4-]

ser. 3